
3 1761 08225284 2

II. ULÁSZLÓ UDVARTARTÁSA

(1490—1516)

GOROVE-JUTALMAT NYERT PÁLYAMŰ

ÍRTA

DR FÓGEL JÓZSEF

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
1913.

Ára 3 korona.

»Frustra vivit, qui nemini prodest«

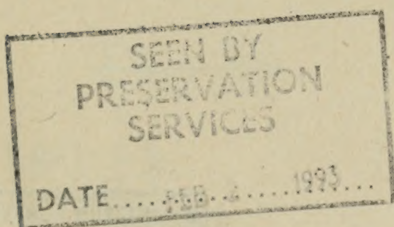
II. ULÁSZLÓ UDVARTARTÁSA

(1490—1516)

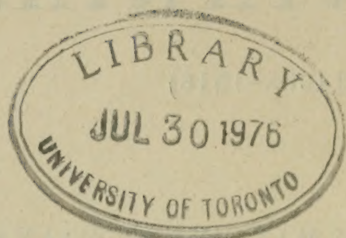
GOROVE-JUTALMAT NYERT PÁLYAMŰ

ÍRTA

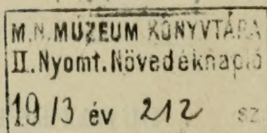
FÓGEL JÓZSEF DR.

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
1913.

20410. — Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

TARTALOM.

ELŐSZÓ.

A Magy. Tud. Akadémia 1883-ban Emich-díjjal jutalmazta Csánki Dezső dr.-nak I. Mátyás udvara czímű művét. Én folytattam ennek a lüktető, lobogó udvari életnek a rajzát: megelevenítettem a II. Ulászló korabeli udvar életmozgását. Újrakeltettem ez idők messzi-elvesző zsongását. Rajta voltam, hogy leghívebben adjam.

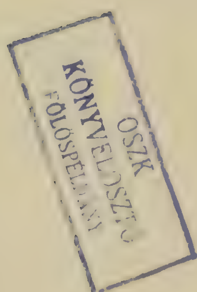
Hangja és színe elütő, itt-ott komor, sőt bántó. Ilyen volt maga az élet.

Hálás szívvel köszönöm meg Békefi Remig dr. és Csánki Dezső dr. uraknak, a Magy. Tud. Akadémia rendes tagjainak szíves megjegyzéseit, a melyekkel bírálatukban munkám hiányára rámutattak.

Testvéremnek, Fógel Sándor dr.-nak és Schidella István kartársamnak szivességét ez uton is hálával említem meg.

Szatmárhegy, 1912 augusztus 25-én.

Fógel József.

OSZK
KÖNYVELOSZTÓ
FÖLÖSPÉLDÁNY

BEVEZETÉS.

A XVI. század elején vagyunk: a középkor alkonyán, az újnak hajnalán. A szinte egy évszázadja tartó bomlási folyamat a végét járja. Az emberi szellemnek soha meg nem szünő titokzatos ereje széttörte középkori bilincseit. Többé-kevésbé megtámadta s lerombolta mindazt, a mi régi. Kiépítette azt a rendet, a melyben vágyainak megfelelően óhajtott tovább élni. Az új irány lelkes hívei kezükben az öntudatra ébredt értelem fáklyájával törtettek előre. Igyekeztek mindazt megvalósítani, a mit a rég letűnt, de soha el nem feledett, sőt halóporából megdicsőült testtel feltámadott antik világtól tanultak.

Az embernek és világnak felfedezése átalakította Európa arczulatját. Hazánk szívében, Budán is ugyancsak csörgedezett az új műveltség Mátyás-fakasztotta forrása. Mindegyre nagyobb erőre kapott s föléje került a skolasztika és miszticzizmus pilises harczosainak. Lassankint oda jutottunk, hogy a lelkiismeret szava a főpap öltönye s a szerzetes ruhája alatt sem volt föltalálható. Az egyházi élet bukása magával rántotta frigyes társát, az államot. A kormány rúdját renaissance-alakok irányítják, akárcsak Spanyolországban vagy Angliában. Egy Bakócz, egy Szatmári kénye-kedve szerint járt el. A főrendek csalással vagy erőszakkal kifosztották jogaiból a nemességet. Lelkiismeretlenül elprédálták az ország jövedelmét. Mindenütt felütötte fejét a haszonlesés, pártviszály, zavar és pusztulás... Mindenkinek szabad volt, a mi neki tetszett. Letűntek a hazájukért halni, de főképen élni tudó s vagyonukat a köz oltárára feláldozó önzetlen lelkek. A züllésnek indult társadalomban csak egy condottierenek számító értelme tudta volna a helyes utat eltalálni. Eltűnt Mátyás szelleme. Utódjának gyönge alakja a viszonyok játékbábjává

lett. S ép ezért, mert szellemtelen alak volt, mindvégig árnyék maradt. Az a sötétség, mely alakját környezi, javarészben elődje fényes alakjától is származik. Kutató lelkünk éber érdeklődése nem áll meg csupán ott, a hol fényt, pompát, ragyogást talál. A sötét foltok komor színtelensége ép úgy sarkalja tudni vágyását, sőt jobban : miért így s nem amúgy. Visszatekintő szemünk belekáprázik, a mint Mátyás budavári palotáját megüli a végzetes pusztulás sötét felhője. Hová lett a nagy király kábító udvara, a mely oly sokakat csalogatott magához ? Hová lettek a vaskirály dicső alkotásai ?

Lássuk !

Az udvartartás alapját a királyi jövedelmek alkotják. Ebből fedezik kiadásait. Tőle függ minden változata, minden egyes megnyilvánulása. Először ezekkel kell megismerkednünk.

I.

PÉNZÜGYI ÁLLAPOTOK.

Az államháztartásokban mai napság éles különbség van udvari háztartás és államháztartás között. Ulászló idejében nem voltak elkülönítve egymástól, mint Európa-szerte ebben az időben. A királyi kincstartó kezébe folyt mind az udvari jövedelem, mind az állami.[1]) A király szabta meg, mennyit fordítsanak ide vagy oda. Rajta mult, milyen volt udvartartása.[2]) A jövedelmeket törvény szabta meg; volt rendes és rendkívüli. Az előbbihez tartoztak *a)* koronajavak, *b)* haszonvételek (arany-, ezüst-, ércz- és sóbányák, vámok), *c)* különböző bérek (városi, szász, zsidó) s egyéb jövedelmek (bírság, illeték ...). Mindezekkel szabadon rendelkezett. Velük szemben a középkor felfogása rendkívülinek tartotta az adót, vagy mint akkor nevezték, a rovást, a mennyiben a rendek beleegyezésétől függött.[3]) A kettő között

---

[1]) ... die Ungrischen König nie eine *Cammer* gehabt, sondern allein einen Schatzmeister, denselben haben sie auch also genandt auf Ungrisch *Kintstartó,* derselbe hat alles Einkommen, und Ausgaben verwaltet, und ist gemeiniglich ein Geistlicher und Abgerürter gewest. (Joh. Thurnschwamb *J. Ch. Engel*nél: Geschichte des ungrischen Reichs und seiner Nebenländer I. B. Halle 1797. I: 93.)

[2]) A kétféle háztartást először 1511-ben kísérelték meg szétválasztani. *(Dr. Csánki D.:* Harminczhat-pecsétes oklevél 1511-ből. Turul 1887. évf. 1. s köv.)

[3]) ... und die Ungern mehr Rákosch, Landtag und Versamlung gehalten, darnach ein Rowasch oder Anschnitt erfolgt, und nie kein Geld gesammlet ist worden. (Joh. Thurnschwamb *Engel*nél id. m. 195. — Corpus Juris 1504. évi I. t.-cz.)

volt a kamara haszna: a pénzverési és beváltási jog megváltásából született első egyenes adó, a mely ekkor már mindinkább beolvadt a gyakori rovásba.[1])

Mit kapott ezekből Ulászló külön-külön és összesen?

Koronajavak. Az 1514. évi III. t.-cz. névszerint fölsorolja őket. Antonio Surian velenczei követ jelentése szerint 12 várból és 4 földterületből állottak.[2]) Egykor a belőlük való jövedelmekből fedezték elsősorban az udvar szükségletét. Mátyásnak évenként 50.000 forintot jövedelmeztek. Ulászlónak semmit. Eleinte ugyanis javarészük a Beatrixé és Corvin Jánosé volt.[3]) Azokat pedig, a melyek a kezébe kerültek, elzálogosította.[4]) A később megszerzetteket is vagy elzálogosította, vagy eladományozta.[5])

---

[1]) *Dr. Thallóczy Lajos:* A Kamara haszna (lucrum camerae) története. Bpest, 1879. 80. — *Dr. Acsády Ignácz:* Magyarország pénzügyei I. Ferdinánd uralkodása alatt (1526—64). Bpest, 1888. 16. és 76.

[2]) *I. Diarii di Marino Sanuto:* XXIII. 350. — E munka első kötete megjelent Velenczében 1879. Ezentúl így fogom idézni: Diarii.

[3]) 1494-ben Beatrixnak 3267 házhelye volt; Corvin Jánosnak 4915, Ulászlónak pedig 1817. *(Joh. Chr. von Engel:* Geschichte des ungrischen Reichs und seiner Nebenländer I. Halle, 1797. 17—181. lapjain közzétett királyi számadás-könyvek alapján.) Ezeket a számadás-könyveket ezután így idézem: *Engel.*

[4]) *A. Bonfini Ausculani:* Rerum Hungaricarum decades, edidit Carolus Andreas Bél. Lipsiae, 1771. 713.

[5]) Déva várát *1490-ben* elzálogosította Bátori Istvánnak ama 16.000 frt fejében, a melyet az erdélyi részekre kiadott. L. az *Országos Levéltár* 19.679-ik sz. oklevelét. — *Az Országos Levéltár okleveleit így jelzem: Dl. s a megfelelő szám.* — *1491-ben* zálogba vetette Stynysnyák várát (Zágráb m.) 20.000 frtért Egervári Lászlónak. (Dl. 19.746); a sziléziai Schwitz várat a várossal együtt 3000 aranyért Haraszti Fereneznek (Forgách cs. lt. M. N. Múzeumban). *1492-ben* Kruppa várát 8000 frtért Egervári Lászlónak (Dl. 19.818); az ugyanesak zempléni Sztropkót 700 aranyért Biscuwitzi Haugwitz János, cseh zsoldoskapitánynak (Dl. 19.811). *1493-ban* a sárosi Makovicza várat 2000 frtért Schellenberg János, cseh kanczellárnak (Dl. 19.974). *1494-ben* Kruppa és Biheg várát továbbra is meghagyta Egervári László kezén, egyszersmind Csókakő és Wytan várát 16.000 aranyért elzálogosította nála. (Dl. 19.957, 19.960); Tata és Komárom a Buttkai Péteré volt. *(Engel:* 19., 22.). *1494—95-ben* idegen kézen vannak: Nagyszombat Szapolyai István, nádornál (u. o. 35., 144.); Pozsony Pogány Péternél (u. o. 95.); Makovicza Schellenberg

Haszonvételei közül a *sóbányák* fizettek legjobban. Felügyeltek reájuk a sókamarások. Mátyásnak Surian szerint 100.000,[1]) Antonio Bon velenczés szerint 400.000 aranyat jövedelmeztek évenként.[2]) Ulászló aránytalanul kevesebbet vett be belőlük. Az 1494—95. számadás-könyvben nincs tétel róluk ; csak a vágatásukért és szállításukért járó összegekről számol be.[3]) 1503-ban 50.000 frtra becsüli a sójövedelmet Zustignan velenczés ; [4]) 1516-ban pedig 25.000-re egy másik.[5]) A bevétel folyton csökkent a rossz gazdálkodás miatt. 1519-ben 16.000 frt volt.[6])

Hasonló a gazdálkodás a *nemes fémek bányászatá*ban.[7])

Jánosnál (u. o. 19., 22., 160. — Dl. 20.332) ; Khonthowc vára Buttkai Péternél 1000 frt fejében *(Engel :* 150.) ; Holics vára 3000 frt-ért Czoborszentmihályi Czobor Márton, nándorfehérvári bánnál. (U. o. 53., 54.). *1500 körül :* Tata és Komárom 40.000 frt fejében Corvin Jánost uralta. (Dl. 37.739) ; úgyszintén Diód, Sidóvár, Szabadka is ama 107.000 frtért, a melylyel a boszniai várak és Jajcza fenntartása miatt neki Ulászló tartozott. (Dl. 37.739.) *1502 :* Sempte 34.000 frtért Kanizsai György nándorfehérvári bánnak van lekötve (Dl. 24.619) ; Diód vára 1000 frt tartozás fejében a Corviné (Dl. 37.745—46.). *1503 :* Esztergom vára és városa Erdődi Bakócz Tamás, esztergomi érseké (Egyet. Könyvt. 16. századi kódexe). *1505 :* Corvin halála után Diód vára Tarczai Jánosé, a székelyek grófjáé, annak a 12.000 frtnak a fejében, a melylyel adósa maradt neki a király. *(Carolus Wagner :* Diplomatarium Comit. Sarosiensis. Posonii 1780., 397.). *1506 :* Szeben Perényi Imre nádornál van. (U. o. 195.) *1508 :* Ólnod vára Tarczai János birtokában van a mondott 12.000 frt fejében. (Dl. 21.665., 21.803.) *1511 :* A szlavóniai Béla várat Gersei Pető Tamás erőszakkal foglalta el. (Dl. 33.069.) Csókakő Buzlai Mózes főudvarmesteré. (Dl. 22.178.) *1515 :* Sáros várát Perényi Imre nádornak adományozta *(Georgius Pray :* Annales reg. Hung. IV. 385.). *1516 :* A koronajavaknak egész sora zálogban van.

[1]) Diarii : XXIII. 350.

[2]) U. o. XXVII. 497.

[3]) Három ízben összesen 790 frtot kapott belőlük a kincstartó. *(Engel :* 150.) — Az udvari és az országos méltóságok meg tisztek részére kiutalt só értéke 16.000 frtra tehető. — 1494—95-ben »pro excisione salium« címen 10.061 frtot fizettek ; a só szállítására 927 frtot adtak ki. (U. o. 40., 41., 78., 126., 151., 161. . . .) — Sziget, Huszt . . . 214 házhelylyel 1495-ben Beatrix kezén van. (U. o. 138.)

[4]) Diarii : IV. 861.

[5]) U. o. XXIII. 350.

[6]) U. o. XXVII. 497.

[7]) Ide értjük a nemesfémek beváltását, urburát . . .

Surian 400.000, Bon 100.000 aranyra becsüli Mátyás e jövedelmét.[1]) Ezek a számok túlzottak. Az azonban bizonyos, hogy a bányák jó karban voltak. Utódja idejében az ellenkezőjét tapasztaljuk. 1494—95-ben semmit sem vettek be belőlük.[2]) Sőt készpénzért vették a nemes érczet.[3]) A pénzveréshez szükséges ezüst Szapolyai István nádor ó-ezüstnemüiből került ki.[4]) 1503-ban 39.000, 1516-ban 36.000, 1519-ben 14.000 forintot jövedelmeztek.[5])

A beszterczebányai gazdag rézbányák kezdetben a Csáktornyai Ernusztok kezében voltak. Utóbb a Thurzókéba kerültek.[6]) A rezet is, a vasat is készpénzen szerezték be.[7])

Nagy bevétele volt Mátyásnak a *vámok*ból, főkép a harminczadokból. Erdélyben a huszad felelt meg ennek. A kevésbé tájékozódott Surian szerint 50.000, Csánki szerint 100.000 frtra tehető Mátyás e jövedelme.[8]) A 90-es években beállott választási küzdelmekben erőszak vagy zálog útján javarészük idegen kézbe jutott, mint sok más jövedelmi forrás. 1492-ben sok volt közülök

---

[1]) *Dr. Csánki Dezső :* I. Mátyás udvara. Századok 1883. évf. 520. s köv.

[2]) Beatrix kezében voltak. Élükön Schayder Péter kamaragróf állott. Szépen jövedelmeztek. *(I. Kachelmann :* Geschichte der ungarischen Bergstädte und ihrer Umgebung III. 118, 124.) 1496 után Bethlenfalvi Thurzó Jánoshoz kerültek annak a 200.000 frt kölcsönnek a fejében, a melyet tőle kapott Ulászló, hogy Beatrix követeléseit kielégíthesse. 1504-ben, miután a tehertől megszabadultak, nagyrészt a királyné jövedelmi forrásául rendelték őket. Ekkor Thurzó János volt a kamaragróf, a kit e tisztségben utóbb fia, György követett. A királyné halála után a Thurzó—Fugger szövetkezet birtokába jutottak. (Dl. 24.385, 29.352, 38.747. — *Fr. Dobel :* Der Fugger Bergbau und Handel in Ungarn. (Zeitschrift des Historischen Vereins für Schwaben und Neuburg. Sechster Jahrgang.) Augsburg, 1879. 38—39. — *St. Katona :* Hist. critica regum Hung. XVIII. 562. s köv. — Diarii XXIII. 350.)

[3]) Pedig 1494—95-ben 15.757 frtot költöttek különböző czímen a bányákra. *(Engel :* 40., 47., 78., 152., 154., 160. . . . stb.)

[4]) Monumenta Hungariae historica — Diplomataria I. *Hatvani Mihály :* Oklevelek a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból (1441—1538.) 16. — Beatrix és Beriszló vránai perjel 1494—95-ben rossz pénzt verettek. *(Engel :* 77. ; *Bonfini :* 753.).

[5]) *Diarii :* IV. 861. ; XXIII. 350. ; XXVII. 497.

[6]) Joh. Thurnschwamb *Engel*nél 193—94. és 201.

[7]) *Engel :* 150. ; Dl. 22.030.

[8]) Diarii : XXIII. 350. ; *Csánki Dezső :* Idézett mű. Századok 1883. 520. 3. jegyz.

Szapolyai István és társai birtokában.[1]) Ez idő tájt az erdélyi huszadot (Brassó, Szeben, Beszterczе) a szászok bírták évi 6000 frtért.[2]) 1494-ben a nedölczei és muraszombati harminczadokat Pretzner Mátyás foglalta el és 1570 frtot fizetett értük.[3]) A pozsonyit fiókjaival Harber Mátyás, budai polgár (később pesti bíró); a zágrábit és varasdit Corvin János bírta zálogban.[4]) A következő évben a budait és székesfehérvárit Jungher Péter, budai polgárnak adták bérbe évi 6000 frtért. Ebből 4000-et a kincstárnak fizetett, 2000-et pedig beszámították annak az adósságnak a törlesztésébe, a melylyel neki Ulászló tartozott.[5]) A pozsonyit és sopronit ugyanekkor fiókjaival együtt évi 5000 frtért újból Harber kapta. Kikötötték a bér pontos fizetését.[6]) Az erdélyi huszadot ismét a szászok vették bérbe; a bérösszegből fizették Drágfi Bertalan vajdát.[7]) Az ötvenedből 5561 frtot vettek be.[8]) 1499-ben a pozsonyiért és soproniért Cz. Czobor Imre 650 frtot fizetett [9]) évenként. Igen sok harminczad volt most is a Szapolyai kezében.[10]) 1504-ben az erdélyi huszadból évi 7000, a kassai harminczadból 1000, a szebeni aranybeváltásból (cementum Cibiniense) 5000 frtot utaltak Thurzó János, körmöczi kamaraispánnak. Törlesztették ezzel az udvar 26.421 frtnyi tartozását.[11]) A következő évben több harminczad volt Beriszló rácz despotáé.[12]) 1507-ben a szalánkeménivel és tartozékaival fizették Kanizsai György és Móre János nándorfehérvári bánokat.[13]) 1511-ben a

---

[1]) Corpus Juris 1492. évi 27. t.-cz.

[2]) *Acsády:* Id. mű 124.

[3]) *Engel:* 18. — Ugyanekkor a szlavóniai is az övé. 800 frtot fizetett érte. (*Engel:* 150.)

[4]) U. o. 18.

[5] U. o. 126.

[6]) U. o. 127.

[7]) U. o. 19., 129.

[8]) U. o. 18., 19. és 126.

[9]) Dl. 20.689.

[10]) Dl. 20.875.

[11]) Dl. 29.352., 38.747.

[12]) Mon. Hung. Hist. — *Thallóczy Lajos és Hodinka Antal:* Magyarország melléktartományainak oklevéltára I. 1490—1527. Budapest, 1903. 321.

[13]) Dl. 21.723.

pozsonyi Ákosházi Sárkány Ambrust uralta. Ő bérbe adta Barácsi Mátyásnak, a királyi konyha intézőjének és Keresztesi Tylai János deáknak.[1]) 1514-ben a budai is az Ákosházié volt 1045 frtnyi követelése fejében.[2]) Az ez évi III. t.-cz. elrendelte az összes zálogban levők visszaadását a királyi jövedelmekkel együtt. Kivételt csupán a Szapolyai János kezében levőkkel tett. Ezek mindaddig a vajda úréi maradnak, míg jövedelmükből a paraszt-söpredék leverésére fordított kiadásai meg nem térülnek.[3]) A törvényt nem tartották meg. Már a következő évben a brassói huszadból 400, majd 1600 frtot utaltak Haller János kereskedőnek bizonyos árúk törlesztésére.[4]) Ugyanebből a huszadból törlesztik a Polyák Pál budai kereskedőtől vett 1000 frtnyi kölcsönt.[5]) 1516-ban 18.000 frtra becsülte a vámjövedelmet a velenczei követ. A horvátországiakból semmi sem folyt be; valamennyit elpusztította a török.[6]) Ugyanekkor a harminczadok egész sora volt zálogban: a kassai a Kanizsaiaknál, a szlavoniai a hozzátartozó zágrábival, varasdival és nedölczeivel Szécsi Tamásnál és Gyulai Jánosnál, a trencséni Szapolyai Istvánnál, a budai és pozsonyi Á. Sárkány Ambrus és Gibárti Kesserű István alnádornál, az erdélyi huszad Mihály és Ferencz firenzei kereskedőknél.[7])

A hűbérjogban gyökerező bérek között a *városok* adója volt a legfontosabb. A városok kétféle adót fizettek ép úgy, mint a többi kiváltságos nem nemesi elem. Még pedig határozott évi adót (census) és különböző időben és összegben reájuk rótt rendkívüli adót (taxa extraordinaria). Az utóbbit rendesen a rovással egyszerre vetették ki. Ha volt rovás, volt taksa is.[8]) A középkori pénzügyi politika gyakran alaposan kihasználta a városokat. Ha ugyanis az uralkodó megszorult, reá üzent egyikre vagy

---

[1]) *Ortvay Tivadar:* Pozsony város története I—II. Pozsony, 1892—1903. II. 3. r. 70.

[2]) Hazai Okmánytár IV. 445.

[3]) Corpus Juris.

[4]) *Dr. Szádeczky Lajos* czikke. Turul 1886. évf. 57.

[5]) M. N. Múzeum törzsanyagának 1515. IV. 13. sz. okl.

[6]) Diarii: XXIII. 350.

[7]) *Mart. Georg. Kovachich:* Supplementum ad vestigia comitiorum etc. Tom. II. Budae. 1800. 425—26.

[8]) *Acsády:* Id. mű 113.

másikra, hogy bizonyos idő alatt ennyit és ennyit fizessen. S ha a központi hatalom eléggé erős volt, a nyomás sikerült. Mátyás eredményesen gyakorolgatta ezt :[1]) költségeihez jelentős összeget nyújtottak. Utódjának még ezek fizettek legjobban, bár színét-javát ezeknek is elzálogosította. 1494 előtt 18.330 frtot fizettek.[2]) 1494-ben taksájuk 9400, következő évben 7900 frt volt.[3]) 1503-ban 16.000 frt folyt be belőlük.[4]) Körülbelül ennyit hoztak uralkodásának utolsó évében is. Ugyanekkor nem egy zálogban volt közülök : Esztergom 1504-től Bakócz Tamásnál,[5]) Sopron és Bártfa 1498-tól bizonyos ismeretlennél,[6]) Szeged Perényi Imre nádornál, Nagyszeben és Szakolcza Szapolyai János vajdánál, Ó-Buda Barber Istvánnál, Sempte Kanizsai Lászlónál.[7]) Bon 19.000 frtra becsülte 1519-ben a városokból befolyó jövedelmet.[8])

Nem sokat tudunk *a szászok*ról. Évi adójuk 1494 előtt 8200,[9]) 1494-ben 7650 frt volt. Ugyanekkor 21.000 frt taksát fizettek. Ezenfelül majdnem 3 hónapig náluk tartózkodott Ulászló.[10]) 1503-ban 18.000 frt taksa esett reájuk.[11]) 1513-ban 40.000 frtot követelt tőlük, mivel az előző évben kért 25.000 frtot nem adták meg. Majd reájuk parancsolt : Ha ezt sem fizetik, akkor a budai várnagy vagy a vajda fegyverrel fogja behajtani.[12])

Még kevesebbet tudunk *a zsidók*ról. 1494 előtt 1000 frtot fizettek.[13]) 1494-ben Fekete Mendel, a budai zsidók feje, 1200 frt taksát vitt a kincstartóhoz 2 részletben.[14]) Ugyanekkor Cz. Czobor

---

[1]) *Dr. Csánki Dezső :* Oklevelek a Hunyadiak korából. Tört. Tár 1902. évf. 276.

[2]) *Dr. Fejérpataky László :* II. Ulászló jövedelmének jegyzéke. Tört. Tár. 1880. évf. 167—170.

[3]) *Engel :* 17., 19., 150.

[4]) Diarii : IV. 861.

[5]) *Kovachich :* U. o.

[6]) 1504. évi 22. t.-cz.

[7]) *Kovachich :* U. o.

[8]) Diarii : XXVII. 497.

[9]) *Dr. Fejérpataky László :* U. o.

[10]) *Engel :* 18. — *Bonfini :* 739.

[11]) *Fraknói Vilmos :* Tomori Pál élete. Századok 1881. évf. 292.

[12]) Székely Oklevéltár V. köt. Szerk. *Dr. Szádeczky Lajos.* Kolozsvárt, 1896. 47.

[13]) *Dr. Fejérpataky László :* U. o.

[14]) *Engel :* 17., 19.

Imrének katona-fogadásra 200 frtot adott.[1]) A következő évben a fehérvári zsidóság 300 frtot szolgáltatott a kincstárnak.[2]) Nagyobbrészt uzsorával foglalkoztak. Külön városrészben laktak.[3]) Általában vagyonos népség volt.[4]) Kitűnt közülök az említett budai Mendel család. Ez látta el kölcsönnel a megszorult főúri világot: 1493-ban Monyorokereki Ellerbach Jánost,[5]) 1495-ben a Bazini és Szentgyörgyi grófokat,[6]) a Justh családot;[7]) 1503-ban Csetneki János kir. tanácsost,[8]) 1508-ban Csáki Gábort,[9]) 1511-ben Brandenburgi György grófot[10]) és másokat.[11])

A *kunok*tól és *jászok*tól 1495-ben taksa czímén 1881·5 frtot szedett be András deák, budai udvarbíró.[12]) A *székelyek* régi kiváltságuk alapján nem adóztak. 1504-ben néhány lófőt megnyert közülök Ulászló és házanként egy ökör censust akart szedni. A székelység ellenállott. Fellázadt, mint Mátyás ellen.[13]) 1506-ban a szokásos ökörsütést is megtagadták. Tomori Pál, a budai vár lovasságának kapitánya fegyverrel kényszerítette reá őket.[14])

Ime Ulászló rendes jövedelmei.[15])

Mátyásnak a velenczei követjelentések szerint 600.000, Csánki számítása szerint 450.000 frtot hoztak évenként.[16]) Ulászlónak 80.000 frtot számíthatunk évi rendes jövedelméül.[17])

Lássuk az *adót*, a *rendkívüli jövedelmet*. Mátyásnak majd-

---

[1]) U. o. 104.

[2]) U. o. 150.

[3]) *Bonfini*: 754—5.

[4]) Thurnschwamb *Engel*nél: 200.

[5]) Dl. 0.084.

[6]) Dl. 20.330.

[7]) Justh cs. llt. M. N. Múzeumban 1495. évi oklevele.

[8]) Dl. 21.330.

[9]) N. Múz. törzs. 1508. II. 9. sz. okl.

[10]) Dl. 37.886. — M. T. Tár XII. 144.

[11]) 1517-ben a Várkonyi Amadékat (M. N. Múz. törzs.).

[12]) *Engel*: 19. — Dl. 20.820.

[13]) L. a Diarii érdekes magánlevelét VI. 34—35.

[14]) *Fraknói V.*: U. o. — *Thallóczy L.*: Id. mű 86. — Nic. *Isthvánfi* Pannonii Hist. de rebus Hung. Libri XXXIV. Col. Agr. 1622. 53.

[15]) A kisebbeket nem számítjuk. A birságból pld. 1494—95-ben 1050 frtot vettek be. (*Engel*: 18—19.)

[16]) *Dr. Csánki Dezső*: Id. mű. Századok 1883. évf. 524., 1. jegyz.

[17]) Középértéket vettünk. Számításunkkal összevágnak a számadás-

nem fele jövedelme ebből került ki. Udvartartásának és államháztartásának ez volt a tengelye. Ha megajánlották, háromszor-négyszer is beszedte. Olykor nem is házanként, hanem fejenként. A rendek beleegyezésével mit sem törődött.[1]) E gyakori erőszakos rovások miatt zúgtak leginkább a főrendűek. Halála után az első dolguk az volt, hogy az új király kezét megkössék. Lemondatták a forintos taksáról. Ulászló beleegyezett a választási feltételekbe: megelégedett a rendes jövedelmekkel, meg a kapunként szedett 20 dénárral.[2]) Csakhamar kitűnt azonban, hogy adó nélkül nem boldogulhat. A húsz-dénáros kamara-haszna keveset hozott. A rendes jövedelmeket meg előre eladták.[3]) Az adóhoz kellett folyamodniok. 1490 októberében már megszavazták az elsőt.[4]) Az összegét nem tudjuk. Bizonyára 1 frt volt kapunkint. Igy ment ez a következő három évben is.[5]) 1494-ben 106.158·5 frt volt az adójövedelem.[6]) A következő évben 125.361·5;[7]) 1503-ban 55.000;[8]) 1511-ben 80.000;[9]) 1516-ban 140.000;[10]) 1519-ben 60.000 frt.[11]) Az évi bevétel tetemes összegekkel maradt el az előirányzottal szemben.[12]) Oka volt ennek az a rendetlenség, a mely a pénzügy egész vonalán uralkodott.

---

könyvek és a velenczei követjelentések tételei. *1494:* összes bevétel 177.305·5 frt, levonva a 106.158·6 frt, rendkívüli jövedelmet (adót), marad 71.147 frt. (*Engel:* 182., 187.) *1495:* Összes bevétel 136.636·5 frt. levonva a 125.631·5 frt adót, rendes jövedelem összege 11.005 frt. (U. o. 187.) *1503:* Összes bevétel 220.000 frt; adó 55.000 frt, rendes jövedelem 165.000 frt. (Diarii: IV. 861.) *1516:* Összes bevétel 219.000 frt, adó 140.000 frt, rendes jövedelem 79.000 frt. (U. o. XXIII. 350.)

[1]) *Dr. Csánki D.:* Id. m. Századok 1883. évf. 522.

[2]) Conditiones Uladislai: Corp. Juris. I. 474.

[3]) *Bonfini:* 713.

[4]) U. o. 703.

[5]) U. o. 754.

[6]) *Engel:* 182.

[7]) U. o. 187.

[8]) Diarii: IV. 861.

[9]) *Dr. Csánki D.:* Harminczhat-pecsétes okl. Turul 1887. évf. 1. — *Fraknói V.:* A Hunyadiak és Jagellók kora. 1440—1526. (M. N. Tört. IV. 394.

[10]) Diarii: XXIII. 350.

[11]) U. o. XXVII. 498.

[12]) 1494-ben az előirányzat 206.579·5 frt — bevétel 106.158·5 frt

Jellemző reá a 1494—5-iki számadáskönyv.

Ulászló az országgyűlések erőszakoskodása miatt eltért a törvényes úttól s a főurak és főpapok és egyes vármegyék által szavaztatta meg. Azoknak, a kik megszavazták, elengedte.[1]) Követte a Mátyás példáját, csakhogy nem volt hozzá elég erős. Helyi viszonyokat nem ismerő rovókat küldtek a megyékbe, a kik kényök-kedvök szerint vetették ki és hajtották be. Nem ritka köztük a sikkasztó sem.[2]) Igy aztán ellenőrzésükre minden egyes megyébe négy-négy nemest rendeltek melléjük az ispánokon és szolgabírákon kívül. Viszont az ellenőrzők megtették, hogy saját birtokukon visszatartották az adót.[3]) A *restant inexacti* rovatának nem ezek a tételei: Juxta continentiam litterarum R. Mtis relaxati, vagy iuxta dispositionem regnicolarum pauperes . . ., vagy combusta . . . billentik le a mérleget, hanem mások. Igy Szapolyai István, a dúsgazdag nádor semmit sem fizetett, pedig különböző czímeken 7400 aranyat kapott az államtól.[4]) Hasonlóképen nem adózott Somi Józsa, temesi ispán, a kinek készpénzben 7000, sóban 2000 arany frtja volt.[5]) Úgyszintén Corvin János herczeg, a kinek 10.000 frtra rúgott a járuléka.[6]) Jól javadalmazott főpapok, mint E. Bakócz Tamás, egri püspök, Csáktornyai Ernuszt Zsigmond pécsi püspök, kincstartó, rengeteg birtok urai és mások nem fizettek. Ezek álltak boszút rajtuk. Sőt ezek az urak rávették a gyámoltalan Ulászlót, hogy meghitt embereiknek, várnagyaiknak . . . is engedje el az adót. A ki birta volna, az nem fizetett. A szegény nemességnek csak 5%-a volt fölmentve. Mennyi gyorsfutót küldözgettek a serény rovók megsürgetésére.[7]) A melyik főúrnak nem tetszett, nem engedte behajtani. Vagy úgy tett, mint Drágfi Bertalan vajda, a maga zsebére hajtotta be katona-

---

(*Engel:* 182.); 1495-ben az előirányzat 219.582·5 frt — bevétel 125.631·5 frt volt. (U. o. 187.)

[1]) Corp. Juris 1504. évi 1. t.-cz.

[2]) Kállay cs. llt. M. N. Múz. 1494. évi oklevele.

[3]) *Engel:* 133.

[4]) U. o. 182.

[5]) U. o. 127.

[6]) U. o. 129.

[7]) Erdélyben 51 frtot adtak ki a gyorspostákra. (*Engel:* 47.)

fogadás czímén.[1]) Kinizsi Pál is hasonló indító okból csak 5000 frtot szolgáltatott be a kincstárba a 12 déli vármegye adója fejében.[2]) Zalában a kisebb nemesség 426 frtot tartott vissza [3]) a hatalmasok példáján indulva. Ha szépszerével nem ment a dolog, huszárokat menesztettek reájuk.[4]) Ilyenkor aztán több volt a kiadás, mint a bevétel. Előfordult az is, hogy a rovókat meggyilkolták.[5]) Egyes országos főhivatalnokok a helyett, hogy elősegítették volna a behajtást, inkább megzavarták.[6]) Másutt a megyék szövetkeztek a behajtás meggátlására.[7]) Erdélyben lázadásban törtek ki. A kérlelhetetlen Drágfi vérbe fojtotta.[8])

Ugyanígy folyt az adózás Ulászló későbbi éveiben is.[9]) Kétségtelen jele ennek a fizetés alól való gyakori fölmentések.[10])

A kamara-haszna állandóan érvényben volt. A melyik évben adó volt, beletudták az adóba.[11])

Évenként kb. 100.000 frt adójövedelme volt Ulászlónak.

Évi rendes és rendkívüli jövedelme együttesen kb. 190.000 frtra rúgott.[12])

Ide kell számítanunk a *cseh* és *morvaországi jövedelmet* és a török ellen való *külföldi segély*t.

Csehország képe igen szomorú. Olyan nyomoruságba jutott,

---

[1]) *Engel :* 47, 160, 173. — Igy tettek Erdélyben Bánffi János és Mihály, Bethlen Miklós és mások. (U. o. 39.)

[2]) U. o. 17.

[3]) U. o. 142.

[4]) U. o. 41, 44, 141, 142, 165.

[5]) U. o. 41, 96. — *Bonfini :* 737.

[6]) *Engel :* 147.

[7]) *U. o.* 94.

[8]) *Bonfini :* 739.

[9]) *1496 :* Dl. 20.495 ; 1498—9: Kállay cs. llt. M. N. Múzeum; Krausz Bálint levele *Ábel Jenő*nél : Magyarországi humanisták és a dunai tudóstársaság. Bpest, 1880. 121. ; *1504 :* Dl. 21.368 ; *1509 : Dl.* 25.515 ; *1515 :* Tört. Tár. 1882. évf. 80.

[10]) *Dl.* 26.651, 24.861, 21.475, 21.592, 21.673, 22.017, 22.186, 22.245, 22.399, 22.594, 22.652, 22.673, 22.678.

[11]) *Thallóczy :* Id. m. 110.

[12]) Azaz 7,200.000 K. Összes bevétel *1494 :* 177.305·5 frt. (*Engel :* 182. ;) *1495 :* 136.636·5 frt. (U. o. 187.) ; *1503 :* 220.000 frt. (Diarii : IV. 861.) ; *1516 :* 219.000 frt. (U. o. XXIII. 350..) — *1494-ben egy ökör 4 frt (Engel : 153.)*

mint soha máskor.[1]) Elvesztette az európai államok közt elfoglalt helyét. 1503-ban 5000 frtot kapott belőle.[2]) Morvaországban is hasonló volt a helyzet. Mátyás 80.000 frtot vett be innen. Ulászló semmit.[3]) A félhold ellen 1501-től fogva szövetségesei voltunk a velenczei köztársaságnak. A szigetváros-nyujtotta segedelem 400.000 aranyra tehető.[4]) A szentszék-adta különböző segítség 200.000 aranyra becsülhető.[5])

E jövedelmek ellenére a kincstár mégis rendesen üres volt. Ellenőrzésről nem beszélhetünk. Az országos főméltóságok egy kézre dolgoztak. Szemet húnytak egymás gazdálkodása előtt. A jövedelmük nagysága szerint megállapított csapatok eltartását pár száz forinttal megváltották.[6]) A végvárak katonaságát nem fizették. Szertezüllött.[7]) Ha pénzre volt szükség, legtöbbször a kölcsön járta.[8]) Nem volt hitel, jót állott más, mint 1495-ben

---

[1]) *Dubravius :* Historiae regni Bohemiae etc. Prostannae 1552. 201a. — *Fr. Palacky :* Geschichte von Böhmen V. köt. 2. r. Prága 1867. 4.

[2]) Diarii: IV. 861.

[3]) U. o. — *Dubravius :* 202. l.

[4]) A szerződés szerint, ha hadakozik, 100.000 frt-ot, máskülönben évi 30.000 aranyat kap a signoriatól. 1504-ben új szövetségre léptek : évi 30.000 aranyat biztosított a köztársaság. A segítséget nem contributio, hanem »salario soldo« czímen fizette. 1503-ban 180.000, 1504-ben 182.533 frtra becsülték az addig nyujtott segedelmet. (Diarii: IV. 860. — *Fraknói* V. : Lónyai Albert zenggi kapitány velenczei követségei 1501—1515. M. Tört. Tár 1877. évf. 1—44. — *U.-attól :* Magyarország és a Cambrayi liga 1509—11. Századok 1882. évf. 177. s köv. l.)

[5]) Az 1501 tavaszán a Magyarország és Velencze közt megalakult szövetséghez a pápa is csatlakozott. Azonkívül a mi a tized, jubileum és keresztliirdetésből 3 éven át befolyik, évenként 40.000 aranyat igért. 1503-ban a di la cruciata jövedelmet 60.000 frtban állapítja meg egy jelentés; 1514-ben X. Leó 20.000 frtot küldött Bátori István temesi ispánnak a végvárak czéljaira ; élelemben és felszerelésben 7000 frtot. 1500-ban a jubileumból befolyó összeget 120.000 frtra becsülték. (Diarii : III. 702., 20. köt. 331. — Dl. 22.680. — *G. Pray :* Epistolae procerum regni Hungariae. Pars I. Posonii 1806. 101. — *Fraknói V. :* Magyarország a mohácsi vész előtt. Budapest 1884. 127.)

[6]) *Engel :* 17, 18.

[7]) *Bonfini :* 716, 720.

[8]) Kölcsön kért 1490-ben Pernstein Vilmos cseh nemestől 24.000 dukátot. *(Palacky :* Id. m. V köt. 1. r. 335—7.) ; ugyanekkor Bálint váradi

Burian kamarás,[1]) vagy 1511-ben Pasqualigo velenczei követ.[2]) Tartozott ő felsége mindenkinek : Szapolyai István nádornak,[3]) Bakócz Tamásnak,[4]) Bálint váradi püspöknek,[5]) Dombai alkincstartónak [6]) és még igen soknak [7]) . . . Ezek az urak ismerték a helyzet súlyos voltát, mégsem átallották segélyt — subsidiumot — kunyorálni attól, a ki maga is reá szorult. Jellemző a gazdálkodásra, hogy a nyitrai püspök egy süvegre 120 frtot kapott[8]) avagy az, hogy egyik-másik jómódú szerzetnek 100 meg 100 frtot utaltak birtokvásárlásra.[9]) A végvárak katonái ugyanekkor szertezüllöttek, mert nem fizették.[10]) Subsidium szépen hangzó szó, még szebben hangzik, ha aranyban szól. Nem resteli elfogadni Bakócz, korának egyik leggazdagabb főpapja. 1494-ben, mikor a lőcsei összejövetelen megjelent, 2000 frtot tett zsebre.[11]) Bálint váradi püspök, Domokos fehérvári prépost két-kétszáz

---

püspöktől is »ingentem vim pecuniae commodavit«. (*Bonfini*: 708.) Ez utóbbit még 1494—5-ben is törlesztgette (*Engel* 46., 48.); 1502-ben a zágrábi káptalantól vett kölcsönt : 2000 frtot az Ozsvát püspök lelki nyugalmáért mondandó misékre hagyományozott alapítványból. (*Tkalčič :* Mon. hist. ep. Zagrab. III. 16.); 1507-ben az erdélyi káptalantól 100 frtot. (Tört. Tár 1893. 108.); 1511-ben nagyobb összeget Á. Sárkány Ambrustól. (Századok 1869. 736.); majd Herendi Miklóstól 500 aranyat (M. Tört. Tár, XII. 143.); 1514-ben Nagylucsei Dóczi Ferencz kamarásától 100 frtot. (Dl. 22.594.) 1515-ben Polyák Pál budai kereskedőtől 1000 frtot (N. Muzeum törzsanyag. 1515.) — s így tovább Dl. 22.652, 22.678 . . . . .

[1]) *Engel :* 152.

[2]) Antonio Zuanc da Seda budai kereskedőtől posztókat és hadi felszereléseket akartak venni. Ez csak készpénzért volt hajlandó adni. Pénzük nem volt. Pasqualigo állott jót. (*Fraknói V. :* Cambrayi liga. Századok 1882. 800.)

[3]) 1494—5-ben összesen 5000 frttal (*Engel* 40—42. és 120.).

[4]) U. o. 42, 99, 105. — Főfőhitelezője volt az udvarnak. (*Fraknói V. :* Bakocs Tamás primás birtokszerzeményei. Századok. 1888. évf. 97. s köv. l.)

[5]) *Engel :* 46, 48. l.

[6]) U. o. 96, 116, 120, 152, 161.

[7]) Dl. 19.957, 37.739, 24.619, 21.110, 30.959, 38.747, 25.431, 21.665, 21.803.

[8]) *Engel :* 155.

[9]) U. o. 40. l.

[10]) U. o. 69. l.

[11]) U. o. 42. l.

forintot,[1]) a győri püspök 100 frtot.[2]) Cs. Ernuszt Zsigmond pécsi püspök, kincstartó, ráadásul még drága ruhaszöveteket is kapott.[3]) A példa vonz. A következő évben ismét tetemes subsidiumokat csikartak ki a budai országgyűlésen való megjelenésük miatt, minthogy ekkor állásukkal járó kötelességük folytán egy kis költségbe is verték magukat. Bakócz 1922,[4]) Drágfi 1920,[5]) Geréb László erdélyi püspök 2000,[6]) Váradi Péter kalocsai érsek, a tisztesség és becsületesség apostola pedig 1000 frtot kaptak.[7]) Mindenki részesült itt subsidiumban, a ki a királyi udvar valamelyik bizalmas emberéhez férkőzhetett. Dúsgazdag főurak, kolduló fráterek,[8]) szegény beginák,[9]) károsult polgárok[10]) és hatalmas főpapok mindannyian osztályos atyafiak a kincstár áldásában. Mentül többje volt valakinek, annál többet kapott. A szegény udvari kocsisok és lovászok pedig három éven át jártak a pontos és rendszerető Bradács úr nyakára csekély fizetésükért.[11])

Mindenki károsította a kincstárt, a hogy tudta. A kincstartó, mivel 1494-ben 19.625 frt kiadástöbblettel zárta le a mérleget s a hiányt saját zsebéből pótolta, a következő évben tollhibából 10.000 frtot ütött hozzá s 29.625 frttal fizettette vissza magának.[12]) A henye udvari népség fölösleges számmal lebzselt. Fizetésük a 40.000 aranyat is meghaladta.[13]) Gazdálkodásról szó sem lehet, még kevésbé takarékoskodásról. A Fuggerek 3500 frtért

---

[1]) *Engel:* 44, 48.

[2]) U. o. 44.

[3]) U. o. 45, 80. — Drágfi és mások is kaptak drága ruhaszöveteket (U. o. 80—83.).

[4]) U. o. 154.

[5]) U. o. 152.

[6]) U. o. 161.

[7]) U. o. 153. — Kívülök még sok más is. Az erdélyi nemesek 1494-ben 1500; 1495-ben pedig 1222 frt subsidiumot kaptak. U. o. 160.)

[8]) Rendesen 1—3 frt-ot. *(Engel:* 72—75, 89, 105, 111, 115—116, 118—9, 125.)

[9]) 1—7·5 frtot (U. o. 70, 73, 111, 151.)

[10]) 7—100 frtot. (U. o. 44, 45, 66, 91, 156.)

[11]) U. o. 88.

[12]) U. o. 126, 170.

[13]) U. o. 122, 153 .— Diarii: IV. 861.

vétetnek meg egy kalapot Anna királynénak.[1]) Tetemes összeget fizettek külföldi czikkekért és szövetekért. Mindenfelől az adósság tömege zúdult fejökre. 1503 farsangján a királyné csak nyolcz tyúkot látott udvarában. Ugyanekkor a kincstartó 70.000 aranynyal tartozott saját becsületére.[2]) A királyhoz hiába fordultak. Annyira szerette a nyugalmat, hogy még *a száját sem akarta kinyitni.*[3]) Dobře-vel vagy bene-vel ütött el mindent.[4]) Az általános fejetlenség csak a királyné idejében hagyott alább. Míg ő élt, senkinek sem volt megengedve, hogy valamely dologban többet tehessen, mint a király. Legkevésbé a jövedelem és adó ügyében. Ezekben maga járt el. Rövid idő alatt teli kincstára lett.[5]) Halála után ismét a régi minden. Befolytak ezután is a jövedelmek, csakhogy nagy részüket mások zsebelték el. Épen az a baj — írja egy kir. tanácsos [6]) — hogy ő felsége megelégszik azzal, a mit neki felajánlanak. Némelykor oly nyomoruságban sínylődött, hogy igazán le sem írhatom. Lassanként oda jutott, hogy nem volt neki mit ennie.[7]) Ugyan mit tehetett ilyenkor. Koldult. Saját magam láttam — írja Dubravius — hogy a szolgák üres kancsókkal futottak át György pécsi püspök házába, hogy egy kis bort kérjenek ő felsége ebédjéhez. S midőn ez kérdé: Hát csakugyan nincs? Nincs bizony uram — felelék azok — nemcsak bor, hanem még harapnivaló sem.[3])

Élete végén minden pazarlással felhagyott. Utólérte a késő bánat. Ilyenkor megvigasztalódott vallásában. Őszbe csavarodott fejét azzal a boldogító tudattal hajtotta örök nyugalomra, hogy

---

[1]) *Fr. Dobel:* Der Bergbau der Fugger id. m. 37.

[2]) Diarii: IV. 861.

[3]) *Josef Truhlář:* Listář Bohuslava Hasišteinského Z. Lobkovic. V Praze, 1893. 141.

[4]) *Dubravius:* 198., 202.

[5]) U. o.: 199.

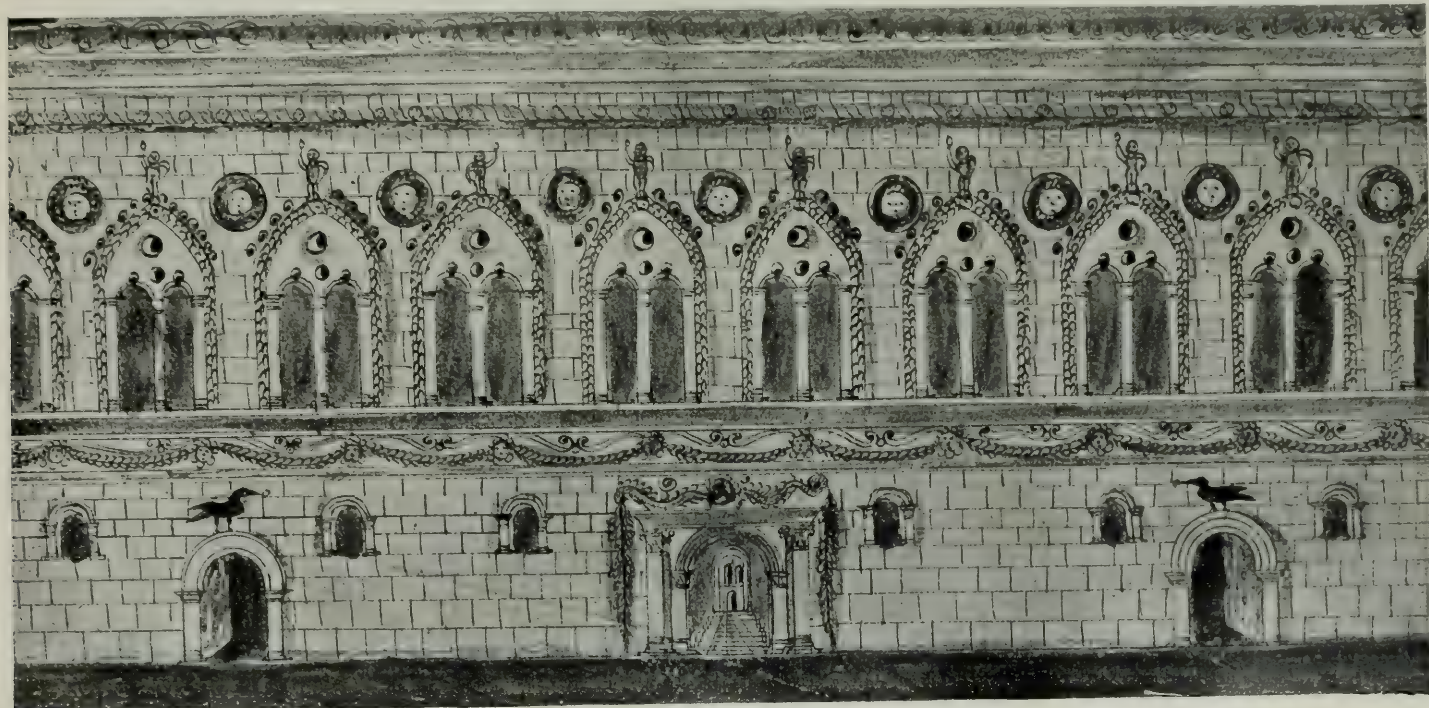
[6]) Frangepán Gergely kalocsai érsek. — L. Szidlovicki Kristóffal, Zsigmond lengyel király (Ulászló öcsese) meghitt emberével váltott leveleit. (*Acta Tomiciana:* III. 297. s köv. — *Schedius:* Zeitschrift . . . I. 288. s köv.)

[7]) Diarii: XXIII. 350. — *Dubravius:* Id. m. 202. — *Heltai Gáspár:* Magyar krónikája, Ujabb nemzeti könyvtár. *Toldi Ferencz* kiadása. Pest, 1852. 605.

[8]) *Dubravius:* 203.

utolsó kérését a főpapok és főurak meghallgatták. Ha rengeteg adósságát nem fizették is ki, mindamellett évek óta kérő, sőt türelmetlenkedő személyzetének jogos követelése megtérült. Halálakor a kincstárból még a temetésére szükséges költség sem került ki. A főpapok és főurak temették el közadományból.[1] Igy gazdálkodott Ulászló.

[1] Diarii: XXII.. 131—32. — 400,000 arany adósság maradt hátra utána. (U. o.: XXIII. 350.)

Renaissance palotahomlokzat, Mátyásra emlékeztető gyűrűs hollókkal az ajtók fölött.
(Az Averulinus de Architectura cz. Corvin-codex egyik 1498-ban készült másolatából. Róma. Vaticani könyvtár Cod. Lat. Reg. Svecorum. Nr. 1886.)

II.

AZ UDVARTARTÁS SZINHELYE.

Vessünk egy pillantást a Mátyás átalakította, hollós-czímeres, új fényű budai várpalotára. Ragyogó márványa, csillogó díszítése, tündöklő bíbora, kényelme ... magukhoz fűzték Ulászlót. Az új gazda élvezte művészi csínjának pompáját, megszokta kényelmét. Elannyira, hogy csak akkor hagyta oda, ha jelentősebb dolgai szólították ki falai közül.[1]) Budán volt udvartartásának állandó színhelye.

Visszatükröződött a humanisztikus műízlés egyes főpapjaink és főuraink palotáiról is. Ezek a várpalota közvetlen közelében emelkedtek: a Szent Zsigmond-téren, a tőle pár perczre levő népes Szent György-téren s az őket összekötő Szent János és Szent Zsigmond utczákban.[2]) Maga a város egyike volt a korabeli legcsinosabb városoknak. Tegyünk egy kis sétát benne!

---

[1]) Fontos politikai okokból, családi ügyek, vagy vadászszenvedélye miatt. Kivéve a lőcsei (1494) és bécsi (1515) fejedelmi összejöveteleket meg két csehországi útját (1497, 1509.), oklevelei rendesen Budáról keltek. 1494-ben körutazást tett. Később le-lerándult Visegrádra, Esztergomba, Tatára és Komáromba. Különösen tavaszszal és nyáron. Olykor időzött még Lovasberényben, Kerepesen, Érden, Köviben és Monyoródon. (Dl. 34.322; Blaghy cs. okl. 427; Pechy cs. llt. M. N. Múz.; U. o. törzs. VI. 22. sz. okl.; Dl. 22.335.)

[2]) Bennük volt a palotája E. Bakócz Tamás esztergomi érsek és főkanczellárnak, K. Szatmári György pécsi püspök- és kanczellárnak, Perényi Imre nádornak, L. Bánffi Miklós főpohárnoknak, Ujlaki Lőrincz herczegnek ... (*Dr. Csánki D.:* Okl. a Hunyadiak korából. Századok: 1904. 402.; Dl. 21.632, 23032, 22637. Isthvánfi: 32 ...) — Topographiai szempontból L. *Némethy L.:* Budavárának régi helyrajza. Arch. Ért. 1885. 1. s köv. Bebizonyítja, hogy a Szt.-Zsigmond tér a mai Szt.-György tér; a Szt.-György tér pedig a mai Dísztér.

Induljunk ki a forgalmas Szent György-tér északnyugati szögéből. Az ide torkoló Olasz-utcza jobboldalán szemünkbe szökik Corvin János két utczára nyíló tágas udvarháza. Nem messze tőle G. Buzlai Mózes főudvarmesteré díszeleg. Alig megyünk pár perczet, a Somi Gáspáré tűnik elénk.[1]) Ha az utcza közepe táján jobbra befordulunk, Boldogasszony templomának karcsú tornyát pillantjuk meg. Körülsétálva, délkeleti végénél lelátunk a széles Duna ezüst-kékes szalagjára. Síma tükréhez tágas márványlépcsőzet visz innen le. Térjünk most vissza s vegyük szemügyre az Olasz-utczával párhuzamosan haladó tágas-teres Mindszent-utczát. Sokszor fölverik ezt ünnepi hangulatukban a díszmenetesek. A királyi palotából jövet Boldogasszony templomába tartva itt szoktak végigvonulni. Jobbra is, balra is előkelőségek laknak. Itt E. Bakócz Ferencz győri püspök palotája ékeskedik, ott B. Thurzó Zsigmond váradi püspöké. Amott G. Kesserű Mihály boszniai püspök és más palotás urak udvarházait szemlélhetjük.[2]) Néhány percz és a Szent György-téren vagyunk: a budai élet gyujtópontján. A környező épületek kecsesebb és díszesebb formái is éreztetik, hogy a város főterén vagyunk. Keveset változott Mátyás óta. Áthaladva rajta, a délkeleti sarkába torkoló Szent János-utczán keresztül a Szent Zsigmond-térre érünk. Közepén Hercules érczszobra áll; férfias tekintetétől szinte visszahökkenünk. Déli oldalán a várpalota oromzata mered az égnek: baloldalán a *fris-palota,* jobboldalán a csonka-torony. 30 ölnyi széles árok választ el tőlük. Kútfő-vezetőinkhez fordulunk és kérdezzük: Történt-e benne valamelyes új építkezés Mátyás óta? Egyhangon azt válaszolják: Új építkezés nem volt.[3]) Eltűnt a renaissance fejedelem szelleme s vele elültek a munkások is. Az új birtokos csak kisebb munkákat végeztetett: az is utánzás. Megörökítette egyik termének mennyezetén Mátyás példájára az

---

[1]) Az Olasz-utcza ma Úri-utcza; a mondottak házaira nézve L. Dl. 22.908, 23.122, 22.655.

[2]) A Mindszent-utcza ma Tárnok-utcza; a nevezettek házaira nézve L. Dl. 21.241, 23.217, 34.261, . . .

[3]) Visegrádon sem, Tatán sem. Ép ezért nem írom le újból őket. *Dr. Csánki D.* sikerült képben mutatja be mindegyiket Mátyás udvara cz. művében. Id. m. 764. s köv. — L. még: *Salamon, Pasteiner és Némethy L.* idevágó munkáit.

égboltozatnak trónralépésekor való állását. A díszes csillagképbe e sorokat iratta:

Magnanimus princeps diademate gaudet utroque
Vladislaus tollit ad astra caput.

Egy porphir-márvány keretű ajtó felé meg ezt vésette:

Vladislai hoc magnificum opus Anno MVII.[1])

De mik ezek Mátyás áldozatot nem kimélő alkotásaival szemben! Mint valami nehéz köd kezdte megülni a gondatlanság Hollós Mátyás fényes palotáját. A freskókon, a padló-mozaikokon, a porphir-márvány keretes ajtókon és ablakokon, a féltve őrzött pompás kódexeken . . . az egész berendezésen meglátszott lassankint, hogy gazdát cserélt.[2]) Látogassuk meg őt s ismerkedjünk meg környezetével.

---

[1]) *Salomon Schweigger:* Ein neue Reissbeschreibung auss Teutschland nach Constantinopel und Jerusalem. Nürnberg, 1619. 21.

[2]) A palotában uralkodó rendre élénk világot vetnek *Isthvánfi* e szavai: Verum quum milites caesa Turcarum capita in signum Victoriae regi missa ad spectandum, prope fontem, cuius aquas per plumbeos Siphones in arcem perductas regina bibere consueverat, uti erant emarcida, tetrique odoris, effecere, ut illa ab earum aquarum usu postea, perpetuo, dum vixit abstinuerit. (Id. m. 50.) — L. továbbá *Császár Mihály* naplóját *Horvát I.:* Werbőczy emlékezete II. kötetében.

III.

SZEMÉLYZET.

Az udvarban legelső a király; utána következnek a családtagok. Mellettük van az udvari személyzet, az időnkint megforduló vendégek, idegen követek és mások.

Ulászló magas termetű, szép ember volt.[1]) Fiatalabb éveiben kitűnt előkelő megjelenésével és nemes magatartásával. Szeretett csinosan járni. Borotvált arcza és gondozott bajusza jól összevágott dús hajával.[2]) Jókedvű volt és könnyűvérű. Sokat betegeskedett.[3]) Haja korán deresedni kezdett. A kényelmet rendkívül szerette. Államügyekkel nem sokat törődött, inkább udvari embereinek apró-cseprő, ügyes-bajos dolgai érdekelték.[4]) Nemtörődömségét, mondhatni tétlenségét csak vadászszenvedélyének áldozta föl.[5]) Módfelett szerette a magyar konyhát: elhízott és megnehezedett.[6]) 1504 januárban szélütés érte.[7]) Köszvénybaja

---

[1]) Sebast. Zustignan jelentése. Diarii: IV. 860.

[2]) *Dubravius:* 193., 196. — *Wenzel Gusztáv:* II. Ulászló magyar és cseh királynak házasélete. 1501—1506. Századok, 1877. évf. 630. s köv. — A mit *Bonfini* művének 678. lapján mond róla, abból a fizetett ember szava hallatszik.

[3]) *Bonfini:* 716.; — *Isthvánfi:* 17.; *1502:* Diarii: IV. 348.; *1504:* U. o. V. 767—8., 1039., 1051., VI. 36., 61., 83., 93., 98.; *1505:* U. o. VI. 270.; *1506:* U. o. VI. 295. — Dl. 25.449.; *1507:* Diarii: VII. 46.; *1508:* U. o. VII. 256.; *1510:* U. o. X. 504., 606., 702.; *1514:* Acta Tomiciana III. 304.; Diarii: XVIII. 174.

[4]) *Fr. Palacky:* Id. m. V. köt. 2. rész. 5—7.

[5]) *Dubravius:* 195. — *Isthvánfi:* 1., 13., 58., 83. . . .

[6]) *Dubravius:* U. o. 197. — Diarii: XX. 490.

[7]) 1504. jan. 9-én szerdán történt. Szokása szerint halat evett, a mikor egyszerre a mellette ülő kamarásához így szólt: »Nem tudok jól beszélni«.

meg minduntalan kínozta. Igazán testben is, lélekben is beteggé lett.

Betegeskedése és öregedése miatt csupán magával törődött, olykor önmagával sem. A legnagyobb alkalmatlanságára volt azoknak, a kik mindig jogtalanul kérték, sőt követelték azt, a mit tőlük jogosan tagadott meg.[1])

A mi tehetsége volt, azt sem gyümölcsöztette.[2]) Megtörve, az élet küzdelmeibe belefáradt. Legnagyobb hibája volt végtelen jósága.[3]) Pernstein Vilmos, a csehek nagy államférfia, Ulászló halála után négy évvel ezeket írja egyik levelében Lajos királyhoz: Az elhalt uralkodó jóságával nagyon sokat ártott magának ebben a királyságban. Én több ízben beszéltem már erről felségeddel. A ki kitartóan kért tőle valamit, megkapta. Ő felsége a maga kárával sohasem törődött. Állhatatos kéréssel bárki bármit kieszközölt nála. Máskülönben ajánlanám felségednek azokat az elveket, a melyeket ő az igazságszolgáltatás tekintetében vallott. Azt azonban korántsem javallom, hogy megengedje mások parancsolkodását, míg felséged uralkodik.[4])

Tekintélye nem volt. Azoktól félt, a kiknek parancsolnia kellett volna. Azokat is kitüntette, a kik becsületéből is kiforgatták. Erélyes csak akkor volt, a mikor egyesek visszaéltek jóságával s visszaélésükben, mint tükörben, önmagát látta kigúnyolva, meggyalázva. Csehországban egyesek lengyel disznónak mondták; Ujlaki ökörnek nevezte.[5])

Voltak nemes vonások is valójában, de sem az államférfiué, sem a hadvezéré. Inkább kormányzott király volt, mint kor-

---

Biztatták, hogy igyék. »De hisz' nincs a torkomban semmi« felelte a király. Majd felállott és menni akart. Elesett. Jobb oldalát érte. Szája is félre húzódott. Az orvosok érvágással, dörzsöléssel és kenőcsökkel segítettek rajta. A rossz nyelvek szerint: La causa si dice publica voler piu che porta gli anni, amar essa regina. (Diarii: V. 767—8. — *Wenzel G.:* Id. m. 825.)

[1]) *Dubravius:* 203a.

[2]) A magyar nyelvet sohasem tanulta meg. (Ranzano Append. *Mátyás Flórián:* Fontes Domestici IV. 282. — *Bonfini:* 45., 43., 719. — *Isthvánfi:* 44. — *Dubravius:* 202.

[3]) *Palacky:* Id. m. V. köt. 1. rész. 342—43. — Bőkezű vala és mindent elkéregetnek vala tőle. (*Heltai:* Id. m. 605.)

[4]) *Palacky:* U. o.

[5]) Acta Tomiciana: III. 302. — *Dubravius:* 193. — *Tubero*

mányzó uralkodó. Mint emberben, kevés kivetni való volt benne. Megbecsülte a másét, tartózkodott minden jogtalanságtól. Kedvelte a zenét, de a művészetek egyéb ágai iránt már nem volt érzéke.[1]) Nem erős jellem. Szívének nemes jósága, becsületessége és buzgósága miatt sem magasztalhatjuk, mert ezek az ő helyzetében és korában káros hatású tulajdonságoknak bizonyultak.[2]) Nem követte Proszniczi Filipecz János intelmeit, a ki, midőn az új királyt Farkashidán (1490) üdvözölte, hangsúlyozta : Azt az egyet pedig, midőn a harczias magyar nemzet gyeplőjét kezedbe veszed, nagyon is értésedre óhajtjuk adni, hogy őket nem elnézéssel, hanem szigorúsággal kell irányítani. Nem kegyes jósággal, hanem vasvesszővel kell az engedelmesség útján megtartani.[3]) Ulászló nem értette meg ezeket a szívből jövő szavakat.

Legboldogabb napjai rövid házaséletében teltek el[4]) (1501—06). Nejét nagyon, de nagyon szerette. Halála után (1506 júl. 26.) búskomorságba esett. Ha előtte törődött is annyira-amennyire államügyekkel, most már nem érdeklődött semmi iránt. Egyedül gyermekeinek és felejthetetlen neje emlékének élt. Az öröm is, a bánat is egyképen hatott reá. Olyan volt, mint a »néma szobor«, avagy »egy darab fa«. Arczán mély bánat honolt.[5]) Méla búját érdekesen jellemzi Lobkovici Hassenstein Bohuslav. A napokban Prágában voltam — írja barátjának, Adelmann Bernhárdnak. — Urunkat, a ki hozzánk jött Magyarországból, a mint illik, tisztelettel teljesen köszöntöttem. Nekem úgy tetszik, hogy arcza megváltozott. Nem tudom miért, de folyton gondolatokba merülve járkál. Inkább a keserűség, mint szigorú férfiasság ül az arczán. És ezt szerintem nem annyira az öregség (hiszen még 56 év körül jár), mint inkább a gond és az aggodalom teszi. Hisz' majdnem egész életét alattvalóival szem-

Schwandtnernél, II. köt. 263. — *Bonfini :* 741. — *Isthvánfi :* 33. — *Szerémi Gy. :* Emlékirata Magyarország romlásáról. 1484—1543. (Mon. Hung. Hist. II. osztály. Irók I. köt.) Pest, 1857., 12., 32., 36.

[1]) *Dubravius :* 198a.

[2]) *Palacky :* Id. m. V. köt. 2. rész. 5—7.

[3]) *Bonfini :* 688.

[4]) Lásd *Wenzel G. :* Id. művét.

[5]) *Dubravius :* 199a. — *Isthvánfi :* 56. — Acta Tomiciana. III. 298. — come una statua (Diarii : IV. 860.) — come un legno (U. o. X. 823.).

ben való pártos küzdelmek között töltötte el. Nem egykönnyen mondhatnám meg, vajjon ezt a sors megátalkodottsága eredményezte-e, a mely tudomás szerint az emberi dolgokban oly sokat tehet, vagy saját hibája. Ő ugyanis mindig kegyesebb és jóságosabb akart lenni és így gyakran magát és országát a legnagyobb veszélybe sodorta.[1])

Nejében elvesztette egyedül való megbízható tanácsosát. Legjobban tudta ezt ő maga. Ismerte a saját gyengeségét, mégsem bízott senkiben. Úgy tett, mint a galamb, felszedegette, a mit eléje szórtak. Mindig az erősebb győzött nála, a gyengébb eltiporva maradt.[2])

Dubravius elismeréssel hajlott meg páratlan jósága, nemes lelkülete és rendkívüli vallásossága előtt. Naponkint 3 misét hallgatott és kérte az Istent : Da pacem Domine in diebus nostris. E szavakkal kelt és feküdt.[3]) Sokszor csendben üldögélt és ilyenkor elmerengett a sok jó és rossz időről. Ha megszólították, vagy nem tudott, vagy nem akart mást mondani, mint dobře vel bene.[4]) Buzgó tisztelője volt a Boldogságos Szűznek. Folytonosan imádkozott, azt hitte, hogy ezzel mindennek eleget tesz.[5]) Halálos ágyán lelkére kötötte fiának, hogy a szentszéknek engedelmeskedjék és a csehországi eretnekek üldözését folytassa. Igaz keresztényként halt meg a *homo rectus, quam rex.*[6])

---

[1]) *Josef Truhlář :* Id. m. 193.

[2]) Szépen rajzolja ezt Lobkovici Hassenstein Bohuslav egyik dialógusában : Ulászló és a megszemélyesített szerencse beszélgetnek. A szerencse szemére veti, hogy az alsóbb nép nagyon el van nyomva. Ez nem az én parancsomra történik — mondja Ulászló. De a te engedelmeddel — vágja vissza a szerencse. Én kegyes akarok lenni — kigúnyolnak. Nem kegyesnek, hanem restnek neveznek a főpapok és főurak. — Mit tegyek, hiszen parancsolok, de senki sem engedelmeskedik. — Fogd meg a gyeplőt, hangzik a válasz. — Mathiae paruit omnis homo. Saevus erat — saevus nobis dominetur opportet . . . (*Thomas Mitis :* Farrago Poematum Bohuslai Hasisteyni a Lobkovitz etc. Pragae, 1570. 38—40.)

[3]) *Dubravius :* 198a., 203a. — Questo re assa' oration al de tre mese al Zorno (Diarii : IV. 860.) ; továbbá U. o. III. 287.

[4]) *Dubravius :* 202.

[5]) Dl. 29.901., 21.026., 21.717., 22.660. — Ranzano append. *Mátyás Flórian :* Fontes Dom. IV. 281. — *Jovius :* Hist. sui temporis. Basileae, 1567., 492.

[6]) Diarii : XXII. 63—70. — Acta Tomiciana : IV. 18. —

A király oldalánál van *neje, Anna.* Finom, művelt lelkű, nemes gondolkozású franczia herczegnő. Eszes, gondos, erényes asszony. A családi élet mintaképe. Társaságban csevegő, kedves teremtés.[1]) Figyelmes és sohasem feledkezik meg azokról, a kik neki valamelyes szolgálatot tettek.[2]) Alattvalóinak hű pártfogója és védője, szolgáinak nemeslelkű úrasszonya. A tudománynak és művészetnek pártfogója.[3]) Gyengédségét a körülmények férfias komolysággá érlelték. Vezetésre szoruló férjének nemcsak hűséges neje lett, hanem válságos helyzeteiben egyetlen megbízható tanácsosa és irányítója. Takarékosságával méltóságához illő udvartartást teremtett ; a királyi hatalomnak tekintélyt szerzett.[4]) Szava parancs lett és nem telt volna bele két év sem : ő lett volna a király és királyné egy személyben. Nem is kedvelték az erőszakoskodók és hatalmaskodók.[5]) Férje imádta. Egymás iránt való szeretetük oly átható volt, hogy erősebb nem lehetett.[6]) Csak arra kérte az Istent, hogy fiut adjon neki, akkor aztán biztos lesz a »nyeregben«. Az annyira várt fiu a szerencsétlen anya fiatal életébe került.[7]) Jellemének egyik legélesebb vonása mély vallásossága.[8])

Megjelenése a királyi udvar élete és virágzása, — eltűnése annak hervadása és pusztulása. Vele elveszítette Ulászló mindenét,

---

Luis Neustadt : Die letzten Stunden des Königs Wladislav. II. (Ung. Revue 1884.)

[1]) Diarii : IV. 287—8. — *Isthvánfi :* 53.

[2]) Gyöngéd figyelemmel gondoskodott Polner János titkárának végső nyugalmáról. *(Bunyitay V. :* A váradi püspökség története. Nagyvárad. 1883—4., II. 164—5.)

[3]) *Ábel—Hegedüs :* Analecta nova ad historiam Renascentium in Hungaria litterarum Spectantia. Budapestini, 1903. 106. — *Josef Truhlař :* Humanismus a Humanisté v Čechách za Krále Vladislava II. V Praze, 1894., 75. s köv.

[4]) *Dubravius :* 199a.

[5]) Diarii : V. 1052—3.

[6]) *Ábel—Hegedüs :* U. o.

[7]) 1506. júl. 26-án.

[8]) Diarri : IV. 295. — Férje szélütésekor (1504. január 9.) megfogadta, hogy ha ura fölgyógyul, mezitláb fog elmenni Boldogasszony-Fejéregyházába, a mely 2 olasz mérföldre volt Budától. Utóbb csak férje kéréseinek engedve változtatta meg szándékát és télviz idején gyalog, czipőben ment el. (Diarii : V. 767., 869.)

országa védőangyalát. Emlékét örökké őrzik L. H. Bohuslav e sorai: [1])

Dum peteret nuper coelestes Anna recessus,
Et cupere terrae dicere: terra vale,
Edidit infantem, patriae qui iura ministret,
Danubii et teneat sceptra superba sui.

A királynénak külön udvartartása volt. Szükségletét saját jövedelméből teremtették elő. Jövedelme azokból a birtokokból került ki, a melyeket jegyajándékul kapott. Ugyanazokat a javakat kapta, a melyeket Beatrix. Ezek azonban meg voltak terhelve adóssággal. Egy-két földbirtokot kivéve, főképen az alsómagyarországi bányavárosok alkották jövedelmi forrását. Míg az adósságtól meg nem tisztította őket, bevétele mostoha volt.[2]) Az ország szegénysége miatt 1502-ben 150 frtot kapott hetenként férjétől; így még 8000 frtot sem húzott évenként.[3]) Panaszkodott is a királyné! Később 30.000 frt az évi jövedelme.[4]) Férje újabb és újabb ajándékokkal kedveskedett neki. Egy-egy ajándék néha egész kis vagyont ért. 1504-ben 20.000 arany értékű ékszerrel lepte meg.[5]) A királyné ezenfelül, hacsak szerét tehette, más módon is igyekezett bevételeit gyarapítani. Abból a 100.000, majd 30.000 frt segélyből, a melyet Velencze 1500-tól fogva Magyarországnak fizetett, többször eszközölt ki magának kisebb-nagyobb összeget. 1504-ben a búcsúzó Badoer János dr. velenczei követnek azt az óhaját nyilvánította, hogy a köztársaság neki is, a signoria leányának, adjon évi segélyt, mint a királynak.[6])

Hozománya 40.000 arany volt. A magával hozott ékszereit és asztali készletét harmadfélszázezer aranyra becsülték.[1])

---

[1]) *Th. Mitis:* Farrago Poematum, id. m. 87.

[2]) *Oláh M.:* Hungaria Bélnél 20. — *Wenzel G.:* Magyarország bányászatának kritikai története. Bpest, 1880., 36. 167. — *Berzeviczy A.:* Beatrix királyné 1456—1508. Bpest, 1908. (Magy. Tört. Életrajzok.) 269—73.— Dl. 24.385., 29.352., 38.747.

[3]) Diarii: IV. 520., 563.

[4]) U. o. IV. 861.

[5]) U. o. V. 1052—3.

[6]) U. o. IV. 140., 296., 563., 792.; V. 823.

[7]) U. o. IV. 296. — *Fraknói V.:* Erdődi Bakócz Tamás élete. Bpest, 1889. (Magy. Tört. Életrajzok.) 161.

Udvari személyzetéből névszerint ismerjük:

Jövedelmeinek kezelőjét, Gozonói Melák Jánost. A velenczei követek »governador di majesta«-nak czímezik. Ügyes ember, jó gazda volt. Kiérdemelte a rendet szerető királyné becsülését. Befolyásos emberré lett. Hippolit egri uradalmának intézője benne kereste pártfogóját a királyné udvarában. Vett is a Melák úr leánya számára ajándékul egy 8 ducatos, gyöngyökkel ékesített, zománczos husvéti arany báránykát.[1]) Melák halála után Szalkai László deák igazgatta a királyné javadalmait.[2])

Kanczellárja szokásosan Veszprém püspöke volt. Titkárai: a bolognai egyetemen tanult Polner János, váradi kanonok; egyúttal tolmácsa is. Szolgálata elismeréseül 1504 októberben a nyitrai püspöki széket kapta. Új méltóságának nem sokáig örült, még ugyanabban a hónapban meghalt. Végső nyugalmáról a kegyes királyné nem feledkezett meg gondoskodni. [3]) Titkár utóda Szelestei Gosztonyi János.[4]) Hasonló minőségben szerepel Kisselői Ferencz. [5]) Szalkai László még 1515-ben is a királyné titkárának írta magát.[6])

Főudvarmestere Foresti Dizien.[7]) Utóbb a klasszikus művelt-

---

[1]) Diarii: V. 767. — *Kachelman:* Id. m. III. 132. — *Hatvani:* Brüsszeli okm. I. 20. — *Br. Nyáry A.:* A modenai Hippolit-codexek. Századok 1870. 358. — *Dl.* 29.352.

[2]) 1510-ben, mikor Ulászló Csehországban volt, betöretett egy budai kanonok házába és 3 lovat elhajtatott. E hatalmaskodás miatt Perényi nádor 200 aranyban elmarasztalta. Az ítélet végrehajtásakor azonban Szalkai »in suburbio Budensi in platea Chapowucha vocata« levő házában ellenállott. (M. T. Tár, XII. 42., 45., 59., 72.)

[3]) *E. Friedlaender et C. Malagola:* Acta nationis Germanicae Universitatis Bononiensis. Berolini 1887. 241—43. — Diarii: IV. 81., 93. — Egyik oklevélben így írja magát: (N. Múzeum törzs. 1504. VIII. 25.)

[4]) L. a királyi titkárok között.

[5]) Pozsonyi kanonok volt. (*Ortvay:* Id. m. III. 285. — Magy. Sion 1886. 243.)

[6]) Kisfaludy cs. llt. M. N. Múzeumban. 1515. VII. 12. sz. oklevele.

[7]) *Dr. Marczali Henrik:* Candalei Anna II. Ulászló neje, magyarországi útjának és a menyegzői ünnepélyek leírása. (Közlemények a párisi Nemzeti könyvtárból. M. Tört. Tár, 1887. évf. 97—113.

ségű, ügyes fellépésű, éleseszű, diplomata vérű Csulai Móre Fülöp.[1]) Oldalán még Lukácsról beszélnek a velenczei követek, mint »maistro di caxa di la rezina«-ról.[2]) Főlovászmestere a Brezollesi Seigneur ; [3]) főajtónálló-mestere Gersei Pető János volt.[4])

Azokról a franczia előkelőkről, a kik a királynét Magyarországba kísérték és udvarában tartózkodtak, emlékeink keveset szólnak.[5]) Egyike volt ezeknek Majláth úr (Dominus Mylad), a királyné benfentes embere. A király is, a királyné is megdicsérték őt és feleségét XII. Lajoshoz írt levelükben hűséges szolgálatuk miatt.[6]) Tiberia nevű franczia kisasszonyról is írnak Lajosnak, a kit szülei ép akkor óhajtottak viszontlátni, mikor már a királyi pár megfelelő férjről gondoskodott számára.[7]) Angelica udvarhölgyét Bethlen Balázs kir. kamarással házasította össze,[8]) mint jó úrasszony gondoskodott udvarhölgyéről. Landeresius Dezső kamarás úrnője halála után is Magyarországban maradt.[9])

Anna halála után az öregedő király minden örömét *gyermekei*ben : *Anná*ban *és Lajos*ban találta. Eljátszott, elsétálgatott velük a várkertben.[10]) Bennük volt életének minden reménye. Szépen fejlődtek ; a velenczei követek angyalszépségűeknek mondják. Ilyeneknek találta őket Hippolit is, midőn 1513-ban Olaszországból visszatért.[11])

A kis *Anna herczegnő*t leomló, dús hajúnak rajzolják emlékeink. Ilyennek tünteti föl a Pethő-féle czímerkép is.[12]) A bécsi nagygyűlésen (1515) a 13 éves herczegnő feltűnő szépsége meg-

---

[1]) *Óváry Lipót :* A M. Tud. Akadémia Tört. Bizottságának Oklevélmásolatai. I. Bpest, 1890. 238. — L. a kir. titkárok között.

[2]) Diarii : VI. 51.

[3]) *Dr. Marczali H. :* Id. m. u. o.

[4]) Dl. 21.520. ; N. Múzeum törzs. 1505. X. 12. sz. oklevél. — *Pray :* Annales IV. 313. — *Katona :* Hist. Crit. XVIII. 426.

[5]) Diarii : IV. 280. — *Óváry :* Id. m. 222.

[6]) *Pray :* Annales IV. 318.

[7]) U. o.

[8]) Gróf Bethlen cs. llt. M. N. Múzeum 1505. év.

[9]) *Isthvánfi :* 59.

[10]) Dl. 25.457.

[11]) *Óváry :* Id. m. 243.

[12]) Eredetije a gróf Sztáray cs. nagymihályi llt.-ban. (Arch. Értesítő. 1871. évf. V. 239. — *Fraknói V. :* Magy. N. Tört. id. m. IV. 589.)

ragadta a velenczei követ titkárának figyelmét. Szépséges alakja Bartolinust, Lang Máté gurki püspök titkárát is annyira megkapta, hogy Odeporiconjában a következőképen áradozik: Anna királykisasszony szépsége olyannak tűnt fel nekem, hogy hasonlónak még Pallast és Venust sem mondhatom. Ezeknél sokkal szebb. Német szabású ruhájában mondhatatlanul pompás és előkelő volt. Aranytól csillogó fejét három művésziesen elhelyezett bokréta övezte. Fejéről leomló, öblös palástjára finoman rásímuló, fodrokban végződő dús haja . . . fehérségben elmerülő szeme oly szép, hogy, midőn kinyitja, avagy lezárja, nem tudnád megmondani, isteni vagy emberi lény-e. E két csillag, e két nap, mint villámfény hatja át a figyelő lelkét. Járása méltóságos. Bátor és vígkedélyű. Ajkáról nem szó, hanem ambrosia és nectár folyik, avagy még ezeknél is édesebb valami . . . Őt akarná tehát a császár unokái egyikének — vagy esetleg magának!? Istenemre, ha meglátja — unokáról se szó, se beszéd, magának tartja.[1])

Testi kiválóságával párosult a fiatal lélek nemessége.

Kiváló tulajdonok mutatkoztak *Lajos királyfi*ban is. Midőn cseh királylyá koronázták 1509 elején Prágában, ezeket írja róla L. H. Bohuslav idézett levelében: Odamentem a királyi gyermekhez is, a ki egy bölcsőben feküdt aranynyal átszőtt kárpit alatt. Magaviselete nagyon tetszett. A mint ugyanis közeledtem, mohón felém nyujtotta kis kezét. Formás testalkata, tagjainak körvonala szép jövővel kecsegtet. Egyébiránt vele szemben inkább óhajunkat és reményünket, mint dicséretünket kell kifejeznünk. Mert beczéző nevelés, mértéktelen elnézés, minduntalan való hízelgés, nemcsak a gyermekeket, hanem az érettebbeket és nagyobb korúakat is megrontja. És mi e gyermeknek, a ki inkább gagyog, mint beszél, őseinknek hagyományát, ne mondjam babonáját, követve, királyi koronát tettünk a fejére. Jelen volt nemcsak Cseh- és Morvaország, hanem Szilézia előkelősége is — ezenfelül számos püspök, a kiknek egy része a nagy ünnepségben segédkezett.[2])

---

[1]) Odeporicon idest Itinerarium Reverendiss. in Chr. patris et Dni. D. Mathei S. Angeli Cardinalis Gurcensis etc. . . . *per Riccardum Bartholinum* Perusinum, aedita. A. 1515.

[2]) *Josef Truhlář:* Listar id. m. 193.

Szellemi tulajdónságait anyjától örökölte; szívének jóságát és szelídségét atyjától. Korához képest magas növésű volt, akárcsak az apja. Szépnek nem mondható. Duzzadt orra, vastag ajka, sötétbarna színe miatt a szokott gyermeki arczoktól korán elütött. Hangja mély volt. E sajátságai megférfiasították. Már tízéves korában nyilteszű gyermekké fejlődött. Jókedvű, beszédes volt és mindenkivel szemben nyájas. Ilyen volt Lajos 1516-ban, atyja halála évében.[1])

A királyi gyermekek udvartartása és nevelése.

Miután Lajost 1508 júniusában Székesfehérvárt királylyá koronázták, Ulászló külön udvartartást rendelt gyermekeinek. Udvartartásuk élén Kisasszonyfalvi Isthvánfi István, az ismert történetíró nagyatyja állott.[2]) Személyzetük az elhúnyt királyné udvari személyzetéből alakult. Jószágkezelőjük Szalkai László deák,[3]) udvarmesterük a néhai királyné főajtónálló mestere: Gersei Pető János lett. Megbízhatóságáért megengedte az utóbbinak Ulászló, hogy czímere fölé festhesse királyi fenségének és fenséges gyermekeinek arczképét. Kitüntette azzal is, hogy igéretéhez híven gyermekei mellé kívüle senki mást nem vett.[4]) Főkamarásuk Nagylucsei Dóczi Ferencz, az öreg király kamarása.[5])

---

[1]) *Fraknói V.:* II. Lajos és udvara. Tört. rajz. Bpest, 1878. (O. K. 46. sz.) 10. — *Isthvánfi:* 84. — Diarii: XXIII. 352., XXVII. 497. — Ranzano App. *Mátyás Florian* Fontes Dom. IV. 282. — *Jászay Pál:* A magy. nemzet napjai a mohácsi vész után I. Pest, 1846. 2. — Ismeretes róla, hogy nála minden időnek előtte kezdődött. Koraszülött volt; beszélni hamar kezdett; gyermekkorában lett király; a bajusza alig kezdett pelyhedzni, a szakálla máris erősen serkedezett; korán nősült; idő előtt megőszült s mint 20 éves ifju már sírba szállt. (*Dubravius:* 206.). — Arról, a mit Brutus beszél, hogy bőr nélkül született, sem Dubravius, sem Isthvánfi nem tud.

[2]) *Isthvánfi:* 58.

[3]) Magy. Tört. Tár. XII. 45.

[4]) A Gersei Pethők eredeti czímerlevele (1507. szept. 22.) a gróf Sztáray család nagymihályi levéltárában van. (*Arch. Ért.* 1871. V. 239.; *Fraknói V.:* Magy. Nemzet Tört. id. m. IV. 589. — *Báró Nyáry Albert:* A Heraldika vezérfonala. Bpest, 1886. 125.) — Gersei Pethő Jánost udvarmesternek mondják. *1507:* Hazai Okm. V. 397., Dl. 25.427.; *1514:* Dl. 22.640.; *1516:* Békássy llt. N. Múzeum. *1519-ben* II. Lajos főudvarmestere. (Dl. 23.259.)

[5]) *1515:* Forgách cs. llt. M. N. Múzeum; *1516:* Dl. 22.753.

Főétekfogójuk Muronyi Vér András,[1]) pohárnokuk Batthyáni Ferencz kir. kamarás.[2])

A gyermekek nevelését Tolnai és Berzenczei Bornemissza János vezette. Bizalmi állásának teljes mértékben megfelelt.[3])

A kis fenségek első tanítómestere Balbi Jeromos volt. Nyugtalan természetű ember, reális gondolkozású író és költő. L. H. Bohuslav, Schellenberg János cseh kanczellár és Szatmári György kanczellár ajánlották be. Balbi választása épen nem mondható szerencsésnek. Az erény útját kerülte, semmint taposta. A hánytvetett életű humanista kezdettől fogva nem érezte jól magát a gyermekszobában. Tehetsége érzetében és nagyravágyásában nevelősködését lépcsőnek tekintette. Inkább az udvari élet cselszövényei érdekelték. Rövid nevelősködése után 1510-ben Szatmári György kanczellárhoz szegődött és magántitkára lett. Szatmári révén bekerült a kir. kanczelláriába. E minőségben még találkozni fogunk vele.[4])

Balbi távoztával Ulászló hallgatott öccsének, Zsigmond lengyel királynak ajánlatára és 1515-ben a medgyesi születésű Piso Jakab koszorús költőre bízta gyermekei elhanyagolt nevelését.[5]) Időközben Bornemissza gondos felügyelete pótolta a hiányokat.

Piso lelkiismeretes nevelő volt. Megkedveltette tanítványaival a munkát és kötelességszeretetet nevelt beléjük. Rövid idő alatt eredményesen bevezette őket a latin nyelvbe és az általános ismeretekbe.

A cseh rendek sürgetésére Tandorfi Ditrich vyšehradi prépost is a budai udvarba került, hogy az ifju királyt a cseh

---

[1]) 1509-ben régi czímerét megújítja Ulászló. (*Dr. Áldásy A.*: A Magy. N. Múzeum könyvtárának czímjegyzéke II. czímeres levelek. 24.; *Horváth Sándor* czikke. Turul, 1905. 85.

[2]) *1516:* Dl. 22.849.; *1518-ban* főpohárnok (Soós cs. llt. N. Múz.).

[3]) *Isthvánfi:* 58.; *1511:* Dl. 36.870. — L. a kincstartók és várnagyok között.

[4]) *Knauz N.:* Balbi Jeromos II. Lajos király tanára. Magy. Sion. 1866. évf. 5. s köv. — *Dr. Ábel Jenő:* Magyarországi humanisták és a Dunai tudós társaság. Bpest, 1880. 32. s köv.

[5]) Acta Tomiciana III. 255. — *Ábel J.:* Id. m. 84. s köv.

nyelvre tanítsa.[1]) Az olaszt Ragusai István kir. tolmácscsal gyakorolta.[2])

Kitől tanulta Lajos a fegyverforgatást, forrásaink nem mondják meg. A legnagyobb valószínűséggel Brandenburgi György gróftól, a ki 1505. év tavaszán került nagybátyjának, Ulászlónak az udvarába.

A vígkedélyű, 21 éves daliás ifju hamar megnyerte nagybátyja szeretetét; valósággal fiának tekintette. Nagy művelője volt a testedzésnek. Komoly dolgok egyáltalán nem érdekelték, csak mulatáson és pazarláson kapott. Alkalma nyílott erre 1509 januárjában, mikor Corvin János özvegyét, a gazdag Frangepán Beatrixet, nagybátyja közreműködésével sikerült nőül vennie. A takarékos asszony hamar összekülönbözött a medvetermészetű Györgygyel, a ki, mint Szerémi írja — ütötte-verte a grófnét, hogy léhaságaira újabb és újabb összeget csikarjon ki tőle. A gyenge nő 1510 elején gyermekágyban meghalt. A gróf most aztán szabadjára élhetett. Birtokai egy-kettőre el is kallódtak.[3]) Lajos nevelésének ferde iránya főképen az ő hatására vezethető vissza, a mennyiben Ulászló végrendeletében Bakócz Tamásra, György brandenburgi grófra és Bornemissza Jánosra bízta gyermekei nevelését.[4])

Az udvari méltóságok és tisztségek közül kimagaslott tekintélyével és befolyásával a *titkos főkanczellár*. Ez a méltóság különös-

---

[1]) *Fr. Palacky:* Id. m. V. köt. 2. rész. 289. — Faber szerint Dubravius János is tanítója volt. Saját maga látott egy 1501-ből való Aldus-féle Vergiliust, a melyből Lajos királyfi tanult. (*P. Fabri:* De Augusta Budensi Bibliotheca commentatio. Lipsiae, 1756. 13. l. jegyzet.)

[2]) 1507-ben neki és feleségének, Margit asszonynak jeles szolgálataikért az Ó-Budához tartozó szentjakabfalvi házukat, a mely mellett egy sáfrányoskert is volt, — minden adó alól kivette Ulászló s korcsmáltatási jogot is adott. (Dl. 21.696.) — 1510-ben olasz tolmácsként szerepel. (Diarii: X. 504.)

[3]) *Luis Neustadt:* Markgraf Georg v. Brandenburg als Erzieher am ungarischen Hofe. Breslau, 1883. — *Fraknói V.:* Budapesti Szemle 1883. évf.-ban 339. s köv. — Sem Neustadt, sem Fraknói nem említik Szerémit. — *Szerémi:* Id. m. 45. — *Isthvánfi:* Id. művének 51., 77., 83. lapjain elítélően szól róla. — L. még a következő okleveleket: *1509:* Dl. 37.850., 37.851.; *1510:* Dl. 37.869., 37.870., 37.871. . . . . *1513:* Dl. 37.930.; *1515:* Dl. 37.968 . . . .

[4]) Dl. 37.999.

képen nagy műveltséget kívánt. Sarkalatos követelménye: a latin nyelv alapos ismerete. Vezetése alatt áll a kanczellária két osztálya: a kis és nagy kanczellária. Innen van, hogy a főkanczellár rendesen kiválóbb püspök.[1])

Ulászló idejében mindvégig *Erdődi Bakócz Tamás* ült ebben a főfontosságú, méltóságos tisztségben. Bakócz pályafutását Hunyadi Mátyás udvarában kezdte. Az udvari élet cselszövényei között módjában volt megismernie, hogyan lehet és kell a boldogulás útját megtalálni. A tehetetlen király mellett mindenható kanczellár lett. Kénye-kedve szerint állított ki oklevelet. Gyakorlati érzékű ember volt. A ravaszságot erővel párosította, a kapzsiságot hatalomvágygyal. Széles látókörű, éleseszű és leleményes; a politikai és udvari élet útvesztőiben sohasem tévedt el. Nagy türelem jellemzi. Bevárta, míg a termés aratásra ért. Nagyravágyása mindig sarkalta. A központban szerzett tapasztalatait ügyesen használta föl. Elvei kora és ízlése szerint macchiavellisticusak. Szívós lelkébe a lemondás és kétségbeesés sohasem fészkelődött be. Nem hiányzott belőle a nemesebb érdekek iránt való érzék sem. Ha kellett, nagylelkű volt; a művészeteket kedvelte. A renaissance igazi szelleme azonban sohasem hatotta át a lelkét ennek a magyar Richelieunek, avagy dunamelléki Mazarinnek. Megkoronázatlanul negyedszázadon át irányította Magyarország ügyeit ez az *alter rex*.[2])

Hatalmát és befolyását 1499-ben *Kassai Szatmári György*gyel kellett megosztania. Ettől fogva jobbára csak ünnepi tény-kedéseknél szerepelt. A kanczellária valóságos vezetését Szatmári, a kanczellár vette át.[3]) Szatmári is a kir. kanczelláriában kezdette

[1]) Az oklevelekben »summus et secretarius cancellarius« a czíme. — Egy 1523-iki velenczei követjelentés szerint évi jövedelme 10.000 arany. (Diarii: XXXV. 109—10.; *G. Pray:* Syntagma historicum de sigillis etc. Budae, 1805. 114—5.)

[2]) *Fraknói V.:* E. Bakócz Tamás élete. Bpest, 1889. (M. Tört. Életrajzok.) 17., 39., 57., 136. — *U.-attól:* Bakocs Tamás primás birtokszerzeményei. Századok. 1888. 97. s köv.

[3]) Nem tévedünk, mikor azt állítjuk, hogy a kanczellári méltóságnak e megosztása annak a hajszának az eredménye, a melyet az 1498-iki országgyűlésen Baksai és társai indítottak Bakócz ellen. Szemébe vágták, hogy a királyi könyveket meghamisította, kénye-kedve szerint állított ki oklevele-

pályafutását. Kiváló eszű, erős akaratú egyéniség. Bakóczczal szemben érvényesült! Rendkívül tevékeny, uralkodni vágyó, diplomata vérű. Szinte az a fajkép, a mi a Bakóczé. Ezenfelül oly büszke, hogy csaknem imádtatta magát. Tekintélye akkora, hogy Szapolyai István, a nádor gyermekei gyámjának őt nevezi meg Bakócz mellett végrendeletében (1499). A velenczei követek az ország kormányzójának nevezik. A királyra oly hatással volt, mintha megbűvölte volna. E nagy hatásának titka: egyénisége. Meghajolt előtte nemcsak erélytelen királya, hanem uralkodásra termett királynéja is. Érthető, miért lett épen Szatmári Anna herczegnő egyik keresztapja.[1])

Ilyen két kanczellár vezette Magyarország ügyeit Ulászló alatt.

A kanczellárok segédei a *királyi titkárok* voltak. Leginkább tehetséges egyházi férfiak és jobbmódú nemesi családok feltörekvő tagjai. Akad köztük szegényebb sorsú is. Azokban felismerjük a püspöki kar jelöltjeit, ezekben a jövő politikai élet számottevő alakjait.

Királyi titkárok: Legrégibb tagja a titkári karnak *Erdődi Bakócz Ferencz* (1490—1509). Már Mátyás utolsó évében köztük van, mint óbudai prépost. Tehetséges volt ő is, mint bátyja Tamás, a főkanczellár, a kinek a pártfogása sokat lendített pályáján. Költő és humanista. 1495 elején győri püspök. Franczia nyelvismerete miatt a királyné nagyon kedvelte. Ő volt tolmácsa, midőn 1502 őszén Francziaországból Székesfehérvárra megérkezett. Míg a királyné élt, kevés megszakítással az udvarban tartózkodott. A királyné halála után visszavonult egyházmegyéjébe.

---

ket... E vádpontok eredetije Fraknói szerint a galgóczi levéltárban van. A M. N. Múzeum 1498. évi törzsanyagában magam is találtam ilyet. — 1515-ben Szatmári hasonló helyzetbe került. Rövid időre fel is függesztették a kanczellári tisztségből — li fo tolto il sigillo dil Regno, dil qual era Canzelier allora, et fo dato al Arzivescovo Colocense (Diarii: XXIII. 352.).

[1]) *1493:* Conservator Cancellariae; *1495:* Szt. Miklósról cz. székesfehérvári prépost és kir. titkár. *1497:* A budai felhévvizekről nevezett Szt. Háromság egyh. prépostja is; *1498:* veszprémi püspök; *1499:* kir. kanczellár; *1501:* váradi püspök; *1505:* pécsi püspök; *1521:* esztergomi primás. (*Dr. Tóth-Szabó Pál:* Szatmári György primás (1457—1524.). Magy. Tört. Életrajzok. Bpest, 1906. — *U.-attól:* Magyarország a XV. század végén... Századok. 1903. évf. 226. s köv. — *Bunyitay V.:* A váradi püspökség tört. I. 345—7. — Diarii: XXXV. 109.)

1509-ben halt meg.[1]) — A jogi tudományok doktora *Neideck György* humanista, 1495-től szintén, mint kir. titkár dolgozik a kanczelláriában. Nem volt érdemtelen tagja a később megalakult Dunai Tudós Társaságnak.[2]) — Szeretetre méltó alakja volt e hivatalnak *Bethlenfalvi Thurzó Zsigmond* (1500—1512). A tudományoknak kedvelője és művelője. Meghitt barátja és földije főnökének, Szatmári Györgynek. Mindvégig őszinte barátság kötötte egybe őket. Érdemein kívül sokat köszönhetett ennek a baráti viszonynak. 1500-ban esztergomi olvasókanonok és titkár. 1501 elején szerémi püspök. Szerette a nyugalmat és az ellenség torkában levő püspökségét még az év szeptemberében a fehérvári prépostsággal cserélte fel. 1503 elején Bácskai Miklós nyitrai püspöknek lett utóda. Modora, szellemes társalgása, humanista műveltsége a királyné tetszésével találkozott. 1504 végén erdélyi püspök s ugyancsak Bácskai Miklós utóda. Pártfogója, Szatmári mindíg mellette állott. S mikor ez 1505 végén Váradról Pécsre ment át, legelső dolga volt, hogy barátjáról gondoskodott. 1505 végén Thurzó már váradi püspök.

Nem emlékezhetünk meg róla, egy szomorú jelenet megemlítése nélkül. A Signoria Lajos születésekor (1506) sietett örömét kifejezni a boldog apának. Időközben a szerencsétlen anyát a gyermekágyi láz sírba vitte. A szerencsét kívánó sorok épen a válságos pillanatban érkeztek Budára. A velenczei követtitkár most már nem tudta, mitevő legyen. A várba ment kérdezősködni. Igy tudta meg a király, hogy levelet kapott. Magához kérette a sorokat és félrevonult egy ablakmélyedésbe. Tartalmukról mit sem sejtve, átadta Thurzónak, hogy olvassa fel. A mikor Thurzó halkan fölolvasta a gyászos hangulathoz épen nem illő sorokat, a melyek a már elvesztett drága hitves nőnek is szerencsét és

---

[1]) Szatmári v. Mester Ferencz néven is szerepel. (*Fraknói V.:* Erdődi Bakócz Tamás élete. M. Tört. Életrajzok. Bpest, 1889. 24—5., 175. — *Békesi Emil:* Magyar írók Hunyadi Mátyás korából. Kath. Szemle. 1902. évf. 448—9. — *Tört. Tár.* 1902. évf. 522. — (Dr Czaich A. G. czikke.) — U. o. 1900. évf. 15. (Beke Antal czikke.) — *Bonfini:* 746. — Diarii: V. 767., 978. — Mint titkár: Dl. 19.958., 20.089., 34.540.; Soós cs. llt. N. Múzeum 1493. év.

[2]) Életrajzát megírta *Ábel Jenő:* Magyarországi humanisták id. m. 79. s köv.

boldogságot kívántak, a terem néma, gyászos csöndjét a király hangos zokogása törte meg. Thurzó később visszavonúlt a közéletből és 1512 őszén mint váradi püspök halt meg. Halála fájdalmasan érintette nemcsak magyarországi barátait, hanem külföldi ismerőseit is.[1]) — *Szelestei* és *Kövesszarui Gosztonyi János* (1502-től). A Kövesszarui család sarja. Szelestyéről írta magát. Pályáját Bakócz és Szatmári védőszárnya alatt kezdette meg. Lelkes humanista volt ép úgy, mint Thurzó. 1502-ben a kir. kanczelláriában dolgozik, Szatmári oldalán. Négy év mulva Anna királyné titkára és esztergomi őrkanonok. A királyné halála után visszakerült a kir. kanczelláriába és budai prépost lett. Érdemei jutalmául apai és anyai czímereiből egyesített új czímert kapott. 1506 vége felé váczi püspök. 1508-ban alkanczellár. 1509 második felében a váczi püspökséget cserélte föl a győrivel. 1524-ben erdélyi püspök. Mohácsnál esett el.[2]) — *Trogiri Beriszló Péter* (1502—12). Bosnyákországi család ivadéka. Bakócz pártfogoltjainak egyike. 1502-ben kalocsai kanonok, Szent Lőrinczről nevezett háji prépost és titkár. 1507-ben fehérvári prépost. 1511

[1]) *1500 :* Dl. 37.734., N. Múzeum törzsanyaga X. 30. sz. okl., Motesiczky cs. llt. N. Múzeum, Szabolcs m.okl. 71., Katona : Hist. Crit. XVIII. 261. ; *1501 :* Dl. 21.058., 21.064., 21.068., 21.077., Kállay, Justh, Soós és gr. Bethlen cs. llt. N. Múzeum ; *1502 :* Dl. 21.110., 21.132., 21.135., 36.049., Katona : Id. m. XVIII. 334., 339., N. Múzeum törzsanyaga 1502. XI. 14. sz. okl. ; *1503 :* Dl. 21.178., 21.179., 33.066., Diarii : IV. 674., ugyanezen év augusztusában már nyitrai püspök : Dl. 21.197., Békássy, Soós cs. llt. N. Múzeum ; *1504 :* Dl. 21.257., 21.290., 33.901., N. Múzeum törzsanyaga III. 10., ugyanezen év végén erdélyi püspök : Forgách cs. llt. N. Múzeum ; Szeredai : Series Episcop. Transylv. 179., 181. ; *1505 :* Dl. 22.666., Pray : Specimem Hierarchiae etc. II. 186. — *Wenzel G. :* Thurzó Zsigmond, János, Szaniszló és Ferencz, négy egykorú püspök. 1497—1540. Bpest, 1878. (Értekezés a Tört. tudományok köréből). — *Bunyitay V. :* A váradi püspökség tört. . . . I. köt. 354—66., III. köt. 113. — Diarii : VI. 100. s köv. — *Apponyi Sándor gróf.* Hungarica etc. I. köt. 67—9. — *A. Firmin-Didot :* Alde Manuce et L' Hellenisme a Venise. Paris, 1875. 206—8.

[2]) *1506 :* Dl. 21.536., 21.640., 21.728., Motesiczky cs. llt. N. Múzeum, Magy. Tört. Tár. XII. 38. ; *1508 :* Dl. 34.322. ; *1510 :* Dl. 22.058., Diarii : X. 506. — *Turul.* A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság Közlönye. Bpest, 1891., 195. s köv. (Décsényi czikke). — Diarii : XXXV. 111. — Magyar Könyvszemle 1883. évf. 219.— *Apponyi S. gróf :* Hungarica I. 79—81., 87., 105.

vége felé veszprémi püspök. 1512 elején Perényi Imre nádornak és horvát-szlavon-dalmát bánnak, báni helyettese. A következő évben a nevezett országok bánja és kir. kincstartó. Sokat forgolódott diplomácziai küldetésekben.[1]) — *Csulai Móre Fülöp* (1502—). Bolognában iskolázott, Beroald tanítványa. 1502-ben bácsi prépost és titkár. 1504-ben budai nagyprépost. Két év mulva Anna királyné udvarmestere. A királyné halála után leginkább diplomácziai küldetésekben találjuk. 1509-ben egri prépost; 1520-ban pécsi prépost; 1524-ben pécsi püspök lett. Mohácsnál esett el.[2]) — *Sánkfalvi Zele Miklós* (1502—11). Országos ügyekben nem szerepelt. 1502-ben pozsonyi prépost. 1511-ig dolgozott a kanczelláriában. Életét nem ismerjük.[3]) — *Gibárti Kesserü Mihály* (1502—). István alnádor fia. A bolognai főiskolán tanult. 1502-ben boszniai püspök. Mindvégig ebben a méltóságban maradt. 1524-ben halt meg.[4]) — *Kisvárdai Várdai Ferencz*

---

[1]) *1502:* Katona: Id. m. XVIII. 334.; *1503:* Diarii: V. 479.; *1505:* Dl. 21.494., gróf Bethlen cs. llt. N. Múzeum; *1506:* Dl. 21.579., 21502., 21.643., 26.115., 33.023., Békássy és gróf Bethlen cs. llt. N. Múzeum; *1507:* Dl. 21.665., 29.357., Ivánka és gróf Blagay cs. llt. N. Múzeum . . .; *1511:* Dl. 30.991.; *1512:* Katona: Id. m. XVIII. 648., *Dr. Margalits E.:* Horvát tört. Repertorium I. Bpest, 1900. 109., 195. II. 510. — *Isthvánfi:* Id. m. 60—1.; Diarii: XVI. 475. — L. a diplomatáknál.

[2]) Magy. Könyvszemle (Fraknói czikke) 1878. 134—5.; *Ábel—Hegedüs:* Analecta nova etc. 439.; *1502:* Békássy csllt. N. Múzeum; *1503:* Szentivány cs. llt. N. Múzeum; *1504:* Dl. 21.332., 33.698., 21.324., N. Múzeum törzsanyaga III. 19. sz. okl.; *1505:* Dl. 30.252., gróf Bethlen cs. llt. N. Múzeum; *1506:* Dl. 32.561., Kapy cs. llt. N. Múzeum; *1507:* Dl. 21.704., 21.756., 21.797. *1508:* Dl. 21.814., 21.842., 21.848 . . .; *1509:* I. Libri Commemoriali Della Republica di Venezia Registi etc. XXIX. 135.; *1512:* Kállay cs. llt. N. Múzeum. — *1513:* Dl. 38.104; *1514:* N. Múzeum törzsanyaga XI. 6. sz. okl.; *1515:* N. Múzeum törzsanyaga X. 13. XI. 31.; *1516:* Dl. 22.743. — *J. Koller:* Historia Episcopatus Quinquecel. V. 49. és 66. — Diarii: XXXV. 110. — *Oláh M.:* Hungaria Bélnél 39. — *Pray:* Specimen Hierarchiae I. 251—52.

[3]) Alkalmasint Sánkfalvi Antal nyitrai püspök öcsese, a kit 1496-ban Bonfini szerint alkincstartóvá nevezett Ulászló (*Bonfini:* 753.); *1502:* *Ortvay:* Pozsony város tört. III. 224; *1503—1504:* Dl. 21.328., Békássy cs. llt. N. Múzeum, Ortvay Id. m. III. 279. N. Múzeum törzsanyaga III. 4. sz. okl.; *1505:* N. Múzeum törzsanyaga, Ortvay: Id. m. III. 367.; *1510:* U. o. III. 283. — *Rupp Jakab:* Magyarország helyr. tört. I. köt. első fele. Pest, 1870. 64.

[4]) *Gróf Kemény József:* Tört. és irod. kalászatok. Pest, 1861. 62.;

(1507—9). Rövid ideig volt tagja a kanczelláriának. Alighanem Várdai Pál, budai prépostnak és kir. alkincstárnoknak rokona. 1507-ben székesfehérvári őrkanonok. 1508 végén Szent Lőrinczi háji prépost. Egy évvel később váczi püspök. Ugyanezen évben átvette az állásától felfüggesztett Batthyáni Benedektől a pénzügyek vezetését. 1514-ben erdélyi püspök. Megmaradt e méltóságában 1524-ben bekövetkezett haláláig.[1]) — *Szeremléni Ferencz* (1509—1516). Nem mások pártfogása, még kevésbé családi összeköttetése, hanem saját tehetsége és szorgalma útján jutott a titkárok sorába. Egyszerű családból származott. Egész fiatalon bekerült az udvarba. Humanista műveltsége miatt gyorsan előrehaladt. Előbb kanczelláriai jegyző, utóbb irodavezető (moderator). 1503-ban egri kanonok. 1509-ben erdélyi prépost és titkár. 1510-ben Ulászló kíséretében Prágában volt. A király magyar kíséretének és a prágaiaknak összekocczanásából keletkezett utczai verekedésből (1510 május 20.) szerencsésen kimenekült. Ulászló hazajövet Szeremlénit testvéreivel együtt nemesi rangra emelte és czímerrel ajándékozta meg.[2]) — *Erdődi Bakócz János* (1510—12). Tamás unokaöccse. Bolognában és Páduában iskolázott. Hazatérve esztergomi kanonok lett. 1510-ben titeli prépost és titkár. Haladását nagybátyjának köszönhette. 1513-ban már nincs a kanczelláriában. Nagybátyja a zágrábi püspöki székbe juttatta.[3]) — *Mátészalkai Szalkai László* (1511—). Neve a mohácsi mezőt

---

Ábel—Hegedüs : Analecta nova etc. 43., Katona : Id. m. XVIII. 807. ; *1502 :* Tkalčič III. 71. ; *1509 :* Kende cs. llt. N. Múzeum ; *1510 :* Dl. 24.349. ; *1511 :* Dl. 22.117., 22.159., 22.089., 33.458 . . . ; *1512 :* Dl. 22.325., 22.334., Sombory cs. llt. N. Múzeum ; *1513 :* Dl. 22.405., 22.447., 30.871., Békássy, Ibrányi, cs. llt. N. Múzeum . . . ; *1516 :* Dl. 22.753 . . .

[1]) *1507 :* Dl. 21.717. ; *1508 :* Dl. 29.360., 37.844 . . . ; *1510 :* Dl. 25.524., Diarii : X. 506., Dl. 20.058 . . . Végrendelete kelt 1524. okt. 22-én. Eredetije hg. Eszterházi cs. kismártoni llt.-ban. (*Bunyitai V. :* A gyulafehérvári székesegyház későbbi részei és egy magyar humanista. 1893. 27.)

[2]) *1503 :* Fraknói V. : Kegyúri jog. Okl. 72. ; *1509 :* Dl. 30.525., 37.850., 37.851. ; *1510 :* Dl. 22.046., 22.047 . . . ; *1511 :* Dl. 22.116. ; *1513 :* Dl. 22.473 . . . ; *1515 :* Dl. 22.660., 22.705 . . . *Palacky :* Id. m. V. köt. 2. rész 171. — Dubravius : Id. m. 200. ; Turul 1891. évf. 61. (Décsényi czikke.)

[3]) *Fraknói V. :* Erdődi Bakócz Tamás élete. (M. Tört Életrajzok.) Bpest, 24., 25. ; *Katona :* Id. m. XIX. 213. ; *B. A. Kercselich :* Hist. Cath. Eccl. Zágrábiensis. I. 207. s köv. ; *Apponyi S. :* Hungarica. I. 51. — *1510 :* Dl. 26.136. ; *1511 :* Dl. 22.215., 22.252., 29.372. ; *1512 :* Dl. 22.361 .

juttatja eszünkbe. Ott esett el, mint az ország primása. A szatmármegyei Mátészalkán született. Sárospatakon az ágostonosoknál tanult. Külföldi egyetemeket nem látogatott. Szellemi kiválóságában a külföldi tudósok is elismerték a hazai iskolázás alaposságát. Vele, mint a királyné és gyermekei jószágigazgatójával már találkoztunk. 1510-ben erdélyi sókamaraispán. A következő évben kir. titkár. Pályája a Szatmáriéra emlékeztet. Ő is olyan, mint főnöke : minden tekintetben korának gyermeke. 1513 elején egregiusnak czímezik az oklevelek. Tehát világi ember. Az év második felében már váczi püspök. Ezt a méltóságát Ulászló haláláig megtartotta.[1]) — Balbi Jeromos (1513—). A gyermekek ismert nevelője. 1513 végén váczi prépost és titkár. 1514-ben egri őrkanonok. 1515-ben a váczi prépostságot és az egri őrkanonokságot felcserélte a pozsonyi prépostsággal. Latin nyelvismeretével, szónoki képességével, emberismeretével különösen a diplomácziai pályára termett. Első alkalma 1515 májusában nyílott ebbeli tehetségére. Ulászló ugyanis többszöri követváltás után őt küldötte Miksához, hogy biztosan megtudja a császár jöttét.[2]) — Fiatalabb nemzedék : *Mekcsei v. Mecskei György* szepesi,[3]) *Megyeri János* erdélyi[4]) és *Statileo János* felső-őrsi prépostok.[5]) Az első 1514-től, az utóbbiak 1515-től szerepelnek, mint királyi titkárok. — A titkárok után a kanczelláriában a jegyzők [6]) és az író-

---

[1]) *Lányi—Knauz :* Magyar Egyháztört. I. Esztergom, 1866. 87. és 567. — *Frankl Vilmos :* A hazai és külföldi iskolázás a XVI. században. Bpest, 1873. 145. — *1511 :* Dl. 22.245., Károlyi Okl. III. 72. ; *1512 :* Dl. 22.274. ; *1513 :* Dl. 22.403., 33.842., Hazai Okm. II. 400. ; *1514 :* Dl. 22.643., 26.512., N. Múzeum törzsanyaga. IV. 19. . . . ; *1515 :* Dl. 22.662., 22.721., 22.723., 24.356., 34.446 . . . ; *1516 :* Dl. 22.811., 22.846., Diarii: XXIII. 353. — Thurnschwamb szerint . . . die Ungarn Warga cüspök genennet, das ist ein Schuster Bischoff. Ist ein unansehnliche kleine schwartze Person gewesen, der niemand hat dörfen unten die Augen sehen . . . *(Engel :* 198.) Érdekesen jellemzi Massaro (Diarii : XXXV. 109—10.)

[2]) Életrajzát L. : *Ábel J. :* Magyarországi humanisták stb. . . 32. s köv.

[3]) *1494-ben* szepesi prépost ; *1514-ben* titkár. (N. Múzeum törzsanyaga ; Katona : XVIII. 807. ; *1515 :* Tkalčič : III. 145.)

[4]) Dl. 22.560.

[5]) *Békefi R. :* Balaton és környék. egyházai és várai. 162.

[6]) *A kis kanczelláriában :* Bellyéni Albert mester (Hazai Oklevéltár 447.). *1497 :* Dragasi György mester (Dl. 20.631., 20.632.) Milyei Imre (Dl. 20.625—27.) ; *1498 :* Piri Turóczi Miklós (Berzeviczy cs. llt. N. Múz.

deákok következnek. A Budán székelő *cseh kanczellária* tagjai közül meg kell említenünk főnöküket: *Schellenberg János*t (Jan z Šelnberka) [1]) és a jelesebb titkárokat *Schlechta János*t (Jan Šlechta ze Všehrd) és *Olmüczi Ágoston dr.*-t [2]) (Augustin Olomoucký). Humanista műveltségükkel ugyanis ők frissítették fel a budai udvar lankadó irodalmi életét.

Az országos katonai és udvari méltóságok és tisztségek viselőit gyüjtőnévvel *kir. tanácsosok*nak nevezhetjük. Nem szabad azonban úgy gondolnunk a dolgot, mintha meghatározott számú, külön rangsorokba osztályzott urak alkotnának szervezett testületet. A mint fontosabb államügyek elintézésére kerül a sor, az udvarában időző vagy sokszor a messze határon parancsoló urakat is saját elnöklete alatt való tanácskozásra hívja össze az uralkodó.[3]) Az 1490 választási feltételek 9. §-a csupán a magyar urakat jogosítja fel, hogy a királyi tanácsban helyet foglaljanak.

Dl. 20.679—81.), Széplaki Ferencz (Kállay cs. llt. N. Múzeum); *1499:* Domahidai Simon (Teleki okl. III. 34.); *1500:* Illyevölgyi (Ellyewelgh) János, Barczai János, Pesti Imre mesterek (Justh cs. llt. N. Múzeum); *1501:* Galfai Miklós mester (Kovachich: Vestigia Comitiorum 439.); *1503:* Ujlaki Miklós mester (N. Múzeum törzsanyaga); *1504:* Vajai Ibrányi István (Ibrányi cs. llt. N. Múzeum); *1507:* Harczáni Máté (Hazai Okm. V. 400.); *1508:* Lekesei Sulyok Ferencz. (T. Tár 1890. 335.) . . . *A nagy kanczelláriában 1491:* Petrovinai Máté, Ujlaki Gergely (Kisfaludy cs. llt. N. Múzeum), Vizi György (Dl. 19.740.); *1492:* Habonovi Wenzel (M. Könyvszemle 1892—3. 286.); *1496:* Neudeker György, Vajai László mester (Kende cs. llt. N. Múzeum); *1498:* Septei Péter mester (Dl. 20.676); *1500:* Tolnai Máté szentmártoni apát, pécsi pap. (Fraknói: Kegyuri jog 526.), Salatiel budai kanonok (Tört. Tár. 1893. 102.); *1503:* Szeremléni Ferencz (Fraknói: Kegyuri Okl. 72.), Vajai Ibrányi István (Ibrányi cs. llt. N. Múzeum.); *1504:* Araniani János, Tordai Salatiel ugocsai főesperes és gyulafehérvári kanonok. (Becsky cs. llt. N. Múzeum); *1507:* Kispeczi Bálint (N. Múzeum törzsanyaga); *1514:* Komlósi Péter (Tört. Tár. 1903. 127.).

[1]) Jellemzését L. *Th. Mitis:* Farrago Poemat. id. m. Epistolarum liber primus 59—60. — Bohuslav e jellemzése után ír róla *Palacky:* Id. m. V. 1. r. 403—4; Schellenberg 1479—1503-ig volt főkanczellár. (U. o. 62—3.)

[2]) Életrajzukat L. *Ábel:* Magyarországi humanisták . . . 21. és 94. — *Josef Truhlář:* Humanismus id. művében.

[3]) 1503-ban Ulászló sürgősen felhívja Kanizsai György nándorfehérvári bánt, hogy azonnal keresse fel, mert fontos ügyek merültek fel és jelenlétét nagyon nélkülözi. (Dl. 25.419.) 1506-ban újra Budára hívja fontos ügyek megbeszélése végett. (N. Múzeum törzsanyaga 1506. VIII. 5.)

A király ünnepélyesen megigéri, hogy, míg Magyarországon lakik, tanácsosokat a magyarok közül választ. A valóságban ez is csak olyan igérd meg, ne tartsd meg. A király magyarul épen nem, latinul meg nem a legjobban tudott. Szíve is — legalább kezdetben — inkább húzott azokhoz, a kik vele egynyelvűek és nemzetiségűek voltak. Erőskezű fejedelmeknek odaadó buzgalmú tanácsosokra van szüksége, a kik akaratát ellenmondás nélkül érvényesítsék; gyönge uralkodók kezdeményező erő híján, mint boltozat az oszlopfőre, úgy támaszkodnak tanácsosaikra. Ezek aztán az ő rovására rendesen visszaélnek a megkaparított hatalommal. Ulászló sohasem indult a saját feje után. Voltak, a kik helyette gondolkoztak, sőt tettek is, sokszor az ország végtelen kárára. Az országgyűlés azonban nem elégedett meg a tanácsosok munkásságával. Tétlenségükből származtatta a beálló zűrzavart. Kitűnik ez abból a szemrehányó, sőt megrovó hangból, a melyen az ország rendei az 1495-iki XXV. t.-czikkben szólalnak meg: Mikor a főpap és báró urak meg Ő felsége és tanácsosai egybegyűlnek, puszta beszélgetéssel töltik el az egész napot és megállapodás nélkül térnek haza.

A főszerepet az udvarban az egyházi nagyok viszik, részint mint udvari méltóságok vagy főtisztek, részint magas egyházi méltóságuknál fogva. Sokaknál a királyi tanácsosság pusztán czím volt, másoknál a hatalom valóságos birtoklását jelentette. — Ilyen királyi tanácsos volt: *Prosszniczi Filipecz János,* ferenczes barát, Mátyás volt kanczellárja, az egykori váradi püspök. Amilyen hűségesen ragaszkodott Mátyáshoz, ép oly igaz szeretettel szegődött új királyához. Elsősorban mégis diplomata; később jobban megismerkedünk vele.[1]) *Farkas Bálint,* Filipecz rokona, pártfogoltja, tanítványa és a váradi püspöki székben utóda, mint hű tanácsos, pénzével is segítette királyát.[2]) *Váradi Pétert,* Kalocsa érsekét, a kinek jellemét sem visegrádi fogsága, sem Tubero

— Ugyanez évben Csetneki Jánost is Budára hívja a Miksa császár követeivel való tárgyalások végett. (Dl. 21.550.) — 1494-ben Kapi Andrást Kassára szólítja. (Kapy cs. llt. N. Múzeum.)

[1]) Lásd a diplomaták között.

[2]) *Bonfini*: 708—10. — *Bunyitay V.*: Váradi püspökség tört. I. 329. — 1495. áprilisban halt meg.

szavai nem csorbítják, főképen nyiltságáért kedvelte Ulászló.[1]) Nagy befolyású tanácsos volt *Cs. Ernuszt Zsigmond*, pécsi püspök, míg megmaradt a becsületesség útján.[2]) Valamennyiök között legbefolyásosabbak *E. Bakócz Tamás* főkanczellár, *K. Szatmári György* kanczellár és *Frangepán Gergely*, a királyné kanczellárja.[3]) Gyakran kikérte a király *Bornemissza János*nak a tanácsát.[4]) Nem egyszer megkérdezte *Perényi Imrét*, a nádort.[5]) A tanácsosok között vannak a királyi titkárok. Örökösen a király mellett ült *Hammel Mihály*, a király gyóntatója, várbeli plébános.[6]) Mint a család tagja, *György gróf* ugyancsak befolyásolta az öregedő uralkodót.[7]) Kívülök még másokat is czímeznek királyi tanácsosnak emlékeink.[8])

Terhes munkaköre volt a *kincstartó*nak. Mind az udvartartás, mind az államháztartás gondja vállára nehezedett. Tisztsége részint udvari, részint országos. Fizetése 1494—5-ben 4000 frt.[9])

---

[1]) *C. Wagner:* Epist. Petri de Várda 5., 23. — Tubero *Schwandtner*nél II. 128.

[2]) *Isthvánfi:* 35. — L. a kincstartók között.

[3]) *Cuspinian Bélnél* Id. m. 285.

[4]) Isthvánfi szerint tanácsának mindig »plurimum tribuebat«. (Id. m. 39., 68.)

[5]) *Engel:* Actenmässige Skitze . . . (*Schedius:* Zeitschrift . . . 1802. I. 199.)

[6]) U. o. 162., 302. — est continuus apud Mtem. (Acta Tomiciana III. 303.)

[7]) Rokoni szeretettel s melegséggel ír róla Ulászló és pártfogásába veszi. (1513: Dl. 37.937.)

[8]) Igy: Biscuwitzi Haubitz (Haugwitz) Jánost (Dl. 20.076.); Kapi Andrást (Kapy cs. llt. 1494. év N. Múzeum); Lomniczi Mezericzki Jánost (Katona: Id. m. XVIII. 693.); ifj. Vitéz Jánost, Lindvai Bánffi Miklóst, Bajnai Bóth Andrást, Cz. Czobor Imrét. (U. o. 163.); Ujlaki Lőrinczet, Bélteki Drágfi Bertalant, Bazini és Szt-Györgyi Tamást és Pétert, Széchi Miklóst, Kanizsai Lászlót és Györgyöt, Dengelegi Pongrácz Mátyást, Pelsőczi Bebek Jánost, Csébi Pogán Pétert (N. Múzeum törzsanyaga 1500. év. V. 15. sz. okl.); Korlátkövi Osvatot (N. Múzeum törzsanyaga), Buzlai Mózest (Diarii: IV. köt. 445. X. köt. 847.); Csetneki Jánost (Dl. 21.550.); Monyorósi Rozgonyi Istvánt (N. Múzeum törzsanyaga 1509. V. 19. sz. okl.); Batthyáni Benedeket (Dl. 21.803.); Ákosházi Sárkány Ambrust. (M. Tört. Tár. IX. 84—5.); Beriszló Pétert (Dl. 30.991.) — Egyik-másik oklevél *in consilio* vagy *in pleno consilio* kelt. (Dl. 21.743.)

[9]) *Engel:* 122.

Leginkább egyháziak voltak. Mátyás utolsó, örökösnek nevezett kincstartója: *Nagylucsei Orbán.* Alkalmazkodni tudó és becsületes ember volt. Egyike azoknak, a kiknek trónját köszönhette az új király. Ulászló trónraléptekor 1490 szept. 18-án betegsége miatt lemondott. Született pénzügyi szakembert veszített benne a király. A következő év őszén halt meg. Két évre rá unokaöcscse, Somorjai Fodor István, szerémi püspök szép emléket állíttatott sírja fölé.[1])

Első kincstartója Ulászlónak *Laki Thuz Osvát,* zágrábi püspök, volt. A 90-es évek egyik legtekintélyesebb főpapja, meghitt barátja Filipecz Jánosnak. Ő üdvözölte az új királyt, mikor pompázó menetben bevonult Budára 1490 aug. 9-én. Ő koronázta meg Székesfehérvárt a gyermek Hippolit helyett. Erőszakos ember. Állásától 1492 második felében megvált. Végrendelete kora gyermekének mutatja. 1499-ben halt meg.[2]) Oldalán T. Bornemissza János volt alkincstartó.[3]) — Osvátot *Kothrár Lukács* boszniai püspök követte. Nem volt tiszta kezű sáfár. 1493-ban elcsapták.[4]) Alkincstartói voltak: Bornemissza és Wemeri Zsigmond leleszi prépost, egri kanonok.[5]) — Utóda *Csáktornyai Ernuszt Zsigmond.* Az egykorúak Hampónak nevezték. Apja zsidó kereskedőből lett Mátyás élelmes kincstartójává. Gazdája jóságával visszaélt; megcsalta és elszökött. Fia Ferrarában klasszikus műveltségű emberré vált. 1470-től pécsi püspök. A királyválasztásokban János herczeg érdekében fáradozott. A csontmezei ütközet után Ulászlóhoz szegődött és János herczeget is pártjára vonta. 1492-ben visszavonult dráváninneni

---

[1]) *Teleki:* Hunyadiak kora XII. 488. — *Bonfini:* 638., 653., 675., 680., 699., 715. . . . — *N. Schmitth:* Episcopi Agrienses Tyrnaviae 1763. II. 124. — Magy. Könyvszemle 1906. évf. 193. s köv. — Dl.: 19.627., 19.665., 19.689., 19.693., 19.700., 19.705. . . . 19.820., 19.824., 19.910., 19.955.

[2]) *Bonfini:* 699—700. — *Kerchelich:* Hist. Ep. Zágrábiensis I. 181—204. — Dl. 19.577., 19.731., 19.757., 19.759. . . . — Végrendeletét L. *Katona:* Id. m. XVIII. 187.

[3]) Dl. 19.719., 19.739.

[4]) *Jakab E.:* Oklevéltár Kolozsvár tört. I. köt.-hez. 300.; *1493:* Teleki Okl. II. 418.; Dl. 20.136., 26.455., 30.330., 30.932.; *1493:* Dl. 20.136.; *Engel:* 17—9. — *Bonfini:* 730.

[5]) Dl. 19.839., 20.051.

Szent-György várába. Itt érték Miksa dunántúli hadi műveletei. A császár mindenképen szerette volna megnyerni. A salzburgi püspökséggel, javadalmakkal kecsegtette. 32.000 frtot kért tőle kölcsön. Nem adott neki. Csábítgatásaira sem hallgatott. 1493 végén a király és főrendek *nagy kérelmére* elvállalta a kincstartóságot. Népszerűtlen, rossz gazda lett. Dombai Imre alkincstartójával, több mint 400.000 aranynyal károsította meg a kincstárt. Az 1496-iki őszi országgyűlés felelősségre vonta őket. Zsigmond beismerte hibáját és 400.000 aranynyal váltotta meg magát. Dombai Temesvárt örökös börtönbe került, mivel fizetni nem tudott.[1])

A sokszor idézett 1494—5-iki számadás-könyvek az ő idejükből maradtak fent. A zajos országgyűlés követelésére *Wemeri Zsigmondot*, a fent említett alkincstartót bízta meg a király a pénzügyek vezetésével. Jó gazda volt. Az első két évben királyi jószágkormányzónak írta magát. Azután következetesen kincstartónak.[2]) Helyettesei voltak: Sánkfalvi Miklós, Antal nyitrai püspök testvére[3]); 1497-ben pedig Erdélyi János.[4]) Mellettük segédkezett még Kubinyi László deák, a királyi pénzek kiosztója, a ki szolgálataiért 1497-ben czímert kapott.[5]) — 1500-ban *T. Bornemissza János*t nevezték ki. Vele már találkoztunk, mint a király gyermekeinek főnevelőjével. Saját erejéből küzdötte fel magát. 1481-ben Nagylucsei Orbán egri püspök és kincstartó jegyzője. 1487—93-ig alkincstartó. Egyenes jelleméért bizalmával tüntette ki királya.[6]) Segédjei Zsigmond pré-

---

[1]) *1494.* febr. kincstartó: Dl. 19.940., 20.158., 20.159. . . . *1495:* Dl. 20.335., 37.689. . . . *1496:* Dl. 20.449., 20.504. . . . *Bonfini:* 685—702., 703., 707., 714., 755. — *Isthvánfi:* 12.

[2]) *Bonfini:* 753—5.; Dl. 37.709., 37.716.; *1498:* Dl. 20.641., 24.384., 30.943.; *1499:* Dl. 20.689.

[3]) *Bonfini:* U. o.

[4]) *Horvát Ignácz:* A Magy. N. Múzeum könyvtárjegyzéke I. Ősnyomtatványok 113.

[5]) *Kubinyi Péter:* Genealogia familiae de F.-Kubin etc.

[6]) *Isthvánfi:* 39., 42., 68. — *1487:* Dl. 21.098., 16.653., 19.653. *1490:* Dl. 19.665., 19.668., 25.365.; *1491:* Dl. 19.719.; 19.739.; *1492:* Dl. 19.839.; *1500:* N. Múzeum törzs. V. 15. sz. okl.; *1501:* Dl. 21.026., 21.074. . . . *1502:* Dl. 21.098., 21.112. . . *1503:* Dl. 21.119. — — — *1511:* 36.870. — Szépen emlékezik meg róla Oláh Miklós Hungaria-jában (Bél. 19—20.) — Thurnschwamb szerint »Bornemisa Janus zu Ofen gewest, ein kleine und graue Person . . . *(Engel:* 194.)

post [1]) és Szalkai László deák [2]) voltak. — 1504 második felében *Telegdi István* váltotta fel hivatalában, a ki kora betegségétől : a haszonleséstől ment maradt. Telegdi 1498 táján került az udvarba. Előbb alvajda volt. Többször kitüntette magát a török ellen vívott harczokban. Állásában két évig működött. Találkozni fogunk még vele, mint diplomatával.[3]) — Tőle 1506-ban *Batthyáni Benedek* vette át a pénzügyeket. 1502 körül a Váradi Péter halálával megüresedett kalocsai érsekség kormányzója volt. Három évre reá máramarosi sókamaraispán. Utána kincstartó. 1510-ben ellenfelei csalással vádolták. A király épen ekkor Prágában volt. Nyomban megparancsolta Perényi nádornak : vesse szigorú fogságba, indítson erélyes vizsgálatot ellene. A vizsgálat majdnem egy évig húzódott.[4]) Ezalatt *Kisvárdai Várdai Ferencz* vezette a kiadásokat és bevételeket.[5]) 1510 végén kiderült Batthyáni ártatlansága. Ismét kincstartó lett. Kárpótlásul várnagynak is kinevezték Bornemissza mellé.[6]) 1506 körül László deák volt a segédje.[7]) A milyen fejetlenség uralkodik a pénzügyekben, ép olyan a rendetlenség a kincstartók sorában a század 10-es éveiben. Egyszer ezt, máskor azt látjuk ebben a tisztségben. Olykor hármat is egyszerre. 1511 novemberében *Telegdi István* és *Szentpéteri László*, a végvárak udvarbírája kincstartóskodnak.[8]) Majd meg *Herendi Miklós*, a ki 1504-ben szegedi sókamarás volt.[9]) Herendi oldalán *Batthyáni* is szerepel.[10]) 1513—4-ben *Beriszló Péter* a

---

[1]) Kállay cs. llt. N. Múz. 1503. év.

[2]) Századok 1888. évf. 114. (Fraknói czikke.)

[3]) Diarii : VI. 51. ; *1505 :* Dl. 27.579. ; *1508 :* Dl. 27.586. — L. a diplomaták között.

[4]) *Isthvánfi :* 56. ; *1502 :* Dl. 21.131., *1505 :* Dessewffy margonyai cs. llt. N. Múz. ; *1506 :* Dl. 21.573., 21.542., 21.644., 24.344. ; *1507 :* Dl. 21.673., 21.696., 21.723. ; *1508 :* Dl. 21.803., 21.855. ; *1509 :* Dl. 21.897., 25.505. . . . *Dubravius* 200a. — Új Magy. Múzeum. 1855. évf. 573. — *Pray :* Annales IV. 338.

[5]) *1509 :* Dl. 25.524. ; *1510 :* Dl. 20.058., 22.017., 22.030. . . .

[6]) *1511 :* Dl. 33.069., sőt *1512*-ben is : Dl. 32.829. — L. a budai várnagyokat.

[7]) Dl. 21.573. Alkalmasint Szalkai László deák volt.

[8]) Dl. 22.224.

[9]) *1504 :* Dl. 25.430., 25.431. ; *1511 :* Dl. 22.215. ; *1512 :* 22.617., 22.399. — *1513 :* Dl. 22.399. ; *1514 :* Dl. 22.606.

[10]) *1512 :* Dl. 32.829.

kincstartó.[1]) Nagy elfoglaltsága miatt segédjét, *Várdai Pált,* Szt. Zsigmond prépostját bízta meg az ügyek vezetésével, a ki elöljárója távollétében nem egyszer teljes hatalommal intézkedett.[2]) Utolsó kincstartója *Szalkai László* volt.[3])

A budai vár főparancsnoka a várnagy. Ő vezette a vár hadi ügyeit és felügyelt a vár gazdasági intézőjére, az udvarbíróra. Ő fizette a várőrséget: a gyalogosokat és a huszárokat. Kiválóképen bizalmi, évi meghatározott fizetéssel járó állás.[4]) *Várnagyok:* Az első *Ráskai Balázs* volt. Mátyás megeskette, hogy halála után a várat fiának, Corvin Jánosnak adja át a többi várakkal együtt. A parancsot teljesítette. János herczeg is Ráskai kezében hagyta a vár vezetését. A választási zavarokban rendületlenül kitartott gazdája mellett. A szerencse azonban nem kedvezett ifju urának. A csontmezei csatában Ulászló hívei megverték s vele oda lett az a remény, hogy király lehessen. Most aztán azon fáradozott Ráskai, hogy urát kibékítse Ulászlóval. Sikerült is neki egyességet teremteni Nagylucsei Orbán egri, Bakócz Tamás győri és Ernuszt Zsigmond pécsi püspökök segítségével. Ulászló megválasztása után átadta a várat új királyának, a ki nagy pompával be is vonult. A várnagy ismét Ráskai lett. Állásában 1499-ig maradt. Úgy azonban, hogy 1492-től főkamarás, 1493-tól udvarbíró is volt. Tisztségeit 1499-ben a tárnokmesteri hivatallal cserélte föl.[5]) Ráskai távozása után 6 évig (1498—1503) senkit sem neveznek várnagynak okleveleink. Munkakörét valószínűen Kubinyi László deák, az udvarbíró vette át. 1505-ben *Kamicsáczi és Kliszi Horvát Mislenovics Márk* meghitt udvari embert nevezték ki. Tisztségében egy évig maradt; horvát-dalmát-szlavon

---

[1]) *1513:* Dl. 37.944.; *1514:* Dl. 22.586., 22.596.... Diarii XX. 331. — L. a diplomaták közt.

[2]) *1513:* Dl. 22.451.; *1514:* Dl. 30.875.; *1515:* Dl. 22.652., 22.678. N. Múz. törzs. XII. 4. sz. okl.

[3]) L. a kir. titkárok között.

[4]) *Bonfini:* 685.; *Engel:* 19., 41., 50., 96., 97., 153—5., 162—3. Dl. 19.844....

[5]) *Bonfini:* 667—8., 685., 692.; Dl. 19.844., 19.859., 36.518.; M. N. Múz. törzs. 1492. VI. 2. sz. okl.; Justh cs. llt. N. Múz. 1497. év. — *Engel:* 41., 42., 151., 153., 155., 162....

bán lett.[1]) Követte és utóda maradt mindvégig a volt kir. kincstartó, *Berzenczei* és *Tolnai Bornemissza János.*[2]) 1508-ban társul kapta maga mellé *Ecsedi Bátori Istvánt,* minthogy Ulászló gyermekei nevelésének vezetését is rábízta. A sánta Bátori két évig segédkezett Bornemisszának. 1511-ben temesi főispánná nevezték ki. Jelentős része volt a parasztlázadás leverésében. 1519-ben Perényi halála után nádorrá választották.[3]) Bátori helyét *Batthyáni Benedek*, az ártatlanul elmozdított kincstárnok foglalta el és Bornemisszával együtt Ulászló haláláig várnagyoskodtak.[4]) — Kézi Imre 1515-ben alvárnagy volt.[5])

A vár gazdasági életének ügyes-bajos dolgairól az udvarbíró gondoskodott. A várnagynak segédje és helyettese. Litteratus ember. *Udvarbírók :* 1493-ig *Ráskai Balázs* várnagy az udvarbíró. Helyettes udvarbírája Szagocshidai Gáspár deák.[6]) 1493-ban Ráskai várnagy főkamarássá lett és megvált az udvarbíróságtól. Helyébe *Bancsai András* deák került.[7]) 1499-ben *Kubinyi László* deáknak adta át hivatalát, a ki a nagybányai kamaraispánságban szerezte gazdasági ismereteit. Ráskai távozásával (1499)

---

[1]) *1505 :* Dl. 21.520., *Isthvánfi :* 51.; *1506 :* Dl. 21.521.; *1507 :* Dl. 36.054., N. Múz. törzs. IX. 14., XII. 30. sz. okl.; *1508 :* N. Múz. törzs. I. 4. sz. okl., Dl. 21.342. — *Rómer Flóris :* Kamichazi Mark, Horvát és Dalmátországi bán . . . (Győri tört. és Régészeti füzetek III. 213. s köv.)

[2]) *1506 :* Dl. 21.286., 21.638. . . . ; *1507 :* Dl. 21.658., N. Múz. törzs. II. 18. sz. okl. . . . ; *1510 :* Dl. 22.073., 26.136.; *1511 :* Dl. 22.223., 23.120.; *1512 :* Dl. 22.363., 24.638. . . . ; *1516 :* Dl. 22.815., 22.853., Kisfaludy cs. llt. N. Múz. stb.

[3]) *1508 : Ábel—Hegedüs :* Analecta nova 125.; *1510 :* Dl. 22.037., 26.136., *Dubravius :* 200a., *dr. Csánki D. :* Harminczhat-pecsétes oklevél. Turul. 1887. 53. — *Isthvánfi :* 71—4.

[4]) *1511 :* Dl. 24.344.; *1512 :* Dl. 33.230., 34.161. . . . ; *1513 :* Dl. 34.170., 34.171 . . . ; *1516 :* Dl. 30.345.; *1517 :* Dl. 29.027. . . .

[5]) Salamon cs. llt. N. Múz. 1515. év.

[6]) Dl. 19.707.

[7]) *1493 :* Dl. 19.904., 20.086., 26.451., Kállay cs. llt. N. Múz., Forgách cs. llt. u. o. *1494—95 :* Dl. 37.705., *Engel :* 19., 26., 30., 31., 36. . . . Kapy cs. llt. N. Múz.; *1498 :* Hazai Okm. IV. 441.; *1502 :* »alias provisor« Dl. 38.850.; *1506 :* újra előfordul, mint provisor. Dl. 25.449., Forgách cs. llt. N. Múz.

valószínűen a várnagyság is a rátermett Kubinyi kezébe került, mert hivataloskodása éveiből (1498—1505) várnagyot nem ismerünk. Rövid idő alatt vezető ember lett az udvarban. Tanácsát királya is meghallgatta. Befolyása egyre nőtt. 1504-ben a tornallyai Szt. Mihályról cz. pálosok benne keresték udvari pártfogójukat. 1514-ig volt udvarbíró.[1]) Segédje 1506-ban Budai Farkas [2]); utódja *Pastroviczi v. Barácsi Mátyás* deák.[3])

Az udvartartás vezetője a főudvarmester. Irányította az udvari ünnepségeket. Rendezte az udvari népséget a szertartásos istentiszteleteken, az ünnepélyes fölvonulásokon és díszmeneteken. Nem kevesebb gondja volt a kor ízlése, szokása és kívánalma szerint rendezett díszebédekkel, diplomácziai fogadtatásokkal. Mátyás utolsó főudvarmestere *Vingarti Geréb Péter* Ulászló alatt is megmaradt méltóságában 1494-ig.[4]) Ugyanezen idő alatt főajtónálló is volt. Osztozott vele mindkét tisztségében *Lindvai Bánffi Miklós*. Midőn Geréb 1494 végén kettős méltóságát az országbírósággal fölcserélte, Bánffi magára maradt és haláláig (1501) viselte a kettős hivatalt.[5]) Utóda *Gergellaki Buzlai Mózes* lett. Szintén főudvarmester és főajtónálló. Méltóságait mindvégig megtartotta.[6]) Rangjuknál fogva ország-zászlósok és a királyi tanács tagjai.

---

[1]) *Kubinyi Péter :* Genealogia Familiae de F.-Kubin id. m.; 1497-ben czímert kapott (u. o.); *1500 :* N. Múz. törzs. V. 15.; *1504 :* U. o. VI. 27. sz. okl., Dl. 21.370.; *1509 : Békefi R. :* Pásztói apátság I. 463.; *1511 :* Dl. 22.235., 27.796., Soos cs. llt. N. Múz.; *1512 :* Forgách cs. llt. U. o.; *1513 :* Dl. 22.446., N. Múz. törzs. IV. 2. — Felesége Potentiana asszony vala. (N. Múz. törzs. VIII. 10.)

[2]) Dl. 21.641., 21.642.

[3]) *1514 :* Dl. 33.055.; *1515 :* Károlyi Okl. III. 96., Békássy cs. llt. N. Múz.; *1518 :* »condam«-nak említi egy okl. N. Múz. törzs. V. 3. sz.

[4]) *1490 : Bonfini :* 699.; *1491 :* Dl. 33.452.; *1493 :* Dl. 20.104., 30.484. . . .; *1494 :* Dl. 20.220., 29.563.

[5]) *1491 :* Dl. 33.452.; *1493 :* Dl. 34.123.; *1494 :* Dl. 20.184.; *1496 :* Dl. 20.374., 20.497.; *1497 :* Dl. 20.629.; *1498 :* Dl. 20.773.; *1499 : Katona :* Id. m. XVIII. 181.; *1500 :* Dl. 34.147.; *1501* körül halt meg. 1503-ban néhai Lindvai Bánffi Miklós özvegye Csáktornyai Ernuszt János fölovászmester felesége. (Dl. 21.173.)

[6]) *1500 :* Diarii : III. 400.; *1501 :* Dl. 26.660.; *1503 :* Dl. 21.232;

Inkább országos, mint udvari méltóságok voltak a főajtónálló-, főétekfogó-, főpohárnok- és főlovászmesterek. Mondhatni mindennaposak az udvarban, de feladatukat helyetteseik végzik.

Főajtónállók : 1501-ig *V. Geréb Péter* [1]) és *L. Bánffi Miklós.*[2]) Utánuk mindvégig *G. Buzlai Mózes.*[3])

Főétekfogók : Perényi Imre,[4]) *Deési Imre,*[5]) *G. Buzlai Mózes* és fia László,[6]) *Bélteki Drágfi János,*[7]) *Perényi István.*[8])

Főpohárnokok : Turóczi György,[9]) *Pelsőczi Bebek János* [10])

1504 : Dl. 21.288., 21.234. . . . ; *1505 :* Dl. 27.579. . . . ; *1517 :* Dl. 24.360. stb. Meghalt 1518-ban.

[1]) *1490 :* Dl. 28.343. ; *1491 :* Dl. 19.739. ; *1492 :* Dl. 30.053. ; *1493 :* Dl. 19.968. ; *1494 :* Dl. 20.136. . . . Az év végén országbíró, 1500-ban nádor lett. Meghalt 1503-ban.

[2]) *1491 :* Dl. 33.450. ; *1492 :* N. Múz. törzs. XII. 11. sz. okl. ; *1493 :* Dl. 19.968. ; *1494 :* Dl. 20.184., 20.226. . . . ; *1495 :* Dl. 34.246. . . . ; *1500 :* Dl. 20.921., Motesiczky cs. llt. N. Múz. stb. . . .

[3]) *1501 :* Dl. 22.286. ; *1503 :* gr. Bethlen cs. llt. N. Múz. ; *1504 :* ez évi törvények befejezése ; *1505 :* Dl. 21.520. ; *1506 :* Dl. 21.521. . . . *1514 :* az ez évi törvények befejezésében stb.

[4]) 1504-ig. 1503-ban Abauj vármegye örökös főispánja, 1504-ben nádor lett. Vezérembere volt a német pártnak, mely 1506—7-ben Miksa császár unokáit Ulászló gyermekeivel házassági kötelékkel fűzte össze. Állandóan erős hatással volt Ulászlóra. Erőskezű ember. 1510-ben, míg királya Prágában járt, helytartói hatalmával Haraszti Ferencznek birtokot adományozott magvaszakadás czímen. 1512 elején horvát, dalmát, szlavon bán is. 1515-ben birodalmi herczeggé tette Miksa, hogy megnyerje. Új czímét nem használta. 1519-ben halt meg. — *1493 :* Dl. 19.968., 20.076. ; *1494 :* Dl. 20.202., 20.232. ; *1495 :* ez évi törvények befejezése ; *1496 :* Dl. 24.598. ; *1497 :* Dl. 20.558. . . . ; *1503 :* szept.-ben Abaúj vm. örökös főispánja. (Dl. 21.204.)

[5]) (1504—8.) *1504 :* ez évi törvények befej. ; *1506 :* Dl. 21.521. ; *1507 :* Katona : U. o. 513.

[6]) (1508—11.) *1508 :* Dl. 21.342., N. Múz. törzs. VIII. 15. — *1511 :* Dl. 22.193.

[7]) (1510—15.) *1510 :* Károlyi Okl. III. 67. ; *1511 :* Dl. 26.964. ; *1515 :* Dl. 28.023., 28.025.

[8]) (1515—). *1515 :* M. Tört. Tár XII. 149.

[9]) (1492-ig.) *1491 :* Firnhaber : Beiträge . . . . 121. ; *1492 :* U. o. 135. Dl. 29.327., 32.510. . . .

[10]) (1492—98.) *1493 :* Dl. 19.968. ; *1494 :* N. Múz. törzs. XII. 22. sz. okl. . . . ; *1496 :* Dl. 28.598.

és *Kanizsai György,*[1]) *Kanizsai István,*[2]) *Pálóczi Mihály*[3]) és *L. Bánffi János*[4]) majd *Bélteki Drágfi János.*[5])

Fölovászok : Guti Ország László,[6]) *Csáktornyai Ernuszt János,*[7]) *Bátori György.*[8])

Az udvari személyzet szoros kötelékébe tartoztak a *királyi kamarások.* A felség meghitt emberei közül kerültek ki. A belső termekben, személye körül teljesítettek szolgálatot. Leginkább előkelő származású, nemes urak voltak. Bármikor szabadon járhattak-kelhettek az udvarban. Egy-két kamarás állandóan a király személye körül tartózkodott. 1494—95-ben Lodoméreczi Bradács Lőrincz és Burian de Lichtumburg et de Bitan teljesítették ezt a szolgálatot. Ők gondoskodtak a király mindennemű szükségleteiről. Ha pénz kell, ők kérik a kincstartótól a király személyes kiadásaira. Több ízben megesett, hogy saját zsebükből kölcsönöztek megszorult királyuknak. Új ruhát óhajt a király, sietnek megrendelni, szorgalmazzák a szabónál. Édességeket, csemegeborokat kíván, csak kedves Bradács-jának szól s relatiójára megnyílik a kincstár és a gránátalmák, malvásiai csemegeborok

---

[1]) (1492—98.) Érdekből nőül vette feleségének, sz. L. Bánffi Erzsébetnek halála után Rozgonyi Klárát, Rozgonyi János és L. Bánffi Dorottya leányát. Mivel a közeli rokonság alól fölmentést nem kért, elveszítette méltóságát jószágaival együtt. Utóda Kanizsai István lett. Később kegyelmet kapott és 1498-ban már bán lett. (*1492 :* Dl. 19.932. ; *1493 :* Dl. 19.936., 19.968. . . ; *1494 :* Dl. 20.210 . . . ; *1497 :* Dl. 20.556., 20.521. — A házassági ügyet L. : Katona : XVIII. 240.)

[2]) (1498—1501.) *1498 :* Békássy cs. llt. N. Múz. ; *1499 :* Dl. 19.982. ; *1500 :* Motesiczky cs. llt. N. Múz.

[3]) (1501—.) *1501 :* Dl. 25.286. ; *1503 :* Bethlen cs. llt. N. Múz. ; *1504 :* Dl. 21.520. . . . ; *1515*-ben : Dl. 22.631. ; *1515 :* Fraknói kegyúri jog 217.

[4]) (1508—.) *1508 :* Dl. 33.457. . . . ; *1516*-ban is : Dl. 22.857.

[5]) (1508—13.) *1508 :* Dl. 21.342., 33.219. ; *1511 :* Dl. 22.193. ; *1512 :* Sombory cs. llt. N. Múz. 1518-ban tárnokmester lett.

[6]) (1493-ig.) *1491 :* Dl. 29.549., 37.205. . . ; *1492 :* évi törvények befejezése, Katona : XVII. 439. — 1495 szept.-ben egy oklevél »condam«-nak említi. (N. Múz. törzs. IX. 23. sz. okl.)

[7]) (1506-ig.) *1493 :* Dl. 19.968. ; *1494 :* Dl. 20.158., 20.233. . . . *1505 :* Dl. 21.403.

[8]) (1506—.) *1505* II. felében : Dl. 21.150. ; *1506 :* Dl. 21.151. — somogyi főispán . . . 1516-ban is. Dl. 22.844.

nem hiányoznak az asztalról, a melynek részesei ők is. Egy asztalnál esznek királyi urukkal. Ép e mindennapi érintkezés, ne mondjuk barátság folytán, legjobban ismerik a felség jellemét, mind hibáit, mind erényeit, búját-bánatát. Nem is késnek kihasználni gyengéit. Különösen jól ismert bőkezűségéhez folyamodnak. Azt tartják, hogy nincsen olyan megterhelt szekér, a melyre valami még rá nem férne. Igy, hogy az úgyszólván számtalan eset közül csak nehány példát említsek, azt találjuk, hogy a dúsgazdag Bélteki Drágfi Bertalan főkamarás 1491-ben Kővár vidékén — in comitatu Zolnok mediocri — tetemes birtokot nyer. 1493-ban pedig az ugocsamegyei Nyaláb vár, Terebes, Újfalu, Gyula stb. helységeket kapta.[1]) Podmanini Podmaniczki János főkamarás annyira kedvében tudott járni urának, hogy 1503 körül bárói rangra emelte. Czímerében a Jagelló-ház fehér sasával ajándékozta meg. A vörös pecsét használatát is megengedte neki.[2]) A szemes Podmaniczki arról is gondoskodott, hogy ne játszszék »fenn az ernyő, nincsen kas«-t. Négy ízben adat magának nagykiterjedésű birtokokat jeles szolgálatok czímén. 1511-ben pozsonyi főispán lett.[3]) Öcscse, Mihály követte példáját. Királya nemtörődömségét használta ki. Történt, hogy Sárközi Nádasdi Albert, régi haragosa, 1504 egyik napján Takács Pál polgárnál, Budán időzött. A mint Podmaniczki erről értesült, beüzent érte, szíveskedjék kijönni, mert Mesztegnyői Szerecsen Lajos, György helyettes-országbíró testvére, szeretne vele beszélni. Nádasdi gyanutlanul ment az alvégre. Ott aztán Podmaniczki emberei vasbotokkal félholtra verték. Ő maga botjával segédkezett.[4]) Arról, hogy Sárközi elégtételt kapott volna, nem tudunk; azt azonban olvassuk, hogy kevéssel utóbb jeles szolgálatok czímén újra birtokokat kapott Podmaniczki.[5])

Ilyenekben valamennyi társát felülmulta Nagylucsei Dóczi Ferencz, Orbánnak, az egri püspök és néhai kincstartónak ne-

---

[1]) Dl. 27.972—3., N. Múz. törzs. 1493. évi IV. 24. sz. okl.

[2]) *Stylionarium.* Codex. Lat. Med. Aevi. 321. sz. 168a. lapján. N. Múzeumban. — Turul 1891. évf. 58. (Décsényi czikke.)

[3]) *1503:* Dl. 21.234.; *1508:* Dl. 21.848.; *1510:* Dl. 22.020., 29.614.; *1511:* Dl. 22.212. — gr. Bethlen cs. llt. 1511. év. N. Múz., U. o. törzs. IX. 25.

[4]) Dl. 21.369.

[5]) Dl. 22.111.

veltje. A felség kegyét ifjuságától fogva élvezte. Már 1498-ban, egész fiatalon a kamarások között van. A következő évben egészsége helyreállítása végett külföldre ment. Hazatérve állandóan az udvarban tartózkodik és részesül királya pártfogásában, szeretetében és bizalmában. 1502-ben fontos és bizalmas ügyekben Olmüczben jár, 1504-ben pedig Zsigmond, oppáviai herczegnél, Ulászló öcscsénél. 1515-ben aradi főispán. II. Lajos alatt főkamarás lett. Királyát tanácsával is, pénzével is több ízben segítette. 1514-ben a végvárak ellátására 100 frtot ; 1515-ben az udvarnokok fizetésére 300 aranyat kölcsönzött. Az év vége felé nagyobb és nagyobb összegeket adott az udvar szükségleteire. Felszaporodott kölcsönei törlesztésére Gimesi Forgách Péter és Miklós nyitrai birtokainak taksáját rendelte Ulászló. Ezek azok a jeles szolgálatok, a melyek fejében fényes ajándékokban részesül. Igy 1511-ben Sáros-, Heves-, Zólyom-, Zemplén-, Bereg-, Bihar-, 1512-ben Pozsony-vármegyében. Ügyét-baját, pereit mindíg melegen pártfogolja Ulászló. 1505-ben kisegítette őt a Nagylucsei Demjénnel és Kelemennel (Saskő vára miatt) keletkezett összetűzésből. 1514-ben a breznóbányaiakkal való viszálykodását simította el királya. Ezek ugyanis ellenszegültek a szomszédos Lipcse vár új gazdájának, Dóczinak. Sőt egy malmát el is foglalták. A Dóczi szokatlanul kirótt adója még feneketlenebbé tette volna a zűrzavart.[1])

Hasonló jelenségek más kamarásoknál is előfordulnak. Teszem Tárczai Miklósnál, Bradács Lőrincznél.

A kamarásoknak nem volt meghatározott számuk. Meglehetős sokan voltak. Sűrüen változtak. Élükön a főkamarások állottak. Becsületsértési ügyekben a főudvarmester ítélkezett. Dóczi Frencz kamarás és Dubraviczki Mihály nemes közt felmerült becsületkérdésben a király meghagyásából Buzlai Mózes főudvarmester döntött. Dubraviczki fittyet hányt az egész dolognak és a zólyomi megyei bírósághoz fordult. A király szigo-

---

[1]) Dl. 20.135., 20.658., 20.659., 20685., 20.854., 21.159., 21.135., 22.702., 22.765., 22.594., 22.652., 22.111., 22.334., 21.443., 21.579., 21.580., 30.867., 30.869., 30.872. — *Wenzel G.* : Az alsómagyarországi bányavárosok küzdelmei a Nagylucsei Dóczyakkal. 1494—1548. Bpest, 1876. (Értekezések a tört. Tud. köréből.)

rúan megparancsolta, hogy 8 napon belül, bárhol lesz is az udvar, azonnal jelentkezzék.[1])

Főkamarások: Rozgonyi László,[2]) *Bélteki Drágfi Bertalan,*[3]) *Ráskai Balázs,*[4]) *Podmanini Podmaniczki János,*[5]) *Perényi Gábor,*[6]) *Pálóczi Mihály.*[7])

Kamarások: Buttkai Péter,[8]) Lodomérczi Bradács Lőrincz,[9]) Lichtumburgi és Bitani Burian,[10]) Nagylucsei Dóczi Ferencz,[11]) Kamicsaczi és Kliszi Horvát Márk,[12]) Csebi Pogán Pé-

---

[1]) Dl. 22.396., 22.407. — *Hajnik I.:* Okirati bizonyítás a középkori magyar perjogban. Akad. Értekezések. II. osztály. Bpest, 1886. V. füz. 16.

[2]) (1491-ig.) *1490:* Dl. 19.690.; *1491:* Dl. 19.733., 19.734. . . .; *1492:* Már nem él. (N. Múz. törzs. 1492. VI. 2.) Felesége Lindvai Bánffi Erzsébet volt. (Dl. 19.679.)

[3]) (1494-ig.) *1490:* Firnhaber: Beiträge 121.; *1491:* Dl. 27.972., 27.973.; *1492:* Dl. 29.869.; *1493:* N. Múz. törzs. IV. 24. sz. okl. Kevéssel utóbb erdélyi vajda lett.

[4]) (1498-ig.) Budai várnagy is. *1492:* N. Múz. törzs. VI. 2. XI. 18. sz. okl.; *1493:* Dl. 19.968.; *1494:* N. Múz. törzs. XII. 22. sz. okl.; *1495:* Dl. 36518.; *1496:* Dl. 24.598.; *1497:* Dl. 20.533., 20.534. . . .; *1498:* Békássy cs. llt. N. Múz. 1498—1501-ig nem említenek főkamarást okmányaink.

[5]) (1502—14.) *1503:* Dl. 21.177., 21.234. . . .; *1504:* Katona XVIII. 383.; *1505:* Dl. 20.734., 21.433. . . .; *1506:* Dl. 21.646—7.; *1507:* Dl. 21.673., 21.721. . . .; *1508:* Dl. 21.432., 21.838. . . .; *1510:* Dl. 22.020., 22.032. . . .; *1514:* Forgách cs. llt. N. Múz. — Testvérei: Mihály és István. Az utóbbi csanádi nagyprépost és esztergomi főesperes. (Dl. 21.704.)

[6]) (1502—16.) *1503:* gr. Bethlen cs. llt. N. Múz.; *1504:* az ezen évi törvények befejezése. *1506:* Dl. 21.521.; *1508:* Dl. 21.342. . . .; *1515:* Máramarosi főispán (Dl. 22.660.); *1516:* T. Tár. 1902. évf. 128.

[7]) (1514-től.) *1514:* ez évi törvények befejezése; *1515:* Dl. 22.653., Leövey cs. llt. N. Múz., *Fraknói:* Kegyúri jog 90.

[8]) *1490:* Desseffy margonyai ág cs. llt. N. Múz.; *1493:* U. o.

[9]) *1493:* Forgách cs. llt. N. Múz.; *1494:* az Engel-számadások majdnem minden lapján. *1495:* Dl. 20.310., 20.320. . . .; *1515:* írja Ulászló, hogy őt »ab inicio« szolgálja. Pártfogásába veszi. (Dl. 33.843.)

[10]) *1493:* Dl. 19.958.; *1494:* Dl. 20.212.; *1499:* Dl. 20.848.; *1500:* Dl. 20.908.

[11]) *1494:* Dl. 20.135.; *1498:* Dl. 20.658., 20.659. . . .; *1499:* Dl. 20.854.; *1501:* Dl. 20.918., 21.025.; *1502:* Dl. 21.129.; *1503:* Dl. 21.220. . . .; *1515:* aradi főispán. Dl. 22.702.; *1519:* barsi főispán. (Dl. 23.428.). 1516-ban II. Lajos alatt főkamarás lett (Dl. 22.765.); fia László volt. (Dl. 22.334.)

[12]) *1494:* Dl. 30.934.; *1496:* Dl. 20.465., 20.440. . . .

ter,[1]) Csébi Pogán Dénes,[2]) Podmanini Podmaniczki János[3]) és Mihály,[4]) Tarczai Miklós,[5]) Bucsányi Korlátkövi Péter,[6]) Dancs Demeter,[7]) Alsólindvai Bánfi János,[8]) Bethlen Balázs,[9]) Semsei Ferencz,[10]) Lomniczi Horvát András,[11]) Tyukarovszki Máté,[12]) Bátori András,[13]) Dolhai Péter,[14]) Temeshelyi Deési Imre,[15]) Cseh György,[16]) Cornar Máté,[17]) Gyarmati Balassa Ferencz,[18]) Pestheni László,[19]) Zoltai János,[20]) Erdős Kereki Aczél István,[21]) Czobor Márton,[22]) Czobor Imre,[23]) Sáarszegi István,[24]) Korlaczki Péter,[25])

---

[1]) *1496 :* pozsonyi főispán. (*Ortvay :* Pozsony város tört. III. 173.); *1498 :* Dl. 37.718.; *1499 :* Dl. 20.854.

[2]) *1497 :* N. Múz. törzs. átírás 1513-ból I. 7.

[3]) *1498 :* Dl. 20.768.; *1501 :* Dl. 22.543.; *1502 :* gr. Teleki cs. llt. N. Múz. — Utóbb főkamarás.

[4]) *1504 :* Dl. 21.369.; *1511 :* Dl. 22.111.

[5]) *1506 :* Dl. 25.465.; *1509 :* Berzeviczy cs. llt. N. Múz.; *1511 :* sárosi főispán. (Berzeviczy cs. llt. U. o.); *1513 :* Dl. 30.869.

[6]) *1503 : Katona :* id. m. XVIII. 338.; *1511 :* Atyja Osvát; testvérei Antal, János és Zsigmond. (Dl. 22.212.); *1515 :* Komáromi főispán, kir. tárnok és Tata meg Komárom várnagya. (Dl. 30.270.)

[7]) *1503 : Katona :* id. m. XVIII. 338.

[8]) *1510 :* Verőcze megye örökös főispánja. (Dl. 22.046., 22.047.); *1511 :* Dl. 34.155.; *1512 :* Dl. 33.229. . . ., fia Miklós. (Dl. 32.866.); *1513 :* Dl. 32.829.; *1514 :* Dl. 22.610.; *1515 :* T. Tár. 1897. 682.

[9]) *1505 :* Feleségül vette Angelica udvarhölgyét a királynénak. Dos-ként 2000 aranyat kapott. (Bethlen cs. llt. N. Múz.); *1508 :* Bethlen cs. llt. N. Múz.; *1511 :* Dl. 29.372.; *1513 :* Dl. 30.264.

[10]) *1503 :* N. Múz. törzs. VII. 23.; *1506 : Katona :* XVIII. 338.

[11]) *1493 :* Dl. 30.036.

[12]) *1495 : Ortvay :* id. m. III. 172.; *1500 :* Máramarosi Dipl. I. 63.

[13]) *1498 :* Dl. 32.526.

[14]) *1499 :* gr. Bethlen cs. llt. N. Múz.

[15]) *1500 :* Dl. 20.927.

[16]) *1501 : Óváry :* Másolatok 218.

[17]) *1503 :* Diarii V. k. 345.

[18]) *1503 :* Dl. 29.351.

[19]) *1504 : Ortvay :* Id. m. III. 108.

[20]) *1504 :* U. o.

[21]) *1504 :* Dl. 21.328.; *1508 :* N. Múz. törzs. III. 10.; *1510 :* Dl. 22.058.

[22]) *1507 :* Dl. 21.927.; *1509 :* Pray IV. 336.

[23]) *1509 :* Dl. 21.927.; *1511 :* Dl. 27.597.

[24]) *1510 :* Kisfaludy cs. llt. N. Múz.; *1513 :* Dl. 25.457.

[25]) *1513 :* Hazai Okmánytár.

Monyorókereki Erdődi Péter,[1]) Somi Gáspár,[2]) Batthyáni Ferencz,[3]) Móre László,[4]) Dóczi János,[5]) Perényi István,[6]) Kozarczki János,[7]) Kolovrati Kossánczki János.[8])

A királynak meghitt, belső embereit, udvari nemes szolgáit, *familiares*-eknek nevezték. Zárt testületet alkottak. Bejárófélék ezek, a kik bejelentés nélkül bármikor fölkereshették királyukat. Ilyenekül kitüntetésképen nevezett ki egyeseket. Mátyás idejében külön jogokkal éltek, külön szabadalmak osztályosai. Külön jelvények illették meg őket, a melyeket régi szokás és rendeletek határoztak meg. Bizalmas természetű ügyekben sokat jártak-keltek, vámot nem fizettek. Egyéb szolgálatok alól is ki voltak véve. Ha valamely uralkodó egy nemest udvari meghitt szolgájává tett, mindennel ellátta. Kíséretül alantasokat adott. Személyének, csatlósainak s lovaiknak élelmezéséről és ellátásáról gondoskodott. Igy tett Miksa császár, mikor Frangepán Miklós grófot familiarisává fogadta.[9]) Ha kir. familiaris és országzászlós perlekedett egymással, az igazság megóvása érdekében a király személyesen bíráskodott. Csetneki László familiarisnak az országbíróval folytatott perében Ulászló személyesen ítélkezett.[10]) Ilyen *udvari belső nemes-szolgaemberek:* Kamicsáczi Horvát Márk,[11]) Tolnai és Berzenczei Bornemissza János,[12]) Ellerbach István,[13]) Barlabássi János,[14]) Essegvári György,[15]) Haraszti

---

1) *1513:* Dl. 22.442.

2) *1513:* Soós cs. llt. N. Múz.

3) *1514:* Isthvánfi: 69.

4) *1514:* Isthvánfi: U. o.

5) *1515:* Cuspinian Bélnél 290.; *Katona:* XVIII. 891.

6) U. o. 728.; *Pray:* Epistolae Procerum I. 87.

7) *1515:* Dl. 22.722.

8) *1515:* Ghyczy cs. llt. N. Múz.

9) A számadáskönyvek nem említik őket. — L. *Csánki Dezső:* Mátyás udvara id. m. 573. — Dl. 19.712.

10) *1510:* Dl. 22.037.

11) *1491:* Dl. 19.712.; *1492:* Dl. 19.826. — Majd kir. kamarás és budai várnagy.

12) *1492:* N. Múz. törzs. XII. 22. sz. okl.; *1493:* Dl. 19.944., 19.655.; Sibrik cs. llt. N. Múz....; *1496:* N. Múz. törzs. VII. 30.

13) *1492:* Dl. 19.807.

14) *1492:* Dl. 26.448.

15) *1493:* N. Múz. törzs. VIII. 5. sz. okl.

Ferencz,[1] Szalónoki Konrád,[2] Flórenczi Servis Sándor,[3] Kezeliczki Mátyás,[4] Dolhai Péter,[5] Koromházi Korda István,[6] Csatornás György,[7] Sarlói Horvát Mátyás,[8] Geréczi Antal,[9] Czobor Imre,[10] Csertin László,[11] Bucsai Illés,[12] Hrusowszki Mihály.[13]

Alacsonyabb rangú elemek az *udvarnokok*. A király parancsát közvetítették kisebb-nagyobb fontosságú ügyekben, a melyek elintézésére külön hivatal vagy méltóság nem állott fenn. Mozgó postáknak kell tekintenünk őket, a kik a királyi akarat végrehajtását szorgalmazták polgári és katonai dolgokban. Emlékeink szerint szervezett társaságban működtek.[14] Legnagyobbrészt magyarok. Utánuk számra nézve a csehek következtek, a kiknek ép úgy, mint a magyar udvarnokoknak, külön kapitányuk volt. Akad köztük nagy számmal lengyel, sőt német is. A számadások szerint a cseh udvarnokoknak János kapitány parancsolt;[15] 1516-ban pedig Trepka András.[16] A magyar udvarnokoknak

---

[1]) *1496 :* Dl. 20.504.

[2]) *1498 :* N. Múz. törzs. I. 11. sz. okl.

[3]) *1500 :* Diarii III. 982.

[4]) *1501 :* Dl. 28.464.

[5]) *1501 :* gr. Bethlen cs. llt. N. Múz. — Utóbb kir. allovászmester lett.

[6]) *1503 : Katona :* XVIII. k. 335.

[7]) *1505 :* Dl. 21.396.

[8]) *1507 :* Forgách cs. llt. N. Múz.

[9]) *1507 :* N. Múz. törzs. V. 2. sz. okl.; *1497 :* Országbírói főjegyző. (Dl. 20.528., 20.629.)

[10]) *1509 :* Dl. 21.907.; *1512 :* Dl. 22.325.

[11]) *1510 :* Dl. 22.037.

[12]) *1513 :* Dl. 22.406.

[13]) *1514 :* N. Múz. törzs. VII. 27. sz. okl.

[14]) *Csánki D. :* Id. m. 536. — *Engel :* 51., 58., 63., 67., 73., 83., 168. . . . Megjegyzendő, hogy mind az 1495—5-iki számadáskönyvek, mind az oklevelek, gyakran udvarnoknak (aulicus) nevezik a királyi udvar olyan tagját is, a kikről tudjuk, hogy kamarás vagy más méltóságot visel. Tehát míg egyeseknél az aulicus szó azt jelzi, hogy az illető egy szerves egységben működő társaság tagja, azaz kir. udvarnok; addig másoknál csupán általános jelző s annyit jelent, hogy az illető udvari tiszt, azaz palotás.

[15]) *1494—5 : Engel :* 58.

[16]) T. Tár. 1898. évf. 727.

1504-ben Kövendi Székely Miklós a kapitányuk;[1]) 1506-ban Putnoki János, a kit Anna királyné beczézve compater-nek szólít.[2]) 1512-től Somi Gáspár, Józsa fia parancsolt.[3]) Kívülök egy Rachyn nevűt is az udvarnokok kapitányának czímeznek emlékeink. Milyen nemzetiségűeké volt, nem tudjuk. Neve sejteti, hogy nem volt magyar.[4]) Fizetésüket 1494—5-ben László deák osztotta szét köztük. 1494-ben 21.328·5 frtot kapott kezéhez ily czímen; 1495-ben pedig 57.335 frtot.[5]) Számuk tehát állandóan nagy volt. 1494-ben például, mikor Lőcsére indult Ulászló, 518 frt árú különböző posztót osztottak szét köztük.[6]) A beteg udvarnokok többször kaptak a kir. pénztárból kisebb-nagyobb összeget segély czímén. A lengyel Sarnóczki pl. 20, Szerbács 6, Rikvalczki Pál pedig 3 frtot kapott.[7])

Udvarnokok: Gimesi Forgách Péter,[8]) Cz. Czobor Imre,[9]) Ugrai Pozsegai Gáspár,[10]) Kamicsáczi Mislenovits Horvát Márk,[11]) Kamicsáczi Horvát András,[12]) Maraxai Péter,[13]) Keczer Antal,[14]) Hidasi Rácz Fülöp,[15]) Gyepesi Móre Péter,[16]) Zlatinai Sobán Pál,[17]) Aczél N., Aladár Ferencz, Belnich v. Belnycz N., Belyczky N., Belyieni Péter, Bende N., Bessin N., Bohin

---

1) U. o. 1891. évf. 505—6. — Hadtört. közlemények 1891. évf. 484.

2) *1506:* N. Múz. törzsanyag III. 17. sz. okl.

3) *1512:* Sombory cs. llt. N. Múz.

4) *Engel:* 66.

5) U. o. 122., 153.

6) *Engel:* 122., 125.

7) U. o. 60., 108., 110.

8) *1490:* Forgách cs. llt. N. Múz.

9) *1490:* Ortvay: Id. m. III. 172.; *1495:* Becsky cs. llt. N. Múz.; *1499:* Dl. 20.689.; *1500.* évi XXI. t.-cz.

10) *1490—96:* Dl. 19.684.

11) *1491:* Dl. 19.712., 30.923.; *1493:* Dl. 19.947.; *1495:* Dl. 30.354.; *Engel:* 51., 83....; *1500.* évi XXI. t.-cz.; *1509:* »condam« említi a Dl. 21.902.

12) *1493:* Dl. 36.036. — Testvérei Gáspár és Mihály.

13) *1493:* Dl. 20.039.

14) *1494:* Kapy cs. llt. N. Múz.

15) *1494:* Dl. 22.215.; *1503:* Dl. 20.182., 22.515.; *1505:* Dl. 21.509.

16) *1495:* N. Múz. törzsanyag. V. 5. sz. okl.

17) *1495:* N. Múz. törzs. VII. 5. sz. okl. — Testvérei Benedek, János és István.

János, Bolsovith N., ifj. Buttkai N., Burian N., Czedlicz N., Chengel v. Chenger N., Cern N., Dolhai N., Dubeczki Péter, Falukanawer (Falkenauer) N., Getrik v. Gyetrik N., Gersik Zadló, Groff N., Gyula doktor, Honghuczki Viktorin, Horvát István, Horvát Máté, Hughnich János, Huppka N., Jazniczki N., Jegynczki N., Jeruslav N., Justian N., Karaz N., Káldi N., Kenderesi András, Kezeliczki N., Korlátki N., Kromian N., Kurchboth v. Curczbo N., Kiziczki N., Laczek N., Lentharkoni N., Libard N., Maczkó N., Mainoczki N., More László, Nagy N., Oroz László, Pechinger N., Péterfi N., Polyák Péter, Prestoff N., Pribiczk N., Rachemberger N., Rákosdi György, Reibnicz N., Riqualczki Pál, Rubik N., Sarnóczki N., Slezák Iván, Sthos Konrád, Stutherheim v. Zthutorham N., Székely László, Székely Miklós, Szerb N., Temelicz v. Temelczjan N., Thim N., Tibai Leonard, Truxath Ferencz, Waleczki v. Walczki N., Welchek (Vlček) N., Venceslav N., Zecherchki N., Zelenczki László, Zerbach N., Zima N., Zeidlich N.,[1]) Horvát Jakab,[2]) Jánosi László, Jánosi Albert,[3]) Bátori András,[4]) Nagy Pál,[5]) Szilvási Kezeliczki Mátyás,[6]) Batthyáni Balthazár,[7]) Dolhai Péter,[8]) Dadai Móre Gáspár,[9]) Czobor Márton, Csébi Pogán Béla, Gyarmati Balassa Ferencz, Haraszti Ferencz, Lodoméreczi Bradács Lőrincz, Korlátkövi Osvát, Csulai Móre György, Podmanini Podmaniczki János,[10]) Kamicsáczi Mislenovics János,[11]) Roskováni János,[12]) Bethlenfalvi Thurzó Péter,[13])

---

[1]) *Engel:* 1—187.

[2]) *1496:* Dl. 20.497.

[3]) *1497:* Dl. 20.599.

[4]) *1498:* Dl. 32.526., Kisfaludy cs. llt. N. Múz.

[5]) *1498:* Dl. 26.072.

[6]) *1498:* Teleki Okl. III. 222—8.; *1501:* U. o. II. 247.; *1504:* Dl. 28.468., 30.248 . . .; *1505:* Dl. 30.250.

[7]) *1499:* Dl. 37.730.

[8]) *1499:* Máramarosi diplomák I. 625. — *1506:* gr. Bethlen cs. llt. N. Múz. *1511:* gr. Bethlen cs. llt. N. Múz.

[9]) *1499:* Dl. 20863.

[10]) *1500.* évi XXI. t.-cz.

[11]) *1501:* Thaly cs. llt. N. Múz. — *1509:* Dl. 21.902.

[12]) *1501: Békefi R.:* Pásztói apátság tört. I. 458.

[13]) *1501:* Dl. 24.780.; *1502:* Dl. 21.112.; *1503:* Dl. 21.153., 21172.

Kőszegi Domokos,[1] Tarczai Miklós,[2] Horvát Máté,[3] Pöstyéni László,[4] Pakosi Mihály,[5] Kolonics Miklós,[6] Korlátkövi Péter,[7] Szentmiklósi Pongrácz Miklós,[8] Podmanini Podmaniczki Mihály,[9] Kövecsesi Dancs Demeter,[10] Szerdahelyi Horvát György,[11] Móre János,[12] Nagylucsei Dóczi Ferencz.[13])

Az udvari élet fiatalságát az *apródok* alkották. Előkelő nemesek gyermekei, a kik udvariságot tanulni jöttek az udvarba. A cseh Holiczki már Ulászló megválasztása előtt irogat Rosenbergi Wok, cseh főudvarmesterhez, hogy fia bejuthasson a majdani budai udvar apródjai közé.[14] Számuk változott. Nemzetiségre nézve csehek, magyarok, lengyelek és németek. Ulászló különösen a cseheket kedvelte. 1494—5-ben állandóan három is forgolódott körüle.[15] Társas életet éltek. Róluk ugyanaz a László deák gondoskodott, a ki az udvarnokokról.[16] Jelen vannak minden udvari ünnepségen. Szemünkbe szöknek egyforma szabású öltözetükkel az 1500-iki husvéti ünnepen, a székesfehérvári lakodalmon, a bécsi összejövetelen.[17] Ott látjuk őket a lovagi játékokban, lakomákban, az udvari élet változataiban, hogy a lovagiasság kellékeit elsajátíthassák. László deák köntösöket csináltatott nekik a lovagláshoz.[18] Egyforma leffentyűs fövegeket hordtak.[19]

---

[1] *1502 :* Dl. 21.095.

[2] *1499 :* Berzeviczy cs. llt. N. Múz. (Tamás fia Miklós) ; *1502 :* U. o. 1502. év.

[3] *1502 :* N. Múz. törzs. V. 31. ; *1503 :* Diarii : V. 479 . . .

[4] *1504 :* gr. Bethlen cs. llt. N. Múz.

[5] *1504 :* Forgách cs. llt. N. Múz.

[6] *1505 :* Dl. 29.587.

[7] *1507 :* T. Tár 1897. évf. 522.

[8] *1508 :* Pécsy cs. llt. N. Múz. — *1508 :* N. Múz. törzs. VI. 12.

[9] *1504 :* Dl. 21.369.

[10] *1511 :* Dl. 34.154.

[11] *1512 :* Dl. 22.359. ; *1515 :* N. Múz. törzs. XI. 30. sz. okl.

[12] *1512 :* Kállay cs. llt. N. Múz.

[13] *1513 :* Dl. 22.431.

[14] *Palacky :* Id. m. V. k. I. rész. 335., 358.

[15] *Engel :* 112.

[16] U. o. 90.114 . . .

[17] Diarii : III. 288. ; *Cuspinian* Bélnél 291.

[18] *Engel :* 85.

[19] U. o. 114.

Kisebb dolgokat bíztak rájuk: egyik gránátalmákat viszen a várba a királynak, a másik gyertyákat vagy bort; az ügyesebbekre és nagyobbakra pénzt is bíztak. Némelyik egész kis titkár.[1]) Az udvari élet forgatagában gondtalanul éltek. Zavartalanul élvezték az ifjui élet örömét. De a betegség is beköszönt olykor közéjük. Az udvar pécsváradi időzésekor (1494) egyszerre négy is beteg. Ilyenkor aztán László deák különösképen gondoskodott kis betegeiről. Ellátja betegszobájukat virrasztó gyertyákkal is. S ha a halál letépett közülök egy-egy virágszálat, mint Holi Hanzot is, a kis társaság megadta a végtisztességet az eltávozottnak.[2])

Apródok: Ráskai N., Geszti N., Seretinczki N., Falknaor Zsigmond, Zirothniczki N., Checa N., Gerthi N., Baithmiller (Waithlmiller) Beness, Hole N., Hanzel Holi, Csajka N., Pecsétes Imre, Czobor N., Farkas N., Frank N., Burján N.[3])

Kevés emlék maradt reánk a *testőrség*ről. Pedig mint Mátyás és II. Lajos udvarában, hasonlóképen Ulászló idejében is kétségtelenül nagyszámú volt. Különösen ünnepi fölvonulások alkalmával növelték a király méltóságát. Az 1490-iki székesfehérvári koronázáson a fényes öltözetű cseh testőrség mindenki figyelmét magára vonta.[4]) Forrásaink sem számukról, sem szervezetükről nem beszélnek. Mátyás az udvar katonáinak nevezte őket. Csak érdemek árán, megérdemelt jutalom fejében előkelő nemesek közül nevezett ki egyeseket.[5]) Lajos idejében gyalogosokra és lovasokra oszlottak. A lovasítottak az udvari huszárok. Külön kapitányuk volt. Mind a maguk, mind a zsoldosaik fizetését a kincstártól kapták.[6]) Huszárokkal mi is találkozunk a számadásokban, de ezek méltóság tekintetében elmaradnak.[7])

---

[1]) U. o. 111., 113., 118., 167., 169.

[2]) *Engel:* 53., 117., 119., 167 . . .

[3]) Nevüket a számadási könyvekből ismerjük. (*Engel:* 113., 114., 117., 118., 168., 171., 177.)

[4]) *Bonfini:* 745.

[5]) *Csánki D.:* I. Mátyás udvara. Id. m. 538. — Tuskanygh György kinevezése (T. tár. 1880. évf. 775.)

[6]) *Fraknói V.:* II. Lajos udvara. Id. m. 35.

[7]) Ujlak eleste után Ujlaki anyját Palotára kísérik a király elé. Ezüst edényeket visznek Budára az ő védelmük alatt. (*Engel:* 62., 64.) Névszerint ismerjük: Ifj. Bocskai Imrét, Janni Miklóst, Pap Jánost, Kenderesi

A vár bútoraira, ezüst- és aranyneműire s egyéb berendezésére, a király fegyver- és ruhatárára a *tárnokok* ügyeltek föl. Gondoskodtak a házi felszerelés szükségleteiről : újakkal cserélték föl a régieket, javították a hibásakat.[1])

Tárnokok : Zlethkwiczki Jarosláv, Burján N., Buttkai Péter.[2])

Az asztal körül az étekfogók vagy asztalnokok foglalatoskodtak ; a pohárnokok forgolódtak. Az udvart és termeket az Oroszi községből való ruthének tisztogatták. Ünnepségek, lakomák alkalmával a palota falait szőnyegekkel vonták be s egyéb munkákat végeztek.[3]) Közülök 10—12, mint ajtónálló szolgálatoskodott. A király szobájának ajtónállója 1494—95-ben János cseh volt.[4])

Az alsóbb személyzet nagyobb részét alkották a kocsisok, lovászok, fullajtárok, meg a különféle mesteremberek. Velük nemcsak a kir. udvarban, hanem minden főúri udvarházban is találkozunk.[5])

Kertészt névszerint nem ismerünk. A borbélyt Remignek, a bolondot Barkónak nevezték. Volt egy törpe is az udvarban : Miklós.[6]) Követte őket a cselédség hosszú sora. Nőcselédről nem tudunk.

Az udvari tisztségek és méltóságoktól függetlenül végezte a maga dolgát az *udvari papság.*

Különös kegyelettel őrizte az udvari kápolnában Alamizsnás Szt. János ereklyéjét. A török császártól kapta ezt Mátyás és itt helyezte el. Itt hallgatta Ulászló mindennapi miséjét. A mikor 1514-ben szobája ablakán belőttek, akkor is itt imádkozgatott.

N., Bibi Istvánt, Székely Gergelyt, Zelemér N., Gyóni Miklóst, Bathkai N. és Thuz Albertet. (U. o. 61. és 77.) — 1506-ban a budai könnyű lovasság parancsnoka Tomori Pál volt. (*Fraknói V.* : Tomori Pál élete. Századok. Id. m.)

[1]) *Engel :* 53., 64., 66., 85., 105., 106., 109., 110., 115., 116. . . .

[2]) U. o. 85., 109. — *Wagner :* Analecta Scep. IV. 30. ; *Katona :* XVIII. 62. ; Turul 1887. évf. 138.

[3]) Lásd »Oppidum Oroszi«-t. *Oláh M. :* Hungaria Bélnél 20—21. — *Engel :* 26., 55., 57., 112., 115., 116., 120., 124., 167. . . .

[4]) U. o. 58., 61., 73., 169.

[5]) Az istálló, ruházat cz. fejezetekben szólok róluk.

[6]) *Engel :* 71., 75., 85., 178.

Igy menekült meg a neki szánt golyótól.[1]) A várkápolna szükségleteit a káplánok szerezték be. Fizetést és ruhát az udvartól kaptak. Élükön a kápolna-igazgató állott. Évi fizetése 200 frt. 1494—5-ben 8—10 udvari káplán volt. Közülök Lengyel, Jakab és Benedek mestereket, Tamást, Jánost és Lőrinczet névszerint ismerjük.[2]) 1493-ban Karánsebesi Mihály »supremus capellanus«.[3]) Ugyanebben az időben Váradi Péter kalocsai érsek is a királyhoz írott levelében a kir. káplánjának írja magát — bizonyára alázatosságból.[4]) Udvari káplán volt De Andreis Antal is, a ki 1500-ban zágrábi nagyprépost lett.[5]) 1502-ből pedig valami János udvari papról van tudomásunk, a ki sehogy sem tudott beleszokni az udvari életbe.[6]) 1494—5-ben Ulászlónak külön cseh káplánja is volt.[7])

Közülök kerültek ki az udvari hitszónokok. Nevöket nem ismerjük. Annyit tudunk, hogy 1493-ban a még Mátyás idejéből való Csoda Miklós a király jelenlétében elragadó beszédet mendott Keresztelő Szt. János napján. A jelenlevők meghatva felszólították, hogy beszédét nyomtassa ki.[8])

A királyt utazásakor rendesen a káplánok bizonyos száma kísérte.[9])

Nem tartoztak ugyan az udvari papság közé a budavári Boldogasszony templomának plébánosai, de azért szinte mindennaposak voltak az udvarban. 1490-ben Márton a várbeli plébános. A szépművészetek doktora. Bejárásáról tanuskodik Péter kalocsai érsekhez írott levele.[10]) Utódja Hammel Mihály, tekintélyes kir.

---

[1]) X. *Schier:* Buda sacra sub priscis regibus. Viennae, 1774. 43. — *Dr. Marczali Henrik* közleménye (a franczia fegyverhírnök jelentése). T. Tár. XXIII. 108. — *Isthvánfi:* Id. m. 76. lapon szól a merényletről. Hálából Ulászló azt a Mária-szobrot állíttatta, a mely a budavári koronázó templomnak jobboldali sötét kis kápolnájában ma is látható.

[2]) *Engel:* 69., 78., 84., 117., 168., 180.

[3]) Dl. 25.278.

[4]) *Pray:* Id. m. IV. 252.

[5]) *Tkalčič:* Id. m. III. 9.

[6]) *Ábel—Hegedüs:* Analecta nova 106.

[7]) *Engel:* 62.

[8]) *Ábel—Fraknói:* Irod. tört. Emlékek. 1886. évf. 44.

[9]) Lőcsén 4, Pécsett 8 káplán volt vele (*Engel:* 106.).

[10]) *Katona:* Id. m. XVII. 321.; *1503:* Dl. 37.748.

tanácsos. Jelentősége oly nagy volt, hogy Zsigmond lengyel király, Ulászló öcscse és Szapolyai Borbála, néhai István nádor († 1499) és neje született Hedvig tescheni herczegnő leánya, elsősorban neki köszönhették, hogy Ulászló házasságukba beleegyezett (1512).[1]

Az istentiszteleteken a vallásos átérzést növelte és mélyítette a kápolna zene- és énekkara. Tagjai egyháziak. Közöttük vannak az éneklő kir. kanonokok.[2] A király szerette az éneket, de különösen a zenét. Mátyás híres zenekarát igyekezett is fenntartani. A kir. énekesek kara mellett, gyermekekből álló énekkar is volt udvarában. Énekeskönyvük Sándor mester szerzeménye.[3]

Ünnepek alkalmával szegény tanulók bebocsáttatást kértek az udvarba és a maguk vagy tanítóik vezetése mellett énekükkel egy-két forintot kerestek, mint a budai, pesti, visegrádi iskolák tanulói.[4] Ezt nem tartották ebben a korban koldulásnak, mert szegény tanulónak ez is egy segélyforrása volt, a melyből szellemi kincseit gyarapította. Egy ízben egy szegény krakói tanuló is kap segélyt ezen a czímen.

A kápolna orgonistája Grimpek (Grünpeck ?) mester. Hogy Mátyás nagybecsű orgonája Ulászló alatt is hallatta-e hangját, nem tudjuk.[5]

A kápolnát alsóbbrangú személyek tisztogatták. Ők gondozták az örök mécsest. Minden héten ½ frt ára olajat vettek bele. Betakarták az oltárokat bársonytakaróval és selyemhuzatokkal.[6] Egyes ünnepnapokon rendkívüli kiadások merültek fel. Gyertyaszentelő Boldogasszony napján 28 frt árú kis és nagy gyertyákat vettek az istentiszteleten jelen való főpapok, főurak és udvari tisztek számára. Körmenetek alkalmával virágokat vásároltak az utak behintésére.[7] A király mindig részt vett az istentisztele-

---

[1] Acta Tomiciana III. 303. — L. a diplomácziánál.

[2] *Engel :* 72. — 51., 57., 60., 73.

[3] *Engel :* 111.

[4] Ezek voltak az úgynevezett recordatiók. (A recordatiókra nézve L. *Békefi R. :* A népoktatás tört. Magyarországon. 1540-ig. Bpest, 1906. 35—37.) — *Engel :* 51., 79., 97., 115., 118., 121., 166., 167. . . .

[5] U. o. 122., 175.

[6] U. o. 42., 108., 167., 168., 169. . . .

[7] U. o. 83., 107.

tekben. Ünnepek alkalmával, főképen karácsonykor, husvétkor, pünkösdkor 3—4 frtot juttat kegyes adományul.[1]

Megjelent az újonnan felszentelt papok első miseáldozatán; növelte az ünnepség fényét, kiadásukat csökkentette adományával. Olykor még ha úton volt is, elment kedveltebb híve első miséjére.[2] Eleven vallásos életét udvari főembereinek egyikemásika is követte. Frangepán Bernát gróf 1497-ben, Gersei Pethő János és György fiastul 1500-ban, Corvin János 1501-ben 100 emberrel Lorettóba zarándokoltak. Kanizsai János 1512-ben ugyanoda és Rómába megy fogadalma végett. György brandenburgi gróf 1514-ben Aachenben járt búcsút. Megyeri János kir. titkár meg Lorettóba sietett 1515-ben.[3] Arról nem is szólunk, hogy versenyezve adományozgattak az egyháznak.

---

[1]) U. o. 40., 63., 71., 79., 107., 115., 117., 121. . . .

[2]) *Engel :* 60., 71., 109.

[3]) *1497 :* Diarii : I. 477. ; *1500 :* Dl. 25.405. ; *1501 :* Diarii : IV. 254. ; *1512 :* Dl. 22.275. ; *1514 :* Dl. 37.952. ; *1515 :* Dl. 25.560.

IV.

TUDOMÁNYOS ÉLET.

A XV. század második felében Mátyás udvara volt a klasszikus világ föltámasztott műveltségének legkeletibb kertje.[1]) Termő talajra talált itt a renaissance napsugaras szülőföldjének idegenes világa. Művelői : a külföldi és hazai humanisták készséges maecenas-munkatársat nyertek Vitéz neveltjében. Az új élet csakhamar átalakította udvarát. Kényelmes, meleg otthonja lett az új eszmék ápolóinak, a kik Európa szerte elvitték hírét-nevét.[2])

A divatos új irány ellen felemelték szavukat a lelkiismeret és műveltség világának képviselői, a Pelbártok. Félelmet nem ismerő bátorsággal világítottak be a nagy király és díszes környezetének hitébe, a melyet a stoicismus és a keresztény tanok összeegyeztetéséből alkottak.

Végezték mellettök munkájukat a nemzeti költés vígságtevői is. Meg-megszólaltak készségükön, el-elmondották énekes szerzeményüket a bársonyos udvari népség között.

Mátyás után mindez megváltozott. A vallásos irány művelői

---

[1]) *G. Voigt :* Die Wiederbelebung des classischen Alterthums o. das erste Jahrhundert des Humanismus. I—II. Berlin, 1880—1. Zweite Aufl. — *J. A. Symonds :* Renaissance Olaszországban. I—III. Budapest, 1881—6. (Ford. Pulszky Károly és Wohl Janka.) — *J. Burckhardt :* Die Cultur der Renaissance in Italien durchgearb. Ludwig Geiger. I—II. Leipzig, 1901. — *U.-attól :* A renaissancekori műveltség Olaszországban. Ford. Bánóczi József. Bpest, 1895—6. — L. *Geiger :* Renaissance und Humanismus in Italien und Deutschland. Berlin, 1882. — *Reményi Rezső :* A humanismus jelleme. (Irod.-tört. Közl. Szerk. Ballagi A. II. évf. Bpest, 1892. 1. s köv.)

[2]) *Csánki D. :* Id. m. Mátyás udvara. 546. s köv.

többé nem a régiek. Nekik már csak a műveltség fáklyája világít. Nicolaus de Mirabilibus udvari szónok inkább averrhoista, mint a krisztusi tanok embere. Szónoklatai retorikai gyakorlatok s nem átérzés-szülte szentbeszédek. Hallgatóit is jobban érdekelték cicerói körmondatai, mint épületes tartalmuk.[1]) A nemzeti költés mesterei hiába hallatták szavukat . . . *az fellyől mondott Pál Kenézy*-ről és másokról. Mindvégig idegenek maradtak egy magyarul nem tudó magyar király udvarában. Medvejátékukat sajátos nemzeti érdekessége még nem engedte kiszorulni az udvarból.[2])

Mi lett a humanistákkal?

Az idegenek nagy része eltávozott. Kevesen szegődtek az új királyhoz: Antonio Bonfini, Cintio di San Sepolcro, Julius Aemilius. Ezek szinte odanőttek. Bonfini udvari történetíró lett.[3]) Cintius megmaradt udvari költőnek.[4]) Milius bőséges munkakört

---

[1]) *Ábel—Fraknói:* Irodalom tört. eml. Bpest, 1886. I. 46.

[2]) Rutenis Joculatoribus, qui deferunt et faciunt ludere ursum ex Mandato Regio dati sunt. fl. 2.— *(Engel:* 114.)

[3]) Ulászló parancsára folytatta munkáját. Nam Unnorum historiam — írja előszavában — qui Ungarorum fuere progenitores . . . memoriae traderem, *iussu tuo* factum est. 1495 körül fejezte be. János scriptor másolata, a kit gondos munkájáért atyjával és testvéreivel nemesített Ulászló. Bonfini tovább is Budán maradt. Az udvar szellemi munkásaival nem igen érintkezett. A Celtis-alapította Sodalitasnak nem volt tagja. Családjának élt. Szert tett egy kis vagyonra is. Sok volt az irígye. Nem tudni mi okból, 1502 táján útra készült. Vissza akart térni hazájába, bár Ulászló ellenezte. Készülődés közben szélütés érte. *(Gr. Kemény J.:* Bonfini élete és munkái. Uj Magy. Múz. 1854. évf. 246 és 70.; *Csontosi J.:* Adalékok a magyarországi XIV. és XV. századi könyvmásolók és betűfestők történetéhez. Magy. Könyvszemle, 1879. évf. 147.; Turul. 1891. 62—3. *(Décsényi Gy.* czikke.) — 1494—5-iki számadáskönyvekben többször vesznek pergament történetének másolásához. *(Engel:* 91., 122., 169.) — Egy ízben 1 frtot, máskor 8 frtot utaltak neki. (U. o. 91., 172.)

[4]) Szellemes latin költő és vándor humanista. *Valerianus:* De litteratorum infelicitate cz. művében Cinthius Anconitanus-nak nevezi. 1487-ben a bécsi egyetemen »Suo Marte« tartott előadást. Ugyanekkor az egyetem ajánló levelével Mátyás udvarába került. Ulászló udvarában inkább gyakorlati életet élt. 1494-ben egy hajó építésén dolgozik Nándorfehérvárnál. Ez nem feltünő, mert ez időben a humanistikus műveltségüek poétikai képzettsége nagyon is megfért a mérnöki ismeretekkel. 1502-ben is udvari szolgálatban van. *(Dr. G. Bauch:* Die Reception des Humanismus in Wien.

talált a beteges Ulászló oldalán.[1]) Szabad idejét továbbra is az irodalomnak szentelte.

A hazaiak között ott találjuk Váradi Péter kalocsai érseket, Mátyás jeles kanczellárját, a latin stílus mesterét.[2]) Mellette van V. Geréb László erdélyi püspök, Mátyás rokona és alkanczellárja.[3]) Követi őket Kálmáncsehi Domokos, fehérvári prépost, a tudományok és művészetek lelkes és avatott barátja.[4]) Nem marad el tőlük E. Bakócz Tamás, győri püspök és kanczellár, a ki inkább Maecenas, mint humanista.[5]) Utánuk jő a tudós udvaráról neve-

---

Breslau, 1903. 26., 27. ; *Dr. Ábel J. :* Magyarországi humanisták . . . 12. lap, 14. jegyzet ; *Engel :* 59., 79. ; *Hegedüs :* Analecta recentiora etc. 116.)

[1]) 1497-ben szerepel utoljára, mint regis Pannoniae Archiater. Aztán nyoma vész. Életét L. *Ábel :* Id. m. 77.

[2]) Vitéz költségén Olaszországban tanult. Kritikai elméjű, aczélos egyéniség. Beroalddal levelezésben volt. Fogsága után a tudományokban keresett vigaszt. *(Fraknói V. :* Váradi Péter kalocsai érsek élete 1480—1501. Századok, 1883. évf. 489. s köv. — *Ábel—Hegedüs :* Analecta nova etc. 40.)

[3]) Ferrarában végzett Pálóczi Zsigmonddal, Perényi Miklóssal 1467-ben. *(A. Reumont :* Dei tre prelati Ungheresi menzionati da Vespasiano da Bisticci. Firenze, 1874.)

[4]) *Romer Fl. :* Kálamczai Domokos székesfehérvári prépost codexe. Magy. könyvszemle, 1876. — *Fraknói V. :* E. Bakócz Tamás életrajza. Id. m. 190. — *Bunyitay V. :* Váradi püspökség tört. I. 336.

[5]) Krakóban, Ferrarában, Páduában tanult. Maecenas voltát hirdetik a neki ajánlott könyvek. Neki ajánlotta Palermói János, tudós minorita, meghalt földijének Pietro Ranzano : Epitome Rer. Hung.-ját ; hasonlóképen Beroald Fülöp, neves bolognai tanár 1500 körül megjelent Symbola Pythagorae cz. könyvét ; továbbá Gazius Antal jeles orvos és humanista 1510 körül irott : De conservanda et proroganda senum vita cz. tanulmányát. *(Apponyi S. gróf :* Hungarica I. 50. ; *Fraknói V. :* E. Bakócz Tamás élete id. m. 191. ; *Hegedüs :* Analecta Recentiora 130.) — Unokaöcsesét külföldi egyetemeken taníttatta : Jánost, a későbbi zágrábi püspököt és Pált, az Erdődi grófok ősét a bolognai Beroaldnál ; Vértesi Jánost (Ferencz és Bakócz Katalin fia) a velenczei Musurusnál. Másokat Krakóban és Ferrarában iskoláztatott. *(Apponyi :* Id. m. 50., 51., 77. ; *A. Firmin Didot :* Alde Manucc et L. Hellenisme a Venise. Páris, 1875. 460—4. ; *Beriah Botfield :* Praefationes et Epistolae editionibus principibus auctorum veterum praepositae. Cantabrigiae. 1861. 301—3. ; *Ábel—Hegedüs :* Analecta nova 86., 441.) — Udvara mindig nyitva volt a humanisták részére. Itt ismerkedett meg Taurinus (Stieröxel) István, a Stauromachia szerzője, ifj. Agricola Rudolffal. Vitéz Mihály Rómában is vele volt. *(M. Denis:* Wiens Buchdruckergeschichte bis 1570. Wien, 1782., 32. 120—9., 320. ; *Fraknói V. :* E. Bakócz

zetes Bátori Miklós, váczi püspök.[1]) Kimagaslik közülök ifj. Vitéz János, Veszprém püspöke.[2]) Sorukat Somorjai Fodor István, szerémi [3]) és Cs. Ernuszt Zsigmond, pécsi püspök [4]) zárja be. Mindannyian Mátyás udvarából valók és a renaissance szülőföldjén szívták magukba a klasszikus emlékek levegőjét.

Körülöttük a 90-es évek közepétől az ifjabb nemzedék csoportja tömörül; nagyobbrészt a kir. kanczellária tagjai. Valamennyien lelkes hívei a klasszikusoknak. Ezek: Szatmári György titkár, a későbbi kanczellár. Valamint Tamás, a főkanczellár, ő is inkább Maecenas, mint humanista.[5]) Követi Czetinai Frangepán

---

Tamás élete 133.); L. H. Bohuslav 1502—3-ban, mikor Budán tartózkodott, egy csípős epigrammát írt reá. (*Th. Mitis:* Farrago Poematum id. m. 135. »In vulpeculam« cz.) — Műízléséről és műpártolásáról tanuskodnak építkezésének és könyvtárának maradványai (*Fraknói:* Id. m. 178.) »Különben a humanismus szelleme — mondja életrajzírója — mesterkélt idealismusával és játszi derültségével nem ragadta meg komoly és praktikus irányú lelkét. Levelei és beszédei nélkülözik az irály csiszoltságát és kerülik a mythologia ködös birodalmát. Valóság és erő a jellemvonásuk.« *Pulszky* szerint több volt benne a divat és fényűzés, mint műízlés (Magyarország Archeológiája. Bpest, 1897. II. 242.).

[1]) *Békesi Emil:* Magyar írók Hunyadi Mátyás korából. (Kath. Szemle, 1902. évf. 239—40.)

[2]) *Ábel J.:* Magyarországi humanisták . . . 102. s köv.

[3]) *Békesi E.:* Id. m. 445. — *Bonfiini:* 6. — *Ábel—Hegedüs:* Analecta nova 75. — *Dr. Wertner M.:* Turul, 1912. 81.

[4]) Ferrarában végzett. (*Bonfini:* 707.) — Jakab festőt egy évig foglalkoztatta pécsi palotájában. (*Koller:* Hist. Ep. Quinqueeccles. IV. 378., V. 506.; Magyar Könyvszemle 1907. évf.)

[5]) Alkalmasint Krakóban tanult. Igazi renaiss. főpap. A humanismus iránt való szeretetéről áradozva beszél G. Kesserű Mihály, a későbbi boszniai püspök: De subditis sive Nicocles cz. művében (1500.); Joanantonius Modestus, vándor humanista: De nativitate Domini sive Ulisses-sében (1510.); Joannes Baptista Pius, bolognai professor: Commentarii in Lucretium poetam Carum cz. könyvében (1511.); Mághi Sebestyén, Pál alnádor fia 1513-iki bolognai Janus Pannonius kiadásában; Bartholomaeus Pannonius: Dialogus inter Vigilantiam et torporem cz. értekezésében (1516.); Valentinus Cybeleius (Hagymási), pécsi kanonok: Opusculum de laudibus et vituperis vini et aquae cz. dolgozatában (1517.); Caelius Calcagninus: De concordia comentatio cz. tanulmányában (1518.); Eck Bálint: Salutatio ad Georgium Szatmári cz. díszbeszédében (1520.). (*Ábel—Hegedüs:* Analecta nova . . . 107., 294., 422., 212., 21., 128., 98. — *Dr. Tóth—Szabó Pál:* Szatmári György primás id. m. 288.) — Tehetségesebb embereit külföldi egye-

Gergely, a későbbi királynéi kanczellár. Nemcsak származása, hanem szellemi tehetsége által is korának jobbjai közé tartozik. Neki ajánlotta Tubero szép latinsággal megírt értékes történelmét.[1]) Utána jő a magyar kanczellária kitűnősége: Neideck György, a bolognai egyetem ismerős ultramontani-k rektora, kir. titkár.[2]) Mellette áll E. Bakócz Ferencz, Tamás főkanczellár öcscse, szintén kir. titkár. Ransano szerint nem volt utolsó művelője a latin költésnek.[3])

A renaissance embereiben nem volt hiány, a viszonyok voltak kedvezőtlenek. Az új királynak nem volt érzéke a humanismus iránt.[4]) S a munkálkodás alapjai: a jólét és nyugalom

---

temekre küldte. Igy unokaöcscsét Laurentius de Bistricia-t, családi néven Kretschmer Lőrinczet, a későbbi fehérvári prépostot, Bolognában taníttatta. Segítette Hagymási Bálintot is, Lőrincz bolognai tanulótársát. Pártfogoltjai közt van Brodarics István, a későbbi váczi püspök, a »Cladis Mohacsianae« írója. — Udvarában tartózkodott 1501-től Balbi Jeromos, volt bécsi egyetemi tanár, majd kir. nevelő; 1516-tól pedig Oláh Miklós neves humanista, a későbbi esztergomi érsek. Támogatásával váltak jelentőssé B. Thurzó Zsigmond, G. Kesserü Mihály, Cs. Móre Fülöp, humanista szellemű munkásai a kanczelláriának. Különös szeretettel viseltetett Janus Pannonius munkái iránt. Kinyomtatásuk végett 1506-ban Jordán velenczei kereskedővel, 1512-ben pedig Aldus Manutius-sal alkudozott Brodarics titkára útján. Nagy örömet szerzett neki pártfogoltja Mághi Sebestyén, mikor 1513-ban Janus Pannonius műveinek egy részét Bolognában kiadva neki ajánlotta. Műízlését hirdeti pazar kiállítású zsolozsmás könyve, a mely életrajzírója szerint a párisi nemzeti könyvtár egyik büszkesége s féltve őrzött kincse. (*Dr. Tóth-Szabó Pál:* Id. m. 284. s köv.)

[1]) Rendesen Szatmárival tévesztik össze a Georgius és Gregorius nevek hasonlósága miatt. 1493: kalocsai és bácsi olvasó kanonok; 1495: fehérvári prépost; 1501 végén: veszprémi püspök; 1503: kalocsai érsek. 1522-halt meg. A sluini ágból való unokaöcscsét, Györgyöt, Bécsben neveltette. János testvérének Ferencz nevű fiát a későbbi egri, majd kalocsai főpapot, kiszabadította a ferenczesek közül s különböző egyetemeken taníttatta. Tubero hálálkodva beszél róla. (*Bonfini:* 752.; *Archivum Secretum Apost. Vaticanum* Arma XIV. Cap. VI. No. 44., 45., 46., 53., 56. sz. okl.; *Katona:* Historia Colocensis Eccl. Colocae 1800. I. k. 508. s köv.; *Ábel—Hegedüs:* Analecta Nova 455.)

[2]) Acta Nationis Germanicae Universitatis Bononiensis etc. ed. *Ernestus Friedlaender et Carolus Malagola.* Berolini, 1887. 241—43. — *Ábel I.:* Magyarországi humanisták id. m. 79.

[3]) *Békesi Emil:* Id. m. 448—49.

[4]) Egyes humanisták szerettek volna bejutni udvarába, mint Aelius

hiányoztak. Igy a közöttük kifejlődött társadalmi élet, a melyben Celtis Konrád a 90-es évek táján oly kellemesen elbölcselkedett, a melyben a természeti jelenségek okait oly örömest meghányta-vetette, rövidesen feloszlott. Elszórtan virrasztottak ezután az új eszmék ápolása érdekében. Királyuk különben sem tudta volna megczáfolni azt az igazságot, hogy a múzsák szava a fegyverek zajában elnémul. Bezzeg Mátyás büszkén írta Pomponius Laetusnak: régi kopott mondás.

Megváltozott a helyzet a 90-es évek közepe táján. Ekkor ugyanis Schlechta János (Jan Šlechta ze Všehrd), kir. titkár, korának egyik legjobb latin prózaírója és Olmüczi Ágoston, (Augustin Olomoucký) a páduai egyetem kettős doktora, szintén kir. titkár, Budára jöttek a cseh kanczelláriába. Élükön Schellen-

---

Lampridius Ceruinus (Crievics) raguzai költő, a ki Pomponius Laetusnak akadémiájából került ki. Hiába küldte költeményeit, Ulászló nem törődött velük. Többször megújította kérését. Anyagi gondok sarkalták: nejét elveszítette, három eladó leánya maradt. Szatmári kanczellárhoz is fordult. Kérte, járjon közbe: tudja, ismeri tekintélyét és befolyását; 200—300 arany elég lesz neki. Majd Cintius udvari költőt kereste fel soraival. Szintén pártfogását kérte. Nem sikerült bejutnia. 1520-ban halt meg. (*Hegedüs:* Analecta Recentiora 42. s köv.; *Margalits:* Horvát Tört. Repertorium II. 23.) — Mások költeményeiket ajánlották neki. Mich. Joh. Nagonius hőskölteményben magasztalta. Gazdagnak, legyőzhetetlennek nevezte. Műve érdekes, a mennyiben római költő írja le a cseh történelmet. Eredetije a prágai egyetem könyvtárában. Jelzése: VIII. H. 76. Kiadta *L. Joh. Scherschnik.* S. J. Pragae, 1777. — Hasonló panegyricusokat küldött Nagonius Hercules ferrarai herczeghez és Leonardo Loredan dogehoz. Az elsőt a modenai estei könyvtárban láttam. Jelzése a. m. 5., 2.; az utóbbit a vatikáni könyvtárban találtam. Jelzése Cod. Vat. Lat. 5213. — Nicolaus de Mirabilibus udvari káplán: De vera felicitate cz. művével kedveskedett neki. — G. Kesserü Mihály: De regibus cz. fordításával kereste kegyét. — Dominicus Ranusius Crispus: De ascensione Domini cz. munkácskáját ajánlotta neki. — Andronicus Matheus Tragurinus, ismeretlen humanista: Epithalamium in nuptias Vladislai et Annae etc. cz. költeményében magasztalta. — Petanci Felix: De itineribus in Turciam etc. cz. tanulmányával akarta magára vonni figyelmét. — Hasonló gondolatok foglalkoztatták Beroald Fülöpöt, Bartholinus Richardot és másokat. Eredménytelenül fáradoztak. (*Ábel I.:* Irod.-tört. emlékek I. 46.; *Pármai kir. könyvtár* Inc. 63. (5) jelzésü latin codexe; Magyar könyvszemle 1889. évf. 26.; *Apponyi S.:* Hungarica I. 45., 46.; *Denis:* Wiens Buchdruckergeschichte 229.; *Ábel—Hegedüs:* Analecta nova 42., 37.)

berg János (Jan z Šelnberka) állott, a ki maga is Maecenas és humanista volt.[1]) A trias szellemi ereje fölfrissítette az udvar lankadó irodalmi életét. Erősebbé tette a bécsi tudósokkal való összeköttetést is. S a mint csak nem régen Mátyás udvara hatott oda, hogy a renaissance szelleme otthont nyerjen a bécsi egyetemen, most viszont a bécsi érintkezés öntött lelket a haldokló budai életbe. Miksa császárral ugyanis a humanismus szelleme uralkodott az egyetemen. Superintendense Perger Bernát humanista. Krachenberger János és Fuchsmag János, regensek, szintén ellenfelei a scholasticismusnak. A tanárok közül Stäber Bertalant és Tichtel János, orvosdoktorokat, Burger Jánost, a szépművészetek mesterét, ugyancsak a humanismus szelleme hevítette. Ezek buzdítására a császár tekintélyes olasz és német humanistákat hívott meg a tanszékekre, mint Cuspinianust, Balbit, Celtist, Stiboriust, Stabiust, Camerset és másokat: mindmegannyi lelkes apostolát a humanismusnak. A fiatalabbak között látjuk Collimitiust, Velocianust, Vadianust, ifj. Agricolát. Egytől-egyig szintén avatott munkásai az új iránynak.[2])

Ifj. Vitézt, Miliust, Neidecket, Schlechtát, Olmüczit és a bécsiek jelesebbjeit, mint Balbit, Celtist, Stiboriust és másokat baráti viszony fűzte egymáshoz. A humanismusnak bennük erősbödő szelleme, a sűrűbb levélváltás, a gyakoribb érintkezés és víg társas élet mind szorosabban kapcsolta össze őket. Elannyira, hogy midőn 1497 nyarán Celtis Conrád Stiboriusnak és más humanistáknak kíséretében ismét Budára jött, újból megkísérelte régi tervét, hogy társaságba vonja a bécsi és budai tudósokat a humanismus ápolása és terjesztése érdekében. Terve sikerült. Olasz, cseh, német és magyar tudósokból társaságot — Sodalitas Litteraria Danubiana — alakított. Elnökké ifj. Vitéz János veszprémi püspököt választották, a ki egyúttal a bécsi püspökséget is kormányozta. Egyéniségében a legszerencsésebb módon testesült

---

[1]) *Ábel Jenő:* Magyarországi humanisták id. m. 21. és 94. — *J. Truhlař:* Humanismus . . . id. m. megfelelő l.

[2]) *R. Kink:* Geschichte der Kaiserlichen Universität zu Wien I—II. Wien, 1854. I. 184. s köv. — *D. Ritter von Aschbach:* Geschichte der Wiener Universität II. kötete: die Wiener Universität und ihre Humanisten 41. s köv. — *Dr. G. Bauch:* Die Reception des Humanismus in Wien. Breslau, 1903. — *Fr. Moth:* Conradus Celtis Protucius. Kolding, 1898.

meg a német és a pannoniai Dunavidék szelleme. A Sodalitas-ba az udvari humanisták közül beléptek: Milius Gyula, orvos és költő, Neideck György, Schlechta János és Olmüczi Ágoston dr., kir. titkárok. Ifj. Vitézt, az elnököt, kivéve más magyar nem volt tagja a társaságnak.[1]) Igy a társas élet iránt fogékonyabbak elkülönültek az udvar többi szellemi munkásaitól. Ők voltak a Sodalitas budai osztálya.

Ágoston dr. Erotica-it küldte Balbinak átnézés végett; Graccus Pieriushoz (Krachenberger) pedig elegiáit. Celtis Persius-át kölcsönözte Fülöp udvari cosmographusnak; Schlechtát egy értékes solarium-mal lepte meg, a mikor eltávozott. Schlechta viszonzásul lemásoltatta részére a Corvina görög Ptolomaeus-át.[2]) Az udvar tevékenyebb tagjai Bécsbe törekedtek, a hol barátaiknak Miksa, Mátyás szellemi örököse, kényelmes otthont biztosított. Vitéz is jobban érezte magát a császárvárosban, mint honn. 1498-ban Bécsbe ment és az egyetemen a kánonjogból előadásokat tartott.[3]) A mily mértékben növekedett megérkeztével az egyetértés és barátság a bécsiekkel, ép oly fokban csökkent az összetartás az otthon maradottak között. A mikor pedig 1498 végén a tudós püspök meghalt, lassankint megszűnt az a baráti érzés is, a mely közöttük megerősödni kezdett. Halála után nem akadt senki, a ki köré csoportosulhattak volna; nem volt senki sem, a kinek kiválósága előtt magyar és idegen egyaránt meghajolhatott volna.

Gyökeresen átalakultak a viszonyok a század küszöbén. A közönyös uralkodónak akarva-akaratlanul érdeklődnie kellett a humanismus emberei iránt. Az 1502. év fordulópont életében. Ez évben feleségül vette XII. Lajos rokonát, Anne de Foix-t. Az új királyné a franczia udvarban nevelkedett. Kora szokásainak hódolt mindenben: kedvelte a tudományokat is. Jól tudta ezt Ulászló. Igyekezett tehát udvarát rendbe hozni és külföldi mintára rendezni be, hogy a megérkező királyné semmiben se

---

[1]) *Kink:* Id. m. 210. lap 245. sz. jegyzetét. — *Aschbach:* Id. m. 74. s köv. — *Bauch:* Id. m. 75. s köv. — *Ábel J.:* Id. m. 1 s köv.

[2]) Lásd a bécsi Celtis-codexből közölt levelezést. *Ábel J.:* Id. művének 110. s köv.

[3]) *Kink:* Id. m. 211. l. 245. jegyzetét. — Neideck is nemsokára odahagyta az udvart és Miksa szolgálatába szegődött.

szenvedjen hiányt. Leginkább az udvari humanisták növelték ez időben a külföldi fejedelmi udvarok fényét és hírét. Neki is humanistákról kellett gondoskodnia. A régiek közül: Somorjai Fodor István, ifj. Vitéz János, Kálmáncsehi Domokos, Váradi Péter, Milius már eltávoztak az élők sorából. Követte őket nemsokára V. Geréb László és Bonfini.[1]) Az öregek nyomában ifju nemzedék kél. A magyar kanczellária hivatalos feje: Szatmári kanczellár új erőket tömörít maga köré; mindmegannyi humanistát. Legelsőnek említhetjük B. Thurzó Zsigmond székesfehérvári prépost, kir. titkárt, a kanczellár földijét és gyermekkori barátját. Egyike azoknak, a kik az irodalomnak szentelték életüket. Midőn 1512-ben meghalt, méltán írhatta róla Aldus Manutius — humanissimus sane ac doctissimus, studiosissimus Ciceronis erat.[2]) Egy sorban van vele a vasvármegyei Szelestei és Kövesszarui Gosztonyi János, titkártársa. Thurzóhoz hasonlóan ő is mindennél többre becsülte a klasszikusokkal való csendes foglalkozást. Szép könyvtárát párisi barátai is nagyra becsülték.[3]) Hasonló szellem hatotta át Cs. Móre Fülöpöt, bácsi pré-

[1]) Fodor 1494-ben, ifj. Vitéz 1498 végén, Kálmáncsehi Domokos és Váradi Péter 1501-ben, V. Geréb László és Bonfini 1503 elején halt meg.

[2]) Lásd a titkárok között. Igazi gyermeke volt korának. Udvara menedékháza és nevelőhelye vala a tudósoknak. Itt szívta magába a klaszszikusok iránt való szeretetet Oláh Miklós, a későbbi kor legszeplőtelenebb humanistája. Innen indult útra Henckel János s látogatta pártfogója költségén Krakó, Pádua és Bologna egyetemeit (1498-, 1508-, 1510-ben). Baráti szeretet várta itt 1508-ban Gazius Antal, orvosdoktor vándorhumanistát, a ki aztán hálából »De tuenda et proroganda viridi ac florida hominis vita« cz. művét ajánlotta a tudós főpapnak. Ugyanezen évben a pestis elől menekülő Crosnai Pál krakói egyet. tanár és tanítványa Mághi Sebestyén szintén vendégei voltak a Maecenas püspöknek. Sikerült irodalmi estéket rendeztek. Valóságos kis akadémia volt az udvara. *(Oláh M.:* Hungaria Bélnél 30.; Magyar Könyvszemle 1899. évf. 217., 236., 238.; *Hegedüs:* Analecta recentiora 125 s köv.; *Apponyi S.:* Hungarica I. 69.; *Didot:* Id. m. 206—8.; *Wenzel G.:* Thurzó Zsigmond, János, Szaniszló és Ferencz ... id. m. 48. s köv.)

[3]) Pályafutását L. a titkároknál. Klasszikus műveltségű egyházfő. Megfordult Olasz- és Németország jelesebb egyetemein. 1515 körül Párisban tartózkodott. Barátságot kötött itt Bonifacius de Ceva, tudós minoritával, a ki később »Viaticae excursiones cz. művét ajánlotta neki. A könyv szépen bekötve Várdai Balázs párisi magyar útján jutott a tudós püspök könyvtárába. Megismerkedett itt Chlichtoveus Jodocus Neoportuensissel,

postot [1]) és G. Kesserü Mihály, boszniai püspököt,[2]) királyi titkárokat. Mind a ketten a nagy Beroaldnak voltak tanítványai.

Díszére vált még az udvarnak nem egy fiatalabb tudós főpap, mint Bácskai Miklós, nyitrai,[3]) Kőrösszegi Csáki Miklós, csanádi püspök,[4]) Várdai Pál, budai prépost [5]) meg mások.

Sorbonne egyik theologiai professorával is, a ki ép ez időtájt egyházi hymnusokat gyüjtött kiadás végett. Segítette munkájában s néhány magyar szentről szóló hymnust is adott neki. Chlichtoveus ezért »De necessitate peccati Adae« cz. munkájával tisztelte meg. Nem sokkal utóbb egy másik neves theologussal is összejött: Hieronymus Hanges-szel. Hívta, jöjjön Magyarországba. Gazdag jövedelmet igért és biztosított részére. Nem jött. Barátsága és hálája jeléül utóbb 1519-ben »Introductorium morale« cz. könyvét küldte neki Magyarországba. (*Apponyi S. gróf:* Hungarica I. 79—81., 86—87., 105—108.)

[1]) Hivatali pályáját L. a titkároknál. Beroald szerint telhetetlen élvezője volt a klasszikusoknak. Nála tanult Bolognában. Nagy pártfogója volt a humanismus munkásainak. A tönkrement Rumi György budai könyvárus — ha hinni lehet egy codex lapszéli bejegyzésének — öreg napjaiban udvarában húzta meg magát s ott is halt meg. Humanista hajlamát bizonyítják a neki szóló könyvajánlások: Igy Ph. Beroaldus: Commentarii Quaestianum Tusculanarum-a (1496); Aldus Manutius: M. T. Ciceronis epistolarum ad Atticum ad Brutum ad Quintum fratrem libri XX-je (1513); Regius Raphael páduai egyet. tanár: P. Ovidii N. Metamorphoseon libri-je; Andrea Asola-nak, Aldus vejének: Epistolae Ciceronis kiadása (1521). — (*Hegedüs:* Analecta Recentiora 120.; *Kemény J.:* Kalászatok 29.; Magy. Könyvszemle 1878. évf. 134.; *Ábel—Hegedüs:* Analecta nova 1., 439.; *Apponyi S.:* Hungarica I. 50., 51., 68., 69., 71., 117.)

[2]) L. a tikárok között. István alnádor fia, a ki maga is tudománykedvelő férfiu volt. Egyike azoknak, a kit Werbőczi Hármaskönyvének felülbirálására kiküldtek. Könyvtárában volt egy aranynyal írott biblia is, a mely Mátyás könyvtárából került oda. Fiát, Mihályt, Váradi Péter kalocsai érsek Beroaldhoz küldte Bolognába. Itt tanult 1496-ban Bakócz Tamás unokaöcscseivel és Cs. Móré Fülöppel. 1500 körül Isokrates két beszédét görögből latinra fordította. Az egyiket, »De regibus« cz.-t, Ulászlónak ajánlotta, a másikkal (»De subditis sive Nicocles«) Szatmári György kanczellárnak kedveskedett. (*Apponyi S.:* Hungarica I. 50—51.; *Pármai kir. könyvtár* Inc. 63. (5) jelz. latin codexe; *Ábel—Hegedüs:* Analecta nova 107.

[3]) L. a diplomatáknál.

[4]) Páduában tanult. 1499: szerémi; 1500: csanádi püspök. 1514-ben a parasztok karóba húzták. (*Apponyi S.:* Hungarica I. 45—46.; *Isthvánfi:* 70.)

[5]) Nevezetes volt tudós udvaráról. »Ez sem a Várdai udvarából való«

Lankadatlan művelői az ókori tudományoknak és művészeteknek.

Való igaz, hogy, mikor Anna királyné megérkezett — 1502 őszén — a budai udvar felvette a versenyt a külföldiekkel: tudósokban nem volt hiány. Valamennyiökre nézve jellemző Szatmárinak és Thurzónak ép ez időtájban a velenczei Aldus Manutius-szal folytatott levelezésük. Történt ugyanis az 1501 deczemberében, hogy Szatmári és barátja valami Enchiridion-alakú Aldinákat kaptak kezükhöz. Könnyű kezelhetőségük miatt rendkívül megtetszettek. Rögtön elhatározták, hogy írnak Velenczébe közös barátjuknak, Manutiusnak és régi barátságuk fejében kérni fogják, hogy Cicero leveleit és egyéb műveit is hasonló alakban bocsássa rendelkezésükre. A kanczelláriában való elfoglaltságuk miatt ugyanis nem szakíthatnak hosszabb időt az irodalomnak. Ily alakban azonban kedvelt írójuk mindenkor kéznél lehet s bármikor még udvari szolgálat közben, sőt séta idején is nyugodtan olvashatják. Aldus sietve teljesíti kérésüket s a következő évben kiadta Cicero: Epistolae Familiares-eit. Thurzó Zsigmondnak ajánlotta, a ki mindenkor »Studiosissimus Ciceronis« maradt.[1])

Gondoskodott Ulászló arról is, hogy európai hírű humanisták is várják megérkező nejét. Ezt — úgy látszik — Schellenberg cseh kanczellárra bízta.[2]) A kanczellár szerencsés volt. Korának

— mondták ebben az időben, ha valaki nem úgy viselkedett, a mint kellett. — 1514-ben tagja volt annak a bizottságnak, a mely Werbőczi Hármaskönyvét fölülvizsgálta.

[1]) *Bunyitay V.:* Váradi püspökség tört. I. 356—59.; *Ábel—Hegedüs:* Analecta nova . . . 5., 452.

[2]) A kanczellár ilyes buzgólkodására érdekes világot vet az a levél, a melyben Balbi felajánlja neki szolgálatait: »Is (Bohuslaus) proculdubio mihi videtur esse, cui ex Italis (facessat adulatio) unus aut alter, ne dicam nemo, conferri possit: ita enim velim, mi patrone, tibi persuadeas, Bohuslaus hac praesertim tempestate facundia, eruditione ingenuitate candore nulli ex primo loco cessurum . . . Extremo, quod te rogem, illud est, ut quando apud Regiam Mtem de nobis inciderit mentio, incidet autem, cum volueris, me his si videtur, verbis commendes; Balbus hic noster homo nec malus nec plane indoctus, omnia sua studia omnesque animi nervos in tuas laudes convertit et in hoc totus incubuit, ut ea de te praeconia faciat etc. . . . *(J. Truhlař:* Listař id. m. 114—118.)

legkiválóbb középeurópai humanistája ugyanis Lobkovici Hassenstein Bohuslav, királyának alattvalója, neki meg barátja vala. Őt igyekezett megnyerni. Igy történt, hogy a csehek Janus Pannoniusa : Bohuslav [1]) az udvarba került. Nem szívesen jött.

[1]) 1460- v. 61-ben főúri családból született. Atyja Mikulaš Hasišteinský († 1462.), anyja Žofie v. Žirotina volt. Négyen voltak testvérek : Jan, Mikulaš, Jaroslav és Bohuslav. Kadan nevű várukban nevelkedett. Még nem volt 15 éves, a mikor 1475-ben a bolognai egyetemre ment. Itt egy László nevű veszprémi pap, Truhlař szerint Ladislaus z Boskovic († 1520.) volt lakótársa, alkalmasint »praeceptora«. Bolognában megbarátkozott a strassburgi Schott Péterrel, a ki a párisi egyetemről ment oda. Költői zsengéiket egymásnak olvasgatták föl. 1478-ban a pestis miatt visszatér hazájába. A következő évben ismét Bolognában van. 1481-ben a ferrarai egyetemen tanul. Itt ismerkedett meg mindvégig hű barátjával, Adelmann Bernharddal, később aichstädti kanonokkal. 1482-ben visszatér Csehországba. 1484-ben vyšehradi prépost. 1487 végén udvari szolgálatba lép : kir. titkár lesz. Főnöke Schellenberg János (Jan z Šelnberka) cseh kanczellár. 1490-ben bejárta Olaszországot, Görögország szigeteit, Kis-Ázsiát, a Szentföldet, Egyptomot és Észak-Afrikát. Hazatérve II. Ulixesként fogadják. A nép egyhangú lelkesedése, a király és császár (III. Frigyes) ajánlatai ellenére sem lett olmüczi püspök. A Szentszék két ízben is a maga jelöltjét ültette a püspöki székbe. Ez elkeserítette. 1497-ben, midőn Ulászló Prágába ment, Schlechta barátja révén megismerkedett Olmüczi Ágoston dr., kir. titkárral. 1499-ben családi ügyekben Budán járt. Hazafelé menve Bécsben Balbi Jeromossal és Celtis Konráddal kötött ismeretséget. 1502—3-ban Budán tartózkodott. 1503 tavasz. végén visszatért Hasištein várába ; könyveinek élt s ritkán mozdult ki várából. 1509-ben Lajos királyfi koronázásakor utoljára járt Prágában. Meghalt 1510 április 13-án. Prišečnickben temették el. — Sokaknak világított míg élt, még többeknek lett buzdítója és példányképe műveivel, miután eltávozott. Több nyelvet tudott, görögül pedig egyedül a csehek közül. Humanista volt minden tekintetben, de lelke mélyén a skolasztika mécse is világított. Egy ízben szerzetes akart lenni Schott Péter barátjával. Nem is nősült meg soha. Többre becsülte az otium litterarium-ot a házas életnél. Melancholikus, sentimentalis lelkű volt. Született költő : didacticus, lírikus és idillikus eposzíró. Jeles epigramma-szerző. 25 éven át hangyaszorgalommal gyüjtött és rengeteg áldozat árán szerzett könyvtára páratlan vala. Méltán írhatta róla Šlechta Sturnusnak, hogy valahányszor ez a kiváló férfiu eszébe jut : »toties a lacrimis temperare nequit«. Műveit kiadta Thomas Mitis : Farrago Poematum etc. Pragae, 1570. (*Josef Truhlař :* Listař Bohuslava Hasišteinskeho z Lobkovic. V Praze. 1893 ; *Josef Truhlař :* Humanismus a Humanisté V Čechách za Krále Vladislava II. V Praze. 1894. ; *Ignaz Cornova :* Der grosse Böhme Bohuslav von Lobkowicz und zu Hassenstein. Prag, 1803.)

Bizonyítja ezt Schellenberg és Schlechta barátaival ez ügyben folytatott levelezése.[1]) Az otium litterarium-ot szerető Bohuslav ugyanis nem akarta magát ... ex tranquillo portu in vastum pelagus coniicere. A baráti érzés vonzó ereje, az alattvalói kötelesség, az új élet vágyai és reményei mégis csak kiszólították csehországi kastélyából. Budára jött s humanista tanulmányainak szentelt életét a zajosabb udvari élettel cserélte föl. Megérkezése után jól érezte magát. Tetszett neki, hogy sok tudományt kedvelő s mindenképen művelt férfiut talált itt. A velök való barátkozás nagy örömére volt. Szinte tűrhetetlen — írja, — hogy az egyháziak többet foglalkoznak Plautusszal és Vergiliusszal, mint az evangeliummal. Szorgalmasabban tanulmányozzák Epicurus tanait, mint a Kánonokat.[2])

Anna királyné megérkeztével az irodalmi élet újra föllendült. A tudományt kedvelő királyné gyermekes örömmel élvezte az újjászületés idegenes világát. Szorgalmasan tanulta a latin nyelvet.[3]) Maga köré klasszikus képzettségű férfiakat választott. Kanczellárja az ismerős Cz. Frangepán Gergely lett. Titkárjává a nyelvekben jártas Polner Jánost nevezte ki. Káplánjává Jánost tette, a ki szorgalmas látogatója volt a budai könyvtárnak. Jószágait később Szalkai László deák igazgatta, a sárospataki ágostonosok egykori jeles növendéke.[4]) Mint a tudományok és művészetek lelkes barátja tisztelte Bohuslávot is.[5]) Becsülte, mert benne nem fizetett vándorhumanistát látott, a ki szépen csengő aranyakért faragta cicerói körmondatait s szavalta klasszikus idézetekkel czifrázott verseit. A csehországi rendek egyik gazdag előkelő férfiát látta benne, a ki Viktorin ze Všehrd szavai szerint »nobilium eruditissimus et eruditorum nobilissimus« vala.[6])

A milyen hódolattal viseltetett Bohuslav feleséges urával és asszonyával szemben, a milyen készséges szolgájuk és ragaszkodó

---

[1]) *J. Truhlař:* Listař id. m. 128. s köv.

[2]) *J. Truhlař:* U. o. 135—6.

[3]) *Ábel—Hegedüs:* Analecta nova 106.

[4]) L. az udvartartását.

[5]) A menyekzői ünnepségek alkalmával költeménynyel válaszolt a király meghagyásából Péter spanyol humanistának, midőn ez dicsőítette és magasztalta az új párt. *(Th. Mitis:* Farrago Poematum appendix 257.)

[6]) *J. Truhlař:* Humanismus id. m. 45.

hívük volt, ép oly meleg és igaz szeretettel ragaszkodott az udvari vezető férfiak és tudósok közül azokhoz, a kik leginkább ki tudták magukat ragadni a mindennapi élet érdekhajhászó forgatagából és el tudtak merülni a klasszikus világ szépségeibe.

A lelki életnek ez a sajátos világa, a rokonságos érzésnek ez a nemes hangja legelőször és legtisztábban Schlechta János egyéniségétől, régi barátjától verődött vissza Bohuslav magányt kedvelő szívébe. Schlechta volt legmeghittebb, legigazibb barátja. Egymás mellett, mondhatni együtt laktak s közöttük rövid idő alatt oly forró, igazi barátság fejlődött, a mely a testvéri szeretetnél is erősebben fűzte össze őket. Szeretetük nemes világába csakhamar egy harmadikat is bevezettek: Olmüczi Ágoston dr.-t Mindhármuk barátságát erősbítette Schellenberg kanczellár iránt való szeretetük.

A cseh patriotismus kis szigete a humanismus kosmopolita tengerében!

A trias összetartó ereje új barátokat szerzett. Szatmári és barátja és földije, Thurzó kötöttek legelőször barátságot Bohuslavékkal. A társaság tagjává lett a hasonló szellemű Cz. Frangepan Gergely is. Nem vált szégyenükre a szellemes, diplomata-vérű Cs. Móre Fülöp sem. Tehetsége, vonzó egyénisége őt is barátjává tették Bohuslavnak. Kívülök mások is csatlakoztak.[1]) Lassankint egész kis akadémia alakul Bohuslav körül. Mindnyájan meghódoltak szellemi kiválósága előtt.[2]) A társaság tag-

---

[1]) Egyik levelében egy Miklós barátjáról is megemlékezik Bohuslav; ez is tagja volt a körülötte alakult akadémiának. Ki volt ez, nem tudjuk. Lehet, hogy a tudós Báthori Miklós váczi püspök. Az sem lehetetlen, hogy a diplomata Bácskai Miklós nyitrai püspök, Ulászló francziaországi követe, a ki ura nevében — per procura — házasságot is kötött. Ez időben nagy tekintélynek örvendett az udvarban. Az sem valószínűtlen, hogy a humanista szellemű Kőrösszegi Csáki Miklós csanádi püspök. Más Miklóst, az udvarba bejáratos humanistát, ebből az időből nem ismerünk.

[2]) A felsoroltakon kívül voltak az akadémiának más tagjai is. Ezek voltak azok, a kikre a legkellemesebben gondolt vissza, miután Budáról eltávozott. Nekik küldte mindig legszívesebb üdvözletét, nekik: a budai kedves idők még kedvesebb alakjainak. 1503 májusban írja Šlechtának: . . . vale et me DD. RR. domino Váradinensi, domino Vesperiensi commendabis, ac domino Albensi et amico meo domino Philippo Morae . . . *(J. Truhlař:* Listař 140.)

jai gyakran megfordultak a Korvinában. Különösen Bohuslav. Átkutatta Schlechtával minden egyes darabját, ő, a ki egyetlen Plátóért — mint mondják — 2000 ducatot fizetett.[1]) Neki a codexek és könyvek mindenkor és mindenkinél kedvesebb barátai voltak. Jól tudta, hogy a legigazabbak és legjobbak közepette is ezek a leghívebbek. Velök már sok örömében és bánatában osztozott.

Összejöveteleket tartottak. Majd Bohuslav, majd Schlechta volt a házigazda.[2]) Különösen sikerült a Várdai Pál, budai prépost rendezte összejövetel.[3]) Elbeszélgettek ilyenkor a közügyekről és magánügyekről; szóvá tették az udvari élet kisebb-nagyobb eseményeit; megvitatták az irodalmi élet újabb termékeit és sok más egyebet. Víg poharazás után rabjaivá lettek nemcsak Bacchusnak, hanem a Laisoknak is.[4]) Volt kelete ilyenkor a sokféle klasszikus szóvirágnak, csipkedték egymást élczes megjegyzésekkel, fitogtatták szellemi tárházuk gazdagságát s a jó szerémi mellett nem egyszer megcsörrentek a retorika fegyverei. Ilyes időtöltésüket érdekesen festik Bohuslav költeményei.[5])

A gyakori symposionok megviselték a gyenge, idegéletet élő Bohuslav egészségét. 1503 elején lázas beteg lett. Majd gyakori álmatlanság gyötörte.[6]) Az idők is megváltoztak. A rossz gazdálkodás miatt mindinkább érezhetővé vált az udvar szegénysége. 1503 farsangján a királyné már csak 8 tyúkot látott udvarában.[7]) A bejáró főurak pompájuk, gazdagságuk oktalan fitogtatásával még inkább éreztették az udvar nyomoruságos állapotát. Szinte elviselhetetlenné tették a szolgálatot.[8]) A közelgő vihar elől tanácsos volt menekülni; jónak látta Bohuslav, hogy idejekorán bevonja vitorláit és az udvari élet vizeiről biztosabb

---

[1]) *J. Truhlař:* Humanismus etc. 162.

[2]) Farrago Poematum 132.

[3]) U. o. 131. De cana Pauli etc. czímű költemény.

[4]) Plura nempe — írja Bohuslav Adelmann barátjának Budáról — tum cum plus otii nactus fuero, ad te scribam, nam haec, quod mihi velim credas, inter choros puellarum saltusque dictavi. (*J. Truhlař:* Listar 139.)

[5]) Farrago Poematum 132—133.

[6]) *J. Truhlař:* Listar 139. — Farrago Poematum 128.

[7]) Diarii: IV. 861.

[8]) *J. Truhlař:* Id. m. 135.

és nyugodtabb révbe evezzen.[1]) 1503 tavaszán útra kelt s visszatért Hassenstein (Hasištein) várába. Búcsúzóul e szép sorokat írta barátaihoz : [2])

»Cultores Phoebi, castaeque, valete Minervae,
Est animus patrios quippe redire lares.
Corpus abit longe, gelidumque revertit ad Albim,
At mens in vestro est tota sodalitio.
Scilicet in mediis habitare videbar Athenis,
Inter Socratici nomina magna chori.
Delectant mores, delectant mellea verba,
Delectat vestri simplicitas animi.
Tales convivas ausim praeponere Serum,
Lydorum et rubri divitiis pelagi.
Este tamen memores nostri: Sic vester Apollo,
Sic vos Pierides, vestraque Pallas amet.«

Távozása megrendítette az udvar irodalmi életét. Nemsokára a királyné is kikapcsolta magát belőle közeli anyaságának érzete miatt. Kevéssel utóbb Schellenberg megvált állásától ; [3]) Schlechta is eltávozott.[4]) Igy 1503—4 táján még nagyobb csapás érte az udvar humanisticus műveltségét. Azok távoztak, a kik leginkább beleélték magukat a mult emlékeibe, azok hagyták oda, a kikről leginkább mondhatjuk, hogy koruk igazi gyermekei valának : Bohuslav és Šchlechta, ezek a testestül-lelkestül humanisták.

A megbénult irodalmi életnek az időközben alkanczellárrá kinevezett Ágoston dr. lett legtevékenyebb munkása. Szellemi

[1]) L. a »Nubilus est ; ër« kezdetű költeményt Farrago Poematum 132. — Távozásának okairól homályosan szól az »Ecloga sive Idyllion Budae« cz. költeményben, a hol a pásztorok között Baltus: Bohuslav ; Lykidas : Sturnus, Bohuslav unokaöcscsének nevelője ; Tytirus : Schlechta. (Farrago Poematum. 18. s köv.)

[2]) Farrago Poematum 137. »Ad contubernales in recessu« cz. költemény.

[3]) 1503 első felében. Utóda Albrecht Liebsteinsky v. Kolowrat lett, a ki 1496—1503-ig főudvarmester volt. (*Palacky :* Id. m. V. köt. 1. rész. 404.)

[4]) Távozása előtt írja Bohuslavnak Budáról : Gratulor tibi plurimum, quod te istis curiae molestiis vel potius miseriis tempestive eripuisti et quietae vitae simul et honestarum litterarum studiis tradidisti (1503 június). (*J. Truhlař :* Listar . . . 141—2.)

tehetség dolgában is egyike volt a kiválóknak. Gazdag könyvtárát, értékes műgyüjteményeit szívesen bocsátotta rendelkezésére barátainak.[1]) Közöttük kétségtelenül Balbinak volt legtöbb érzéke a humanismus iránt. Ő bár nem volt tagja az udvarnak, mégis bejáratos volt. Mint Szatmári kanczellár magántitkára [2]) mondhatni mindennapos. Annál is inkább, mert a Sodalitasnak megalakulásától fogva tagjai közé tartozott.

Az összejövetelek most is divatoztak. El-elvitatkoztak egy-egy tudományos kérdésen; mulatgattak, vígadoztak most is, mint azelőtt. Lakomáiknak beszédes tanuja Ágoston dr.-nak az a 22 római aranyéremből készült billikoma, a melylyel őket 1508-ban köszöntötte.[3]) Ez egyúttal utolsó emléke a társaságnak. Ugyanezen évben halt meg alkotója Celtis Konrád is, az akadémiák teremtője, a symposionok szervezője. Czélját elérte: a scholasticismus uralma megtört. Mindenütt járt utat hagyott maga után. Taposottá lett az út Bécs és Buda között is. Szorosabb az összeköttetés a két főváros tudósai között. Erősbítette ezt az is, hogy Balbi, az egykori bécsi egyet. tanár, Szatmári kanczellár magántitkára ez időtájban udvari szolgálatba lépett. A Budán meg-megforduló Cuspinianus és társai táplálták a humanismusnak elvétve meg-megnyilatkozó szellemét. Ő adta később nyomdába Petanczi Felix munkáját.[4]) Társai útján ismerte meg Joanantonius Modestus vándorhumanista Szeremléni Ferencz kir. titkárt, a kinek klasszikusok iránti szeretetéről áradozva beszél.[5]) Hasonlóképen bécsi humanista: Caspar Ursinus Velius volt az első, a ki magasztalta a később oly nevessé lett Szalkai László deáknak hazai talajból fakadt latin tudását.[6])

Ezek már csak elvétve termő virágai a klasszikus élet hervadó kertjének. Közelgett a nemzeti nyelv újjászületésének kora. Áramlata lassanként elfedte a világpolgárok e világát. Kevéssel

---

[1]) *Ábel:* Magyarországi humanisták . . . 22.

[2]) 1501 táján került Szatmári udvarába. 1508 körül kir. nevelő.

[3]) Feliratát és méltatását L. *Truhlař:* Humanismus id. m. 180. — *Ábel J.:* Magyarországi humanisták . . . 26. 12. jegyzet.

[4]) *Denis:* Wiens Buchdruckergeschichte 229.

[5]) *Ábel—Hegedüs:* Analecta nova 293. — *Denis:* U. o. 31—32.

[6]) *Ábel—Hegedüs:* U. o. 460. — *Dr. G. Bauch:* Caspar Ursinus Velius. Bpest, 1886.

Ulászló halála előtt találkozunk még egy eredeti tehetséggel: Piso Jakabbal. Ő azonban már a későbbi korban virágzott.[1])

Nem volt az udvariak között, de nem is élt elszigetelten tőlük a Hármaskönyv szerzője: Werbőczi István, e klasszikus talajba ültetett sajátos magyar szellem.[2])

A klasszikus műveltségű férfiaknak e sorozata nem volna teljes, ha megfeledkeznénk az *orvosok*ról, a kik mindannyian humanista műveltségűek voltak. A beteges uralkodót az orvosok egész csapata környezte. Javarészük olasz volt, minthogy a kor jelesebb doktorai mind azok.[3]) Közülök megemlítettük Miliót. Bonfini Julius Aemiliusnak nevezi. Első orvosa volt Mátyásnak s köszvénybaját a legbuzgóbb szorgalommal gondozta. Ulászlónál évi 300 frt fizetése volt.[4]) Körülbelül ennyit kaptak a többiek is. Mátyás udvarából került Ulászlóhoz István mester is, a kit 1492-ben E. Báthori Istvánhoz küldött. A nagybeteg vajdán azonban nem sokat segíthetett.[5]) Velük egy időben élt az udvarban dr. Branche, a kit elsőül kellett volna említenünk. 1490 deczemberben ugyanis Velenczébe küldte királya, hogy baráti viszonyt teremtsen a két állam között. Ha lehet, segélyt is eszközöljön számára.[6]) A 90-es évek közepe táján Fülöp udvari

---

[1]) *Ábel J.:* Magyarországi humanisták 84. s köv.

[2]) Valószínűen az Academia Istropolitana-n végzett. Folyékonyan beszélt latinul, görögül és németül. Élénk összeköttetésben volt a bécsi humanistákkal. Pártfogoltját Bekényi Benedeket is (későbbi ítélőmester) Bécsbe küldte Camershez. Hálából Janus Pannonius műveinek egy részét ajánlotta Werbőczinek 1514-ben. Előszavában érdekes büszkeséggel ír a magy. nemzet szellemi kiválóságáról. Baráti viszony fűzte Camershez, Bekényi tanárához. Bizonyítja ezt e tudós minoritának ugyanezen évben kiadott Pliniusa, valamint 1525-ben megjelent Solinus kiadása. Mindkettő Werbőczinek van ajánlva. Bizalmas viszonyban volt Balbival, a híres jogászszal. Alkalmasint segített is neki a Hármaskönyv szerkesztésében. Nem ok nélkül jelent meg a Tripartitum első kiadása épen Balbi költeményeivel, a melyek mindenkor hirdetni fogják e magyar Solon jelességét. (*Ábel—Hegedüs:* Analecta nova 15., 38., 40., 99., 103., 108.; *Denis:* Id. m. 112., 113., 164., 314.; *Fraknói V.:* Werbőczi István életrajza. M. Tört. Életrajzok. Bpest, 1899.; *Kolozsvári Sándor és Óvári Kelemen:* Werbőczi István Hármaskönyve Bpest, 1894.)

[3]) Diarii: XX. 188. — *Isthvánfi:* 46.

[4]) *Csánki D.:* Mátyás udvara ... Id. m. 560. — *Engel:* 161.

[5]) *Óváry:* Másolatok, id. m. I. köt. 173.

[6]) Velenczei llt. Deliber. secr. Senat. I. Ro. 34.

orvos lép elénk. Valori Fülöp ez, a kit 1489-ben Marsilius Ficinus küldött maga helyett Mátyás udvarába. Jeles orvos, ügyes diplomata. 1495-ben Rómába küldte királya Bácskai Miklóssal és Brandis Jánossal a Beatrix-féle házassági ügyben.[1]) 1502-ben Jakab János mesterét Vingarti Geréb Lászlóhoz, a beteg kalocsai érsekhez menesztette. Bízzék benne, — írja róla — képzett, lelkiismeretes ember.[2]) A következő évben az udinei Leonardo de Masseri érkezett az udvarba. Egyike volt azoknak, a kik a királyt gyógyították, mikor 1504 január elején szélütés érte.[3]) Eret vágtak rajta s különféle kenőcsökkel dörzsölgették. A műtét sikerült. 1510-ben Jeromos udvari orvossal találkozunk.[4]) Ugyanezen időben Gazius Antal, orvosdoktor és vándorhumanista, is Budán tartózkodott; [5]) valamint dr. Zacharias, a kit fölmentett a zsidó-ruha viselése alól, hogy munkájában szabadabban járhasson-kelhessen.[6]) Nem volt járatlan az orvosi tudományokban Hammel Mihály sem, a budavári plébános, esztergomi prépost és udvari gyóntató.[7]) 1513-ban Giovanni Manardi ferrarai orvosprofesszort hívta udvarába. Alaposan ismerte a klasszikusokat, szerencsésen kezelgette a mind jobban elterjedő bujakórt.[8]) A következő évben Leo »heremita phisicus«-a a pápánál járt bizonyos ügyekben.[9]) Utolsó évében Sylvester forgolódott körülötte, a ki fiának is orvosa volt.[10]) Mellette gyakran meghallgatta tanácsát Mátyás nevű doktorának is. Tőle kért ismételten engedelmet 1515 tavaszán, hogy a bécsi fejedelmi összejövetelre elme-

---

[1]) *Weszprémi:* Succincta medicorum etc. I. k. 51., IV. 137., 276., 283. — *Engel:* 179.

[2]) Magistrum Johannem Jacobum . . . proprium nostrum phisicum . . . quem inter omnes et meliorem et periciorem habemus (1502 máj. 8. *Dl.* 21.110.).

[3]) Diarii: V. 767.

[4]) N. Múz. törzs. 1510. IX. 25. sz. okl. — *Weszprémi:* Id. m. III. 565.

[5]) *Hegedüs:* Analecta Recentiora. 134. — *Weszprémi:* Id. m. 110.

[6]) N. Múz. törzs. 1511. év.

[7]) Acta Tomiciana II. 131.

[8]) *Weszprémi:* Id. m. I. 52., 102., 103. — *Tiraboschi:* Storia della Letteratura Ital. Firenze, 1810. VII. köt. II. rész. 645—46. — 1496 körül bujakórban voltak: Celtis, Janus Tolophus, Sigismundus Fagilucus . . . C. Ursinus Velius . . . (*Bauch:* Die Reception etc. . . . id. m. 65—66.)

[9]) Modenai llt. 1514. évi okl. — Dl. 26.136.

[10]) Dl. 22.607. — II. Lajos számadáskönyve. 96., 133.

hessen.[1]) A sebész dolgát 1510 táján Brissiai Lőrincz végezte.[2]) A királynénak külön orvosai voltak. 1504-ben Lukács volt mellette.[3]) 1506-ban pedig Fülöp olasz teljesített szolgálatot körülötte.[4]) Gyermekágya mellett Armelina, velenczei olasz bába szorgoskodott.[5])

A szellem ősbetegségének, a csillagjóslásnak kezelői, az *astrologusok* sem hiányoztak. Az úri körök e babonásai léhaságukkal fogva tartották a feltámasztott ókor képzelgéseitől megittasult lelkeket. Tudatlanságuk homálya alatt tudománynak minősített művészetük megfért a vallással. Ilkus Márton, várbeli plébános Mátyás csillagásza szorgalmasan hüvelyezte az égitestek mélységes titkait. De nem sokáig. Körülbelűl egy félév mulva ura halála után visszatért Krakóba.[6]) Inkább csillagjós volt ő is, mint csillagász, hasonlóan ahhoz az udvari csillagásznak minősített Jánoshoz, a ki 1500 táján jászói prépost lett.[7]) Másokat névszerint nem ismerünk. Ennek ellenére is elmondhatjuk Bonfinival, hogy tele volt velük az udvar a bécsi és krakói mintájára.[8]) A XV. és XVI. század virágkora az astrologusoknak. Telítve volt velük IV. Sixtus, II. Gyula, X. Leó udvara. Olaszország-szerte élvezték léhaságukat. A humanisták lelkesedtek mesterségükért. Bohuslav 1503-ban astrolabiumot hozat Budára.[9]) Beteges lelkű királyuk sem festette ok nélkül egyik termének boltozatára azt a csillagképet, a melyben trónra lépett.

Jellemzik e tekintetben az udvart Dainerius Tamás dr., ferrarai követnek urához, Hercules herczeghez írt levelei.[10]) Leírja bennök azokat az astrologiai műszereket, a melyeket Ulászló

[1]) *Cuspinian* Bélnél I. 282.

[2]) N. Múz. törzs. 1510. IX. 25. sz. okl.

[3]) Diarii: V. 829.

[4]) N. Múz. törzs. 1506. IV. 13. sz. okl.

[5]) Diarii: VI. 327.

[6]) *Csánki D.:* Mátyás udvara id. m. 540. — Arch. Értesítő. 1876. évf. 276. — *Janocky:* Nachrichten etc. Boroszló, 1753. IV. 153.

[7]) *Fraknói V.:* Kegyúri jog ... 64.

[8]) *Bonfini:* 676., 716.

[9]) *Truhlař:* Listař etc. 138—9.

[10]) Descrizione dell Ungheria nei secoli XV. et XVI. etc. Eredetije a modenai llt.-ban. Kiadták az 1881. évi földrajzi gyülés emlékére. Bpest. 1881.

1501 nyarán a pápai követnek ajándékozott. Nagy pontossággal beszél egy ezüstből való, itt-ott aranyozott, nagy astrolabiumról. Olyanról, a melyen más hasonló műszerekhez képest Alkabitius, Ptolomaeus és Regiomontanus megfigyeléseinek eredményei is megvoltak. Elragadtatva szól egy pompás szerkezetű ezüst horologiumról és egy piczi krakói homokóráról. A mikor érdekes leírásukat a herczeg megkapta, nyomban utasította követét, hogy hasonlókat szerezzen be neki is. Tamás doktor tüstént hozzáfogott feladata megoldásához.

A műszereket egy bécsi domokosrendű szerzetes készítette. Vénsége miatt azonban már nem dolgozott. A királynak volt egy hasonló műszerésze. Vele azonban nem érdemes kezdeni — írja Dainerius — mert nagyon el van foglalva, aztán meg szinte lehetetlen tőle valamelyes munkát kivárni. Szerencséjére ép ez időben Budán időzött egy német költő, a ki járatos volt az orvosi tudományokban és az astrologiában is. Költeményeit ajánlotta a királynak. Az eredményt várta. Bizonyára hiába. Tőle a szenvedélyes astrologus pápai követ meg akart venni két almanagyságú sárgarézből való földgömböt, a melyek szerfölött hasonlítottak a vatikáni könyvtárban levőkhöz. Egy kicsit kisebbek voltak ugyan, de szebbek. Egyiken a nem régen fölfedezett világrészeket lehetett látni, a másikon az állatöveket a különböző délkörökkel. Volt egy finoman kidolgozott kis gyűrűje is, a mely a világosság felé tartva, pótolta a napórát. E sokat tudó német segítségével akarta Dainerius herczege kívánságát megvalósítani. Sikerült-e, nem tudjuk.

Milyen helyzetben voltak a tudomány emberei Ulászló utolsó évében, világot vetnek reá Manardus orvosprofessor sorai. 1516-ban Budán kelt levelében, rólunk ésköztünk . . . inter Scythas veterno obsitus — panaszkodik.[1])

A humanista tudományok életével szemben mostohább a *művészeti élet* viszonya.[2]) A nemzeti szellemnek ezen a téren való megnyilatkozásában igen keveset tettek. A királyi hatalom sülyedése, a pénzügyi zavarok elhatalmaskodása következtében úgy-

---

[1]) *Weszprémi :* Id. m. I. 52. — Manardi Epist. lib. III. epist. 3.

[2]) L. »Johannes Dalmata illustris suae astatis sculptor« sorsát. (Tubero *Schwandtner*nél II. 163.)

szólván teljesen szünetelt. Új építkezésekről, megrendelésekről, mondhatni, szó sem lehet. Az építészek, szobrászok, festők, műkertészek, ácsok, kő- és rézmetszők, könyvfestők, diszítők és másolók . . . sora, a mely Mátyás nevét a külföld előtt oly ismertté tette, sorozat helyett csupán egyesekre szorul. Chimenti Camiciakat, Baccio Cellini-ket Ulászló udvarában ne keressünk. Maecenas híre nem tüzelte fel az egykorú olasz mesterek képzeletét. A Cinquecento-nak sem kisebb, sem nagyobb alakját nem találjuk nála. Kora fejlettebb művészeti életének alkotásait sem találjuk udvarában. Nem rendelt meg sem itthon, sem Olaszországban valamelyes mesterművet. A művészeti élet virágzásához szükséges jólét és gazdagság ép úgy hiányzott udvarából, mint a művészetek és tudományok iránt való érzék gazdájából. A mi kevés föntmaradt, czímfejezetnek is kevés művészetünk történelmében. Mindez annál szomorúbb, ha a korabeli főpapok, főurak és városok műalkotásaira gondolunk.[1]) Igaz ugyan, hogy a várpalota egyik díszes szemöldök márványlapja még 1572-ben is Ulászlót dicsőítette, mint alkotóját. Sőt Ungnád Dávid érdemesnek ítélte, hogy megörökítse a rajta levő sorokat útleírásában.[2]) De mik ezek Mátyás alkotásaival szemben? A folytonos pénzhiány miatt csak az anyagiakhoz mérten dolgozhattak.

A képírásban is éreztette hatását a térbeli művészet ez ágának pangása. Ilyen módon a művészet ez ágában aristokratikus társadalmi viszonyainknál fogva inkább a miniature czímerfestés virágzott. Termékenyebb, mint Mátyás idejében, de nem kedvezőbb a művészet magasabb igényeinek. Ez irányban érvényesítették tudásukat az udvari festők is, a kik leginkább olaszok voltak. 1494 előtt az olasz Bernát dolgozott az udvarban. Utódja a szintén olasz Barta lett, a ki Miklós mesterrel ezüstös-aranyos ragyogó zászlócskákat készített a királyi trombitások trombitáira.[3]) Tündöklően szépek voltak azok a czímerek, a melyekkel feldíszítet-

---

[1]) *Fraknói V.:* Hunyadiak és Jagellók kora. M. N. Tört. IV. 590. — *Divald Kornél:* Budapest művészete a török hódoltság előtt. 153—55., a hol ugyanazt mondja, a mit *N. Schier:* Buda Sacra . . id. m. 90. — *Dr. Divéky A.:* Magyarország szerepe a lengyel renaissanceban. Arch. Ért. 1910. évf. 1—9.

[2]) *Schweigger: S.:* Ein neue Reyssbeschreibung etc. Nürnberg, 1619. 21.

[3]) *Engel:* 79., 161., 172., 173.

ték a megérkező Anna királyné 8 különös szépségű hámos lovának felszereléseit. A király, királyné és az ország czímerét ábrázolták.[1]) A korabeli czímeres oklevelek közül nem egy igazi remeke a műkalligrafiának és ornamentikának. Ott van az 1507-ből való Gersei Pethő-féle vagy az 1509-ből való Jánosi Kántor Benedek-féle czímeres levél. Ezek valósággal művészi becsüek.[2]) A tehetségesebb mesterek egyike lehetett az az olasz névtelen, a kit a franczia herczeg-kisasszonyok lefestésére küldött XII. Lajoshoz, a mikor szabad választást kapott, hogy tetszése szerint egyiknek vagy másiknak nyujtsa kezét.[3]) A képírók közül ismerjük még Mabuse Jánost [4]) és a névtelen madocsai apátot, a ki rendes évdíjat kapott a királyi könyvek festéseért.[5]) Miniator volt János scriptor, a Bonfini történetének másolója. Szép munkájáért nemességet kapott.[6])

Az udvar részéről volt-e alkalma az ötvösségnek magyar művészi remekek megteremtésére? Hol készültek az udvari ünnepségek ragyogó nyaklánczai, övei, násfái, gyűrűi, boglárai? . . . Hol csinálták a lakomáknál használt arany, ezüst edényeket, tálakat, kupákat, serlegeket? Honnan vették az udvarban megforduló külföldi követeknek, vendégeknek ajándékozott díszkardokat, műötvöstárgyakat? A fényűzés megvolt, de itt sem adott eszközöket a művészet érdekeinek fölkarolására. Szívesebben adtak ajándékul egy-egy díszes ruhát, szövetet vagy codexet. Ehhez könnyebben hozzájutottak. Hogy mily műbecscsel bírtak az udvar ötvösművei, annak legbeszédesebb tanuja volna valamelyes maradvány. Az itt-ott értük fizetett összegekből nem következtethetünk műbecsükre, mert jól megfizettek egyebet is. A számadáskönyvek ötvösei: Gábor, Bálint, Bernát mesterek,

---

[1]) *Dr. Marczali H.:* Candalei Anna II. Ulászló felesége stb. . . . Magy. Tört. Tár. XXIII. 108. s köv.

[2]) *Báró Nyáry A.:* Heraldika vezérfonala. Bpest, 1886. 125. — *Fejérpataky L.:* Magyar czímeres emlékek. Bpest, 1901—1902. I—II. k.; *Csoma József:* A Magyar Heraldika Korszakai. Bpest, 1913. 80. s köv. — *R. Kiss István:* Természetes ábrázolás az 1526. év előtti magyar czímerekben. Bpest, 1904. 70—73.

[3]) Diarii: III. 630.

[4]) Századok, 1874. évf. 98. (*Nagy Iván* czikke.)

[5]) *Engel:* 152.

[6]) Magyar Könyvszemle. 1879. évf. 147. (*Csontosi J.* czikke.)

András és Máté budai lakosok meg Aranyszövő Elek kisebb munkákat végeztek. Inkább javításokat, mint megrendeléseket.[1]) Pedig a budai ötvösök a XVI. század elején Európa-szerte nevesek voltak.

Hasonló helyzetben volt az érczöntés, az ötvösség édes testvére. Sehol a világon nem jártak kedvezőbb idők az iparművészet ez ágaira nézve, mint nálunk. Sem érczöntőinkkel, sem ötvöseinkkel nem versenyezhettek az idegen mesterek ebben az időben.[2]) Egyik szép emléke lehetett érczöntésünknek a Porosz Márton készítette Ulászló-féle érczszobor. Ez is elpusztult kora egyéb emlékeivel együtt. [3]) Ragusai Vincze is csak a helyzethez mérten dolgozhatott.

A művészeti élet ez ágaival szemben örvendetesebb képet mutat a *zenei élet*. Gondozott volt és vezetett. Bizonyítják ezt az udvari zene- és énekkar tagjaira fordított kiadások. Fejlődését elősegítette Ulászlónak a zenei műélvezet iránt való fogékonysága. A mire volt érzéke, arra költött. Elődje Maecenasa volt a külföldi zenészeknek. Foglalkoztatta őket, mint a divatos műveltséghez tartozókat. Ulászló, főképen neje halála után, valósággal orvosságot keresett játékukban. Sokszor órákig elhallgatta a fenséges orgona hangját. Orgonistája Grimpeck mester, Stolczer Tamás kortársa volt. Jeles, kiváló férfiú.[4]) Egyik tanítványának játékát Krausz Bálint humanista is megcsodálta Brassóban. Pedig Krausz Bécsből került vidékre.[5]) Grimpeck bizonyára pap volt. Ebben az időben ezeknek volt nagyobb zenei képzettségük.[6])

---

[1]) *Engel :* 71., 73., 81., 89., 109. — Századok 1873. évf. 511.

[2]) *Divald K. :* Id. m. 149—50.

[3]) *Pasteiner Gy. :* A művészetek története . . . Bpest, 1885. 374.

[4]) *Engel :* 122., 175. — Denis szerint két Grunpecke József élt ebben az időben. Az egyik Miksa tanácsosa, historicusa és mathematicusa. A másik doctor medicinae volt. Mind a kettőtől ismerünk munkákat. Az előbbi papnak írja magát. Erre jegyzi meg *Denis :* Wie aber, wenn diese beiden Grunpecke dennoch nur ein und eben derselbe Mann wäre ? Für ihre Zeit schliesst der Priester weder den Medicus, noch den Astrologus aus. — Mi hozzátehetjük, hogy a karnagyot sem. (*Denis :* Wiens Buchdruckergeschichte id. m. 8.)

[5]) *Ábel J. :* Magyarországi humanisták, id. m. 121—22.

[6]) A XV. sz. végéig — írja *Osváth János* — a zeneművészet hangzatos elnevezése csakis az egyházi zenére alkalmazható. A világi zene alárendelt szerepénél fogva még nem részesül rendszeres ápolásban. Minden komolyabb

7*

Alighanem a királyi kápolna énekeseinek is ő volt a mestere. Oldalán János pécsi kanonokot látjuk. Szintén jeles orgonajátszó.[1]) Az udvari énekesek teljes ellátásban részesültek. Haló porukban sem feledkeztek meg érdemesebb tagjairól, a kik nem egyszer tették hangossá a kir. vár termeit.[2]) A jelesebbek nagy becsülésben részesültek a zenét oly igen kedvelő Ulászlónál. Márton énekesének és muzsikusának huszti házait adó alól mentette föl.[3]) Miklós mestert pedig a pozsonymegyei Kondoros félterületével ajándékozta meg.[4]) Mind a kettő pap volt. Vadianus bécsi egyet. tanár írja, hogy az 1515-iki fejedelmi összejövetelen Hoffheimer jeles császári zenészt lovaggá ütötte.[5]) A prágai Szt. Venczel-templomot zenészekkel látta el.[6]) Lorenzo da Paviánál orgonát rendelt.[7])

Nem feledkezett el a világi zenészekről sem. Nekik a XV. és

és nagyobb szabású művész az egyház szolgálatában áll. Még az udvari zenészek is az egyházi zene ápolásában látják feladatuk legfőbbikét. (Nemzeti zeneművészet tört. I. rész. 141.)

1) *Koller :* Hist. Ep. Quinqueeccles. IV. 486.

2) — Succentori de beata Virgine cum suis consodalibus et pueris, qui cecinerunt in mensuris coram Rg. Mte. fl. 2. *Engel :* 72., 110. — Érdekes itt a *mensura* zenetörténelmi előfordulása, a mennyiben Bartalus azt írja, hogy gyermekeket egyelőre csak a choralok és egyszerű képletes zenére vettek fel, nem lévén alkalmasok a talányok nehézségeivel megküzdeni. *(Id. m.* 368.)

3) 1506 : Az okleveleket közli *Szilágyi István :* Uj. Magy. Múzeum, 1857. I. 541—42.

4) Dl. 22.074.

5) *Kropf L.* czikke : Századok, 1906. évf.-ban. 552.

6) *Dubravius :* Id. m. 198a.

7) *Kropf L.* idézett czikke u. o. — Bizonyos, hogy a németalföldi iskola apostoli munkáját kelet felé küldött rajaival nálunk is gyümölcsöztette. Lajos kappelmeistere Willaert Adrian volt, a németalföldi iskola oly kiváló mestere, a kit külön korszak élére szokták állítani. Ő csak 1526-ban hagyta oda a magyar udvart. Velenczébe ment és 1527-ben a Szt. Márk templom kappelmeistere lett. Eleinte 70, utóbb 200 ducát fizetést kapott. Nagy fizetés volt ez ebben az időben, nem olyan, mint ma hinnők. *(Naumann E. . . . :* Illustrirte Musikgeschichte I. 344—5. ; — *Bartalus* id. m. 363—375.) — E korbeli zenei életre jellemző az ép Ulászló alatt kelt 1493-iki esztergomi és nyitrai zsinatok határozatai. Elrendelik ugyanis, hogy a nagymisét, hacsak fontos akadály nincs, mindennap a szokott órákban énekkel kell bemutatni.

XVI. század katonai rangfokozatában-tiszti állásuk volt. Vagyonos, úri családok ivadékai voltak. Saját vezényletük alatt szolgáltak egyházi és világi főuraknál a többi banderialis nemesek módjára.[1]) Legkedveltebb nemzeti hangszer a koboz és fuvóhangszerek. Első sorban a síp, trombita és kürt. Sokféle hangjukba a dobos is belejátszott. 1494—5-ben 10—12 kürtös és 6 sipos volt az udvarban. Teljes ellátásban részesültek. Voltak köztük csehek is.[2]) Jutalmazásukat a hangulat szabta meg. Jellemző azonban a pénzügyi viszonyokra, hogy újévi ajándékukat 1494-ben január 11-én kapták meg.[3]) Gyakran ajándékoztak nekik ruhaszöveteket, a minthogy Mátyás is nem egyszer adott övéinek. Mellettük gyakran megpengették szerszámukat a czigányok is, a mint szokásban volt Beatrixnál és később Lajosnál.[4]) Nem mondhatjuk, a mit Wallaszky, hogy II. Ulászló zenekarát már csak a szokásos trombitások, két sipos és orgonás alkották ; énekesei pedig az egy karvezető kivételével csupa gyermekek voltak.[5])

Legszomorúbb sorsra jutott a *Korvina.* A nagynevű könyvtár János herczegnek, az apai vagyon örökösének birtoka lett. Taddeo Ugoletti neveltje ismerte is becsét. A mikor a választási küzdelmekben ügyét veszve látta, értékesebb codexeit a várpalota egyéb kincseivel szekérre rakatta és már Pécs alatt volt velük, mikor Ulászló párthívei Kinizsi és Bátori Csontmezőnél utolérték. Ez ütközetben kallódtak el az első codexek.[6]) A nemzet becsületét látta bennük és sietett megóvni őket. Pár hétre a csata után kötelezte a herczeget, hogy a codexeket, valamennyit, hagyja a könyvtárban. Ha saját használatára akar kivenni belőlük, vehet, de a főrendek tudtával és beleegyezésével.[7]) Főrendeink jogosan jártak el, mert csillogó fényük árát most is érezték Mátyás erőszakos rovásai után. Nemzeti tulajdonná lett így a nagy király

---

[1]) *Br. Nyáry A.* : Hippolit-codexek. Századok. 1872. évf. 292.

[2]) *Engel* : 79., 84.

[3]) U. o. 62., 64.

[4]) *Br. Nyáry A.* : Id. m. Századok. 1874. évf. 81. — II. Lajos számadáskönyve 163.

[5]) *P. Wallaszky* : Conspectus Reipublicae Litterariae in Hungaria . . . Budae, 1808. 105.

[6]) *Tubero* Schwandtnernél II. 134.

[7]) Dl. 19.657.

dicső alkotása. Felix Ragusinus Dalmatát, az öreg könyvtárnokot továbbra is megtartották állásában.[1]) Halála után semmiféle könyvtárnokot nem találunk. Ha lett volna, bizonyára megemlítenék Cuspinianus, Collimitius, Vadianus, Spigelius, Brassicanus vagy mások, a kik koruk jelesebbjeit magasztalták.[2]) Nem éberkedett többé a vaskirály humanistikus lelke. Igy történhetett, hogy nem sokkal halála után meglopták a könyvtárt. Bizonyítják ezt azok a codexek, a melyek ez időtájt már a Celtis Konrád birtokába kerültek. Czímlapjukon ugyanis a hollós czímer le van vakarva és be van mázolva.[3]) Ha igaz úton kerültek volna hozzá, kérkedett volna velük.

Az új király nem sokat törődött a könyvtárral, a mint sok más egyébbel sem. Elküldte ugyan 1498 májusában Farmoser Sándor német ügyvivőjét Firenzébe, hogy elődje könyvtartozásait tisztázza. Ezt azonban becsületből is meg kellett tennie. Kifizette-e Farmoser a Medici és Capponi czégeknek járó összegeket: annak egy díszes bibliáért 1400, ennek egy fényes kiállítású breviariumért 500 aranyat — nem tudjuk.[4]) Nagy összegek voltak ezek a folytonos pénzügyi nehézségekkel küzködő Ulászlónak. Ilyen kiadásokat nem bírt el kincstára. Azok a zsolozsmás és énekeskönyvek, a melyeket ő maga rendelt meg, nem voltak ilyen költségesek.[5])

---

[1]) *L. Fischer:* König Mathias Corvinus und seine Bibliothek. (Jahresbericht über das k. k. Staats-Untergymnasium im II. Bezirke von Wien.) Wien, 1878. 13. — L. továbbá *Csontosi János* tanulmányát (1877. óta szakszerüen foglalkozik maradványainak nyomozásával) A Korvina. Megjelent a Pallas Nagy Lexikona X. kötetében 1895. Filologiai módszer nélkül való.

[2]) *X. Schier:* De bibliothecae Mathiae Corvini ortu, lapsu, interitu. Wiennae, 1779. 38.

[3]) *Fischer:* Id. m. 14., 26. — Ugyanezen időtájt került a bpesti Tud. Egyetem Aristoteles—Aegidius Romanus etc. műveket tartalmazó Korvincodex Traianatis Barnabás orvos-doktor birtokába. *(U. o.* 31.) — Lopásról szól Ursinus Velius is (De Bello Pannonico) *Kollár*nál 16.

[4]) A firenzei signoriahoz írt levelet közzétettem: Quomodo Wladislaus II. cancellariaque eius de rebus litterariis meriti sint in Hungaria cz. értekezésemben. Megjelent a bpesti X. ker. kőbányai áll. főgymnasium 1911. évi értesítőjében.

[5]) 1495 máj. Pál sciptor, a ki Ulászlónak egy graduale-ján dolgozott, 2 frt.-ot kapott. *(Engel:* 112.)

Ezekre még áldozott. Igy arra az evangeliumos könyvére, a mely mai napság a lord Leicester: Thomas Coke birtokában van.[1]) A tudományos codexeket nem tudta értékelni. Azok a darabok, a melyekkel kezdetben gyarapította a könyvtárt, mint a müncheni kir. udvari államkönyvtár Beda Venerabilis-e, vagy a párisi nemzeti könyvtár Cassianus-a, Mátyás megrendelésének elkésett példányai voltak.[2]) Tanuskodik erről czímlapjuk. Elődje aranygyűrűs hollóit mindenütt bemázoltatta s helyébe ezüst sast (czímerét) festetett. Mátyás kezdőbetűjét, az M-t W-re változtatta.

Az udvar értelmisége szabadon használta a Korvinát. Az udvarban megforduló idegen tudósoknak első dolguk volt a könyvtárt átböngészni. A mi értékeshez nem juthattak, lemásoltatták. Igy Celtis Schlechta révén iratja le a görög Ptolomaeust 1498-ban.[3]) Mikor Bohuslav a következő év nyarán családi ügyekben Budán járt, neki is nagyon megtetszett ez a Ptolomaeus. Minden áron szerette volna megkaparítani. Hazulról többször írt érte Schlechtának, hogy kérje el neki ajándékba a királytól. Ugyanekkor kölcsön is kért a Korvinából, még pedig Origenes de principiis-ét (περὶ ἀρχῶν), Janus Pannonius Epigrammjait és Bonfini Historia-ját.[4]) Megkapta-e, nem tudjuk. Az ilyes kölcsönözgetések kezdték aláásni a Korvinát. A kikölcsönzők ugyanis, mint Bohuslav és társai: Schlechta, Neideck és Olmüczi éveken át maguknál tartották a codexeket. Lassanként maguknál felejtették. Igy kerültek Korvinák a nevezettek könyvtáraiba.[5])

Mostohábbak lettek az állapotok a század elején. Megkezdődött a Korvina elajándékozgatása. A lelkesebb humanisták örömest irányították a gyámoltalan Ulászló tekintetét az elárvult könyvtárra, a mikor jutalmazásról volt szó. Igy kapta ajándékba Bohuslav 1502-ben a »De libris G. Trapezuntii contra Platonem«

---

[1]) L. *Dr. Gulyás Pál* czikkét Magyar Könyvszemle 1908. évf. 196.

[2]) L. *Csontosi János* czikkét. Könyvkiállítási emlék (II. kiadása a Könyvkiállítási Kalauznak) Bpest, 1882. 82. — Továbbá ugyancsak az ő czikkét Magyar Könyvszemle 1881. évf. 175. A bécsi Theophilactus alsó lapszéle szintén Mátyás felülfestett czímerével van ellátva. (Arch. Értesítő 1900. évf. 225.)

[3]) *Ábel J.:* Magyarországi humanisták ... 117.

[4]) *J. Truhlař:* Listař ... 109., 113.

[5]) L. *Ábel J.:* Id. művében a nevezett írók életrajzát.

cz. codexet.[1]) Nemsokára egy másikat is kicsalt, a »De dialogis« czíműt. Örömmel ölelte őket keblére és boldogan írta epigrammjában: [2])

Rex Wladislaus recto moderamine pensat
Cuncta, nec ingenio est, quam probitate minor.
Donat opes cupidis, elatis donat honores
Vatibus at libros, mentem animumque Deo.

Ezeken kívül másokat is kapott. Mikor 1503 tavaszán az udvart véglegesen otthagyta, a görög Plutarchos négy kötetét kérte, sőt követelte budai barátaitól: melius arbitror — írja — eadem volumina apud me esse, quam illic squalere in pulvere et a tineis corrodi.[3]) Ugyanekkor Urswik v. Bambridge Kristóf, abingdoni apát, VIII. Henrik magyarországi követe, is kapott Korvinákat ajándékul.[4]) Aldus Manutius is érdeklődött a könyvtár görög codexei iránt.[5]) Jelentős szerepe lett a követi ajándékok között a codexeknek. Lang Máté bíbornok gurki püspököt is Korvinával ajándékozták meg.[6]) Különösen Cuspinian Miksának Budán gyakran megforduló követe használta föl a kedvező szeleket. Ügyesen forgolódott. Csakhamar magántulajdonná lettek: Isokrates, Philostratus, Diodorus Siculus, Procopius, Joannes Monachus és másoknak becsesebbnél-becsesebb művei.[7]) Egyiket kölcsön adták, a másikat ajándékba, a melyhez nem férhettek hozzá így, lába kelt másképen. Úgy látszik, hogy különösebben is

---

[1]) Codice me Regum donavit maximus, alti
Dogmata qui lacerat vesano dente Platonis
Hunc mihi, si saltem non dedignare precantem
Augustine, velim mitti, quo scire queamus
Nos quoque, quanta novi fuerit dementia monstri. (Farrago Poematum 158.)

[2]) U. o. 157.

[3]) *Truhlař:* Listař 142.

[4]) *A. Reumont:* La bibliotheca Corvina. Firenze, 1879. 11.

[5]) *Ábel—Hegedüs:* Analecta nova 106.

[6]) *A. Reumont:* Id. m. u. o.

[7]) *P. A. Budick:* Entstehung und Verfall der berühmten von König Mathias Corvinus gestifteten Bibliothek zu Ofen. Wiener Jahrbücher der Litteratur Wien, 1839. Bd. 88. Anzeige-Blatt. 53—54. s köv. — *Aschbach:* Id. m. 296. lap 4. jegyzet és 302.

pályáztak egyes codexre. Például a »Joannis Zonorae Monachi« etc. cz. görög codexre.[1]) Erről személyesen ír Miksa Cuspiniannak, lelkére köti, hogy okvetetlenül megszerezze neki lefordítás végett. Olyanok már a viszonyok, hogy meg kellett jelölni, mit hozzon el okvetetlenül. Vagyis a mikor másféléket is hoz, meg ne feledkezzék, ki ne hagyja a csomóból. És az ott nem felejtett csomókból megalapozták a bécsi udvari könyvtárt. Igazolja ezt a bejárat fölött levő emléktábla.[2])

Buzgólkodott Cuspinian e szerepében Gremper titkárja is.[3]) No és elmaradtak-e Bakócz, Szatmári, Thurzó és mások a Korvina ilyes gazdagításában? Hiszen az antiochiai püspök leveleit tartalmazó Korvin-codex már Ulászló utolsó évében a boroszlói püspöki könyvtár tulajdona.[4]) A boroszlói püspök, ki más, mint az ismert Thurzó János? Surrian az 1512-iki évek velenczei követe, szabad idejének nagy részét a Korvinában töltötte. Másolgatott benne titkárjával. Szt. Basiliusnak a Szentlélekről szóló művét már romlott példányról iratja le.[5]) 1514-ben Pirckheimer Willibald előkelő nürnbergi patricius is dicsekedik Korvinákkal.[6]) És így ment ez tovább. Pusztulás lejtőjére jutott a 3000 kötetes nagy alkotás.[7])

---

[1]) *Pray:* Epistolae Procerum 91—93.

[2]) Magyar Könyvszemle, 1884. évf., 158. *(Csontosi* czikke.)

[3]) *Kollar:* Ursinus Velius: De bello Pannonio id. m. 16. lap jegyzete.

[4]) Magy. Könyvszemle 1903. évf. 440. — *Wenzel G.:* Thurzó János Szaniszló . . . id. m. 21.

[5]) Magy. Könyvszemle 1901. évf. 338., 347. *(Fraknói V.* czikke.)

[6]) *A. Reumont:* Id. m. 12.

[7]) Ennyire becsülöm. Meggondolom, hogy a Medicieké sem volt gazdagabb, pedig ők a beszerzés tűzhelyén éltek. Nem szabad elfelejteni, hogy kötetei fekvő helyzetben voltak és nem állottak. Anna királyné fegyverhirnöke 300—400 kötetre becsülte 1502-ben. Ha egy nullát hozzáteszünk, a miről ő, a fegyverhirnök, megfeledkezett, a legvalószínűbb adatot nyerjük.

V.

DIPLOMÁCZIA.

Az önálló magyar királyság Mátyás idejében élte hatalmának utolsó fénykorát. Alatta nem egyszer vezetett az európai államügyekben. Külügyi politikájával jelentősen irányította az európai diplomácziát. Hangjával mindig méltóságot parancsolt, szavával lenyomta a diplomáczia mérlegének serpenyőjét.

Halála után gyökerestül megváltozott minden. Bent is, künt is elhalványultak hatalmának, dicsőségének ragyogó színei. Politikai élete elposványosodott. A nagy czélok és törekvések mezejéről a kicsinyes érdekek útvesztőjébe jutott. Szövetséges volta mit sem ért többé; senki sem félt tőle, mint ellenségtől. Mégis hatalma és dicsősége árnyékával is irányította földrajzi fekvése miatt kora diplomácziai tárgyalásait, a melyeknek éle a törökséget fenyegette. Irányítását biztosította az az európai köztudat, hogy az osmán hatalmat csak a magyar nemzet erejével lehet letörni. Zord idő volt ez, kétes és reménytelen. Szomoruan érdekes. Utolszor beszélhetünk az udvartartás keretében önálló diplomácziai életünkről. Utolszor önálló nagyhatalmi állásunkról.

A XVI. század elején a magyar kir. udvar élénk színhelye a diplomácziai életnek. Megfordult benne Európa minden számottevő államának követe.[1]

---

[1]) 1500 májusában egy-egy spanyol, nápolyi, lengyel, velenczei, franczia és két császári követ tárgyal az udvarban, hogy a keresztény szövetkezést megteremtsék a török ellen. A pápai követ szintén ez ügyben sietett Budára. (Diarii: III. 356.). 1510 júliusában a cambrayi liga tárgyalásakor két pápai, három császári, egy franczia, két lengyel, egy-egy moldvai, havasalföldi, velenczei és török követ volt a Tatán időző udvarban. Megfordultak

Állandóan csak Velenczének volt követe az udvarban. A többi államok esetenként küldték képviselőiket.

Az idegen követeknek egyházi és világi főurak mentek elébe, ha jöttüket pontosan bejelentették. Fogadtatásukat, ünnepi bevonulásukat érdekesen rajzolják a velenczei követjelentések. Legmegtisztelőbb módon a *legatus a latere*-ket fogadták. Midőn 1501 február végén értesült az udvar, hogy VI. Sándornak egy ilyen rangú követe, Isvagliai Péter (Ivalies), reginói bíbornok, Budára jön, a király rendeletéből eléje ment Szatmári György, veszprémi püspök és kanczellár, Somi Józsa temesi ispán és egy cseh főúr 200 lovassal. Csatlakozott hozzájuk az akkor Budán székelő Sabastian Zustignan, velenczei követ is. Tétény alatt találkoztak. Szatmári latinul üdvözölte. Egy fél mérföldnyire a király is eléjük ment testvérével, Zsigmond herczeggel és Bakócz Tamás esztergomi érsek, főkanczellárral. A király nevében a főkanczellár köszöntötte. Majd megjelent a papság ékes keresztekkel, pompás zászlókkal, drága mennyezetekkel. Díszmenetben vonultak föl a várba. A menet két oldalán a ferenczesek két tagozata zsoltárokat énekelt. Az utczákon szanaszét kiváncsi tömeg. Boldogasszony templomából oszlott azután szét a sokaság. A király a legatus-bíbornok követet szállásáig elkísérte.[1])

Soranzot és Sabastian Zustignant, az első velenczei követeket a következőképen fogadták: 1500 április 2-án érkeztek Budára. A király meghagyásából két zászlós úr ment eléjük Székesfehérvárig nagy kísérettel. Buda és Tétény között Somi Józsa, temesi ispán és Bácskai Miklós szerémi püspök, kir. tanácsosok fogadták őket 600 lovas kíséretében. Közöttük volt Francesco da la Zuecha velenczei titkár is. Pompás menetben vonultak föl a várba. Majd a király személyes képviselője fogadta őket és üdvözölte. Erre Zustignan rögtönözve válaszolt. Harmadik napon nyilvános kihallgatásra mentek, a hol megjelent a királyon kívül öcscse, Zsigmond herczeg, Bakócz Tamás főkanczellár és sok főpap meg főúr. Zustignan üdvözölte a királyt és előadta megbizatását. A király

---

még ez időtájt nálunk Angliának, Burgundiának és más kisebb olasz udvaroknak a követei is. (*Fraknói V.*: Magyarország és a cambray liga 1509—11. Századok, 1882. 177. s köv.)

[1]) Diarii: III. 1479.

nevében Bakócz válaszolt. Nyilvános kihallgatásukat magánfogadtatás követte.[1])

Ugyanígy fogadták a többi velenczést: Badoer dr.-t, Beneti és Guidotto, titkárokat, Pasqualigo lovagot ... és más államok követeit is.[2]) Ha az udvar véletlenül nem Budán volt, vezetőket küldtek eléjük. Ezek útközben megvendégelték őket s az udvarba vezették. A török követeknek egy ízben még fürdőt is készítettek.[3])

Megérkezésük után néhány napra nyilvános kihallgatásra mentek. Ez csupa külsőségekből állott: kölcsönös üdvözlés, fényes környezet előtt elmondott beszédből. Küldetésük való okát csak a magánkihallgatásokon tárták föl a diplomaták — kevés és beavatott államférfiu jelenlétében. A nyelv latin volt.[4]) A kihallgatásokon a király sohasem válaszolt. Helyette rendesen a kanczellárok vagy titkárok beszéltek. Utána a kir. tanács befolyásosabb tagjait is meglátogatták a követek, hogy megbizatásukat könnyebben és sikeresebben megvalósíthassák.[5]) Ellátásukról az udvar gondoskodott. Kíséretük száma változott. Legtöbb személyzettel a török követek jártak: 100—150 lóval.[6]) A velenczeiek beérik 8 emberrel és 8 lóval, sőt a titkári rangban levők félannyival is.

[1]) Diarii: III. 235. — Pisani György lovag dr.-t is hasonlóképen fogadták. 1501 február 13-án érkezett Téténybe. Itt várakozott reá követi elődje és tiszttársa Sabastian Zustignan. Majd megindulnak Budának. Útközben eléjük jött a király meghagyásából Bácskai Miklós, szerémi püspök és egy zászlós úr 300 lovassal. Az előbbi egy pár szóval köszöntötte a király nevében. A követ válaszolt. Buda alatt eléjük sietett a pápai követ is egész kíséretével. Másnap kihallgatásra ment. Elkísérte ide Thurzó Zsigmond, fehérvári prépost, kir. titkár és egy zászlós úr. A nyilvános kihallgatás igen ünnepséges volt. A király jobb oldalán az esztergomi, váradi meg a veszprémi főpapok foglaltak helyet, bal oldalán Ujlaki Lőrincz herczeg, Vingárti Geréb Péter, a nádor, Somi Józsa temesi ispán és sok más országzászlós. Pisani üdvözölte a királyt a signoria nevében és előadta küldetését. A király helyett Bakócz válaszolt. Ezután magánkihallgatásra ment. (Diarii: III. 1535—6.)

[2]) 1500 február 3-án egy jelentés leírja a török követ fényes bevonulását. (Eredetije a modenai llt.-ban.)

[3]) *Engel:* 49., 70., 73., 74., 88., 106., 162.

[4]) Kivéve a portát, mely a dipl. megbizatásokat is rácz nyelven írta. (Diarii: III. 797—99.) — A török követekkel tolmács útján érintkeztek.

[5]) Diarii: III. 287—88., 1604. ...

[6]) A velenczei követek 1500-ban az ellátáson és világításon kívül

A tenger királynéjával való viszonyunk Mátyás idejében barátságtalan, mondhatni, ellenséges volt. Diplomácziai kapcsolatunk megszűnt. Csak röviddel halála előtt éledt újra. Ulászló trónraléptével a viszony nem szakadt meg. Az új királyban ugyanis jóindulatú barátot nyert a köztársaság; tervei megvalósításában, ha nem is buzgó segítő társat, legalább is alkalmatlanságot nem okozó szomszédot. Mindenképen azon fáradozott, hogy a viszonyt saját érdekeinek föláldozása nélkül az apró szolgálatok ezer nemével megerősítse. Mihelyest belátta, hogy a nemzetközi politikában a magyar külügyek részéről érdekeit semmiféle veszély nem fenyegeti, sőt ügyes alkalmazkodással benne a közös ellenség ellen: a török ellen, szövetségesre talál, mohón igyekezett a diplomácziai kapcsolatokat minél inkább megszilárdítani.[1])

Ez az a kettős vezérgondolat, a mely az egész Jagello-korszakon át irányítja és vezeti a két állam között való érintkezést. Mellettök még egy harmadikat is mindenkor szemünk előtt kell tartanunk: Velencze kereskedelmi érdekét, a mely a köztársaság minden fontosabb politikai cselekedetének rúgója volt.

---

naponkint 12 aranyat kaptak. (Diarii: III. 317.) — Ugyanezen év áprilisában egy 120 lóval Budán idéző török követre 50 frtot költöttek naponkint. (U. o. 235.) — Ugyanennyit adtak ki a spanyol és nápolyi követekre is, a kik ez időtájt Beatrix »dos«-ának visszakövetelése miatt időztek az udvarban. (U. o. 316.)

[1]) A szigetvárosnak tudvalevően Európa minden számottevő fejedelmi udvarában voltak ügyvivői. 1502-ben »Li oratori erano in questo tempo fuori — mondja Marino Sanuto — Rómában Marni Zorzi doktor, a császárnál Zacaria Contirini cavalier; Francziaországban Domenego Trivixan cavalier; Angliában Francesco Capello cavalier; Spanyolországban Domenego Pixani cavalier; Magyar- és Lengyelországban Zuan Badoer doktor; a rhodusi nagymesternél: Domenego Dolfin . . . (Diarii: IV. köt. 240.) — Mennyire tudta értékelni a köztársaság a külügyi politika eszközeit, legjobban meggyőznek róla az államtanács idevágó törvényei és rendeletei. 1238—1749-ig egész soruk jelent meg. Belőlük láthatjuk, mint lett művészetté a diplomáczia mestersége. Az átalakító munkában Velencze vezetett. Európa más államaiban csak a westfali béke után kezd öntudatosan kialakulni az állandó követküldés gondolata. Szt.-Márk városa már a XV. század második felében diplomácziai életet él. (A törvényekről stb. bőven szólok »Velenczei diplomaták Budán a XVI. század elején« cz. értekezésemben. Megjelent a budapesti VI. ker. áll. főgimn. 1911—12. évi értesítőjében.

Hosszas levélváltás és üzenetváltás után 1499 végén jelent meg az első állandó ügyvívője a velenczéseknek.[1]) Megbizottaik részint rendes követek voltak, 38. életévüket betöltött nemesek, részint titkári rangban levők. Megbizatásuk időtartama eleinte nem volt szigorúan megszabva. A XVI. század vége felé azonban a nagy tanács kimondta, hogy követ vagy titkár egyazon helyen 3 évnél tovább nem működhetik. Igy kívánta ezt a szigetváros hagyományos bizalmatlansága, a szolgálat költséges és terhes volta, meg különböző politikai okok. Minden rendes követnek megvolt a maga titkára. Ez végezte a levelezést.[2])

A megválasztott ügyvivő megbízólevéllel ellátva útra kelt. Rendesen Zenggnek, Magyarország akkori kikötővárosának vették útjokat. A további útirány Zágrábon keresztül Székesfehérváron át Tétény volt.[3]) Itt pihenőt tartottak és előkészültek a bevonuláshoz. A másik útirányuk Villachon—Bécsen keresztül, Esztergomon, Visegárdon át vezetett Budára.[4])

Miután megérkeztek, átvették hivatali elődjüktől az ügyek vezetését. Megkezdték működésüket. Igyekeztek megismerkedni az udvar viszonyaival, az ország állapotával, a vezető férfiak jellemével. Megtudakolták tervüket, czéljukat. Segítették őket keresztülvitelükben, támaszkodva a signoriára, mindig elvárva viszontszolgálatukat. Ott voltak az udvari élet minden fontosabb eseményeinél. Iparkodtak mindent látni, hallani. A mi csak szükséges volt, megfigyelték, följegyezték. Dolgoztak észszel, erővel, ravaszsággal, megvesztegetéssel, ha kellett, símasággal, tapintattal. Nyílt arcz és zárkózott gondolat a jellemzőjük. Kéthetenkint

---

[1]) A levél- és üzenetváltásra vonatkozólag L. *Wenzel G.:* Marino Sanuto stb. Századok 1871. évf.

[2]) *M. A. Baschet:* La diplomatie venitienne. Les princes de l'Europe au XVI-e siècle etc. Paris, 1862. — *A. Reumont:* Beiträge zur Italienischen Geschichte, Berlin, 1853. I. k. Italienische Diplomaten und diplomatische Verhältnisse, vom XIII. zum XVI. Jahrhundert. — Ugyanez javítva, olaszul és önállóan kiadva; *A. Reumont:* Della Diplomacia Italiana dal secolo XIII. al XVI. Firenze 1857. — A velenczei diplomácziára vonatkozó irodalmat lásd: *Cigogna—Soranzo:* Bibliographia Venezia. Venezia, 1885. 117. s köv.

[3]) Ezen az úton jött Pisani, Pasqualigo, Surriano ... (Diarii: III. 1247.; IX. 253.; XIV. 448.

[4]) Ezen az útvonalon érkezett Franzesco di Beneti. (U. o. V. 739.)

sürgönyjelentéseket küldöttek, értesítve a tanácsot minden fontosabb ügyről. Ha az ügy fontossága kívánta, titkos írású jelentésüket minden másnap vitték a lovas hírvívők.[1]) Olyanok ezek a rövid sürgönyjelentések, mint valami mozaikdarabok. Összeállítva színes képét mutatják az udvarnak és az ország állapotának. Hivatali évük elteltével távozási engedélyt kértek, hogy visszatérhessenek.[2]) Miután az engedélyt megkapták és utódjuk megérkezett, búcsúkihallgatáson jelentek meg. A király rendesen ajándékokkal tisztelte meg őket. Egyeseket lovaggá is ütött.

Otthon részletesen beszámoltak.[3]) Különösen hangsúlyozták, a mit a jövendőre nézve hasznosnak tapasztaltak.

Velenczei ügyvivők : Franzesco da la Zuecha titkár. Egy évig volt az udvarban. 1500 október vége felé távozott el.[4]) Ugyanezen év végén Ulászló kérésére a signoria két rendes követet küldött a titkári rangban levő ügyvivő helyett : Sabastian Zustignant és Vetor Soranzót. Az volt a megbizatásuk, hogy Ulászlót is belevonják a török ellen alakítandó általános keresztény szövetségbe. Ha ez nem sikerül, teremtsenek szövetséget Velencze, a Szentszék és Magyarország között.[5]) Zustignan három évet és egy hónapot ügyvivősködött.[6]) Tiszttársa 1500 decz. 14-én Bácson meghalt. Testét Bácsról Budára vitték és kívánsága szerint a ferenczesek templomába temették.[7]) Helyét Zorzi Pisani dr. lovag foglalta el, a ki 1497-ben Miksa udvarában diplomatáskodott. Teljes hatalommal jött, hogy a szövetséget megkösse.[8]) Pisani és Zustignan hosszas alkudozás után 1501 májusában meg is kötötték. E szerint Velencze 100.000 forinttal segíti Ulászlót a török ellen, különben

---

[1]) Chiffrirozott (czifra) írás = szám, betű és jelek titkos összetétele. (*Reumont :* Id. m. 202., 216.) A futárok rendesen 2 hét alatt érték Budáról Velenczébe.

[2]) Diarii : III. 702. ; IV. 520., 629. ; XIII. 405. . . .

[3]) Találóan mondja ezekről a jelentésekről *Reumont :* Nell' aprire i volumi che lo tengono si crederebbe in una guadreria ove tutto viva e ci parli . . . mintha egy arczképekkel telt galeriában volnánk, a hol minden él és beszél. (Id. m. 79.)

[4]) Diarii : III. 117.

[5]) U. o. III. 75., 84., 235—6.

[6]) U. o. IV. 848.

[7]) U. o. III. 1159., 1177.

[8]) U. o. III. 1207., 1320., 1535.

évi 30.000 aranyat ad. Pisani eredményesen távozott.[1]) A másodszor magára maradt Zustignan mellé Zuan Badoer doktor került.[2]) 1502-ben lejárt Zustignan küldetése s haza akart menni. A signoria azonban úgy intézkedett, hogy Badoer Lengyelországba menjen, Sándor király udvarába, az új fejedelem üdvözlésére. Igy azután Zustignan nem térhetett haza, csak 1503 elején. A búcsúkihallgatáson egy aranynyal átszőtt magyar ruhát, egy kardot, két aranyozott ezüst kupát és egy lovat kapott. Kiadása 2000 ducatra rúgott. Ennek majdnem a felét (1020 frtot) lovaslegény hírvívőkre költötte. Borravalóra s egyéb udvariságokra 400 ducatot, az orvosokra 150 aranyat költött. Más kisebb kiadásokra pedig 150-et.[3]) Badoer dr. 1503 végéig működött. Távozása után titkárokat küldött a signoria.[4]) A külügyi politikában ugyanis 6 éven keresztül nem történt olyas, a mi szükségessé tette volna egy rendes követ itt tartózkodását. Ilyenek voltak: Zuan Francesco di Beneti (1503—1506.),[5]) Vicenzo Guidotto (1506—1509).[6]) A cambrayi liga megkötésével (1508.) beállott nehéz idők a köztársaságot ismét reászorították, hogy rendes követtel képviseltesse magát. A liga tárgyalása végett 1509 aug.-ban Pietro Pasqualigo lovagot küldte, a ki előbb Spanyolországban, Aragoniai Ferdinánd, utóbb Miksa császár udvarában járt el diplomácziai ügyekben. Szerencséskezű diplomata. Feladatát meg is oldotta.[7]) Pasqualigo utóda Antonio Surian (1512.).[8]) Követte őt Aluise Bon (1516.)

Élénk összeköttetésben volt az udvar a Szentszékkel.[9]) Ulászló

---

[1]) Diarii: III. 567—68., 1536—37.; IV. 41., 42., 97., 879.; V. 135.

[2]) 1501. nov. Diarii: IV. 94., 174—5. Chabriel Angelus szerint kiváló férfiu. (*Apponyi S.:* Hungarica I. 48.)

[3]) Diarii: IV. 862—3.

[4]) 1504 január 7-én volt búcsúkihallgatáson Badoer és a király ekkor lovaggá ütötte. (Diarii: V. 740.) *Décsényi* (Turul 1891. évf. 64.) Vicenzo Guidottonak tulajdonítja ezt a lovagi kitüntetést, a czímert is neki adatja. Téved. A czímeradományozást lásd: Stylionarum Codex Lat. Med. Aevi 321. N. Múzeum. Innen közölte *Pray* is IV. 297.

[5]) Diarii: V. 739.; VI. 510.

[6]) U. o. VI. 411., 503.; VII. 560.

[7]) *Fraknói V.:* Magyarország és a cambrayi liga. Id. m.

[8]) Diarii: XIV. 271., 560.

[9]) *Fraknói V.:* Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a

házasságai, a török ellen való szövetkezések, különféle ügyek, többszörösen a Szentszékre utalták. Legtöbb gondot okozott a Beatrix-szel való házasság felbontása. Bonyolulttá tette ezt a Brandenburgi Borbálával meghatalmazás útján kötött házasság.[1]) Akadálya volt a síma elintézésnek az is, hogy Lodovico Sforza, a Valois-ház egyeduralmi törekvésének titkos olasz képviselője fölszínre vetette a Bianca Máriával, Corvin volt arájával, való házasságot is. Igy aztán szembekerült a milánói és a nápolyi udvar és velük a franczia-magyar érdekek a spanyol-ferraraival. Megindult a harcz a Sforzák és Aragoniaiak között s a Szentszék elé került. Beatrix mindent elkövetett, hogy újra Magyarország királynéja lehessen. Belátva, hogy a házassági terve füstbe megy, szívósan ragaszkodott igaznak vélt jogához. Vele harczolt atyja, az öreg Ferrante, Nápoly királya. Családja becsületéért folyt a küzdelem. Az első vereség Beatrixet érte. Az 1492-iki budai országgyűlésen kitörtek ellene. Csalódása bosszúra tüzelte és az ügyet nyilvánosság elé vitte. Bevádolta Ulászlót a pápánál, hogy nemcsak szóval igérte a házasságot, hanem testi kapocs által is végrehajtotta. Egybekelni nem akar. Az öreg Ferrante Andrea Caraffa-t küldte Budára 1492 nyarán. Ulászló meg ugyanazon év vége felé Sánkfalvi Antal nyitrai püspököt meneszti Rómába és Nápolyba, hogy a pápa mind a Brandenburgi Borbálával, mind a Beatrix-szel való házassági kötelmei alól mentse fel. Kettőzött erővel folyt a küzdelem. Beatrix részén vannak : Federigo, nápolyi herczeg, meg a spanyol és ferrarai követek. Ulászló érdekében viszont Sforza Ascanio bíbornok, Ludovico Sforza testvére és VI. Sándor alkanczellárja, Maffeo Trivilliense volt milánói magyar követ, most kanczellár és Sánkfalvi Antal harczolnak. Időközben 1493 második felében a milánói udvar átpártolt a bécsi udvarhoz s Bianca Miksa császárral kelt egybe. VI. Sándor pedig családi összeköttetésbe jutott a nápolyi udvarral. Úgy látszott, hogy Beatrix győz. 1494 elején megjelent Orso Orsini teanoi püspök, VI. Sándor követe, hogy Ulászlót Beatrix-szel kötött házassága végrehajtására bírja.

római szentszékkel. Bpest, 1902. II. köt. 1418—1526. — *A. Reumont :* Ungheria e la Santa Sede. Firenze, 1885.

[1]) *Wenzel G. :* II. Ulászló magyar és cseh királynak házasélete (1501—1506.). Századok 1877. 630. s köv. — *Óváry Lipót :* II. Ulászló és Beatrix házassága kiadatlan oklevelek alapján. (Századok 1890. 761. s köv.)

A dologból nem lett semmi. Beatrixet új végzetes csapás érte. Atyja még ugyanezen évben meghalt. Ulászló újra követeket küld a Szentszékhez: Brandis János, boroszlói prépostot (1495.), a következő évben pedig Bácskai Miklós, egri kanonokot. De hiába!

Végleges fordulat csak a század végén történt. Velencze vette kezébe az ügyet. Eszközül használta föl, hogy Ulászlót megnyerje a török ellen való szövetségbe.[1]) S a pert el is dönttette: 1500 ápr. 3-án a curia az ügyet perrendszerüen befejezvén, Beatrixot elmarasztalta. Négy nappal utóbb VI. Sándor a Brandenburgi Borbálával való házasságot is felbontotta. Beatrix még ugyanezen év végén hazament. Vele együtt a nápolyi és spanyol követek is eltávoztak.[2])

A majdnem tíz évig húzódó válóper még be sem fejeződött, a 45 éves Ulászló máris újabb házassági tárgyalásokba bocsátkozott. Ezekben is, mint az előbbiekben, tisztán politikai czélok vezették. Fölmerült a német császári családdal való összeházasodás, majd a sicziliai királyi házzal való. Egyik sem valósult meg.[3]) Legelőnyösebbnek a *franczia udvarral való kapcsolat* mutatkozott. Ez irányban a diplomácziai tárgyalások 1500 elején kezdődtek. Benne Valerianus de Sanctis és Mattheus Tostanus fáradoztak, a kik főképen azért jöttek, hogy királyukat XII. Lajost és Ulászlót a török ellen szövetségbe vonják. (1500. júl.) Fölajánlották Ulászlónak, hogy szabadon választhat a franczia herczegnők közül.[4]) A következő hónapban egy olasz festőt küldött Ulászló, hogy a herczegkisasszonyokat lefesse.[5]) Bizalmas tapasztalatok szerzése czéljából elküldte Cseh György kamarását. A távozó franczia követekkel útra keltek Bácskai Miklós, szerémi püspök és Telegdi István, királyi tanácsosok is, hogy tovább tárgyaljanak. Cseh György az év végén visszatért és magával hozta az arczképeket. Nem igen

---

[1]) Diarii: III. 198.

[2]) Kimerítően szól az egész per lefolyásáról *Berzeviczy A.:* Beatrix királyné 1456—1508. Bpest, 1908. Magy. Tört. Életrajzok. — *U. attól:* Adalékok Beatrix királyné II. házasságának történetéhez. Bpesti Szemle 1912. 189. s köv.

[3]) *Wenzel G.:* Id. m. 639. s köv.

[4]) Diarii: III. 356., 381., 400., 567. — *Katona:* XVIII. 247. — XII. Lajost és politikáját érdekesen jellemzi Domenego Trivixan cavalier Diarii. IV. 332.

[5]) Diarii: III. 630.

tetszettek. A kamarás tapasztalatai azonban annál inkább megnyerték Ulászlót Anne de Foix herczegnő, János Candalei gróf leánya részére, a ki mint Lajos unokahuga udvarában nevelkedett. Szépet és jót hallott róla a visszajött Bácskaitól és Telegditől is. Nemsokkal ezután Petanczi Félix követével megkérette a művelt szellemű és szilárd jellemű herczegnő kezét. Anna beleegyezett. 1501 őszén a meghatalmazott Bácskai Miklós, Telegdi István és Cseh György mentek Lajoshoz, hogy megkössék a házasságot. Anne de Foix így Ulászló nejévé és Magyarország királynéjává lett.[1]) A szerencséskezű diplomatákat Lajos megtisztelő módon jutalmazta.[2]) Anna királyné június 21-én útra kelt s Blois-ból Milánón, Velenczén keresztül Zenggbe, onnan Zágrábon át szept. 27-én Székesfehérvárra érkezett. Kíséretében voltak: De Ligny apát és Talleyrand 130 lovassal. Volt velük 40 teherhordó öszvér. Vele jött a guerchei herczeg, mint Lajos magyarországi követe. Azután testvére François de Foix; továbbá az estini Bailli; a Meilaci chevalier, Foresti Dizien, a királyné udvarmestere és a Brezollesi seigneur, a királyné főlovászmestere és számos franczia hölgy, meg főúr. Velenczében ünnepiesen fogadták őket. Az egykoruak azt mondják, hogy nem láttak hozzá hasonlót. Mindenütt díszszónoklat, lakoma, hangverseny, ünnepi játékok, lovagi tornák váltották föl egymást, határtalan jókedvben, fényben, pompában. S bár a királyné látta ez udvariassági cselekedetekben a velenczések számító értelmét, mégis oly kellemesen időzött a csodás szigetvárosban, hogy ezt sohasem tudta elfelejteni.[3]) Mindenkor örömest nevezte magát a signoria leányának. S midőn a következő év tavaszán Sabastian Zustignan velenczei követ búcsúkihallgatáson jelent meg előtte, különösképen üdvözöltette Leonardo Loredan doget, a ki őt oly igen

---

[1]) Diarii: III. 867., 1111., 1267.; IV. 288. A királyné származására nézve L.: *Korachich:* Scriptores Rer. Hung. minores. I. 31. — *Kropf L.:* Anna királyné II. Ulászló neje. Századok 1895. 697.

[2]) Telegdi Istvánnak megengedte (1502 május 24. Blois), hogy czímerét a franczia Szt.-Mihály-rend jelvényével ékesítse. (*Makay Dezső:* A Csanád-nemzetség. Bpest 1896. 98. s köv.; *Sráby Frigyes* czikke Turul 1890. évf. 63.; *Makay Dezső* czikke u. o. 1895. évf. 177. — L. továbbá: *Fejérpataky László:* Magyar czímeres emlékek, Budapest, 1902. II. füz. 68.)

[3]) *Wenzel G.:* Id. műve 735. s köv.

szívesen fogadta. Marco Molin-nak, a volt bresciai kapitánynak köszönetét küldte egykori kellemes társaságáért. Nem feledkezett meg a délczeg kapitányról sem, a lovagias Piero Lando-ról, a ki őt a gályán Zenggig elkísérte.[1])

Anna királynéval mozgalmassá lett a diplomácziai élet a két udvar között. Többször megfordult Budán Luis Helie. A Cambray-i liga tárgyalásában is ő buzgólkodott. Lobbanékony vérű diplomata volt. A tárgyalásokon nem egyszer szemébe vágta Pasqualigónak: Két sárkány van a világon, a török meg a velenczés.[2])

Mind a velenczei, mind a szentszéki összeköttetésnél élénkebb volt a *bécsi udvarral való érintkezésünk.* Különösen a félhold ellen való szövetkezés volt a tárgy. Nagyon sokat tárgyaltak a fiataloknak : Annának és Lajosnak Miksa unokáival való összeházasításáról is. Ez utóbbiban már az 1505. év tavaszán megindult a tárgyalás. Igy akarta ezt Anna királyné, a ki fejedelmi vérből akart leányának férjet. Nem kellett neki sem a délczeg nádor, Perényi, az udvar kedves embere, sem a szerencsefi Szapolyai János. A bécsi császári házra vetette szemét. Ez sem idegenkedett soha ettől a gondolattól. Az udvarnak ezt a törekvését megerősítette az 1505-iki rákosi országgyűlés váratlanul megnyilatkozó közhangulata, a melyben a Szapolyai-párt hadat üzent. A megfélemedett udvari párt még inkább kereste a császári hatalom segítségét. Titokban megkezdett tárgyalásait még nagyobb erővel folytatta. 1506 tavaszán a szerződési tételek egész sorozatát fogalmazták. Wellenburgi Láng ·Máté, minister titkár és a tudós Cuspinian, Miksa emberei meg Szatmári György és Thurzó Zsigmond vitték keresztül. Velük és mellettük fáradt Proszniczi Filipecz János. Feladatukat oly sikeresen oldották meg, hogy nemcsak Annát és Ferdinándot, hanem Lajost és Máriát is egybefűzték. A kettős házassági szerződést 1507 nov. 12-én pecsételte meg véglegesen a magyar udvar. Diadalmas befejezésüket az 1515-iki bécsi fejedelmi összejövetelen érték el.[3])

---

[1]) Diarii: IV. 862—3.

[2]) Diarii: X. 758.

[3]) *Wenzel G.:* Id. m. 827. s köv. — *Haselbach:* Cuspinian als Staatsmann, Aschbachnál: Id. m. 290. s köv. — Diarii: VI. 256., 318.; IV. 694. — *Isthvánfi:* 55. — *Cuspinians* Tagebuch a Fontes Rer. Austr. I. 1858. 404.

A török császársággal már egy teljes évszázadon át *összeköttetés*ben volt az udvar. Ulászló 26 évi uralkodása alatt sohasem hoztak hadüzenetet az aranyos Stambul követei. A magyar követek is csak a béke fenntartása végett mérték végig útjukat. Sebastian Zustignan 1500 márcziusában méltatlankodik a tanácsban, hogy a magyar követ csak 3 hónap alatt ér el a török fővárosba, bár a távolság 900 olasz mérföld. Huzzák-halasztják az időt, hogy a signoriától még több pénzt csikarjanak.

A porta követeit névszerint nem ismerjük. Közleményeit szerb v. bolgár nyelven szerkesztette. Követei a tárgyalásokon is így beszéltek. Tolmács útján érintkeztek velök. Minthogy rendesen békéért jöttek, szívesen látott vendégek voltak. Hazatértükben az ország határáig elkísérték.[1])

Gyakran megfordultak Budán a rokonságos érzésű *lengyel udvar követei.* Ide hozták őket az osman ellen való hadi vállalatok, a trónváltozás kérdései és egyéb családi ügyek. Legbarátságosabb volt a viszony a két udvar között I. Zsigmond idejében. Ő ugyanis herczegkorában éveket töltött bátyja budai udvarában (1498—1503); jelen volt bátyja menyegzőjén is. Hazánkban több helyt megfordult. Megnyerő modorával, műveltségével, egyenes jellemével a főúri világ egy részének barátja lett.[2]) 1511 végén magyar nőt szemelt ki magának feleségül: Szapolyai Borbálát. Csak hosszasabb diplomácziai tárgyalások után sikerült megnyernie bátyját, hogy Borbálával való házasságába beleegyezzék. Ez első sorban titkárának, Tomiczki Péter krakói főesperesnek és Hammel Mihály budai prépostnak, Ulászló gyóntatójának az érdeme. Hiába igyekeztek a Szapolyai-ház ellenségei: a nagybefolyású Szatmári és Perényi Ulászlót elidegeníteni, Tomiczki és Hammel győztek. 1512 febr. 8-án Krakóban ment végbe a fényes esküvő. A magyar király képviseletében Thurzó

[1]) *J. Hammer:* Geschichte des Osmanischen Reichs. I—X. Pest, 1827—33. II. kötete. — Diarii: III. 1267.; IV. 50—51. — *Engel:* 70., 106., 111.

[2]) Diarii: III. 235., 985., 1159., 1452., 1479., 1604.; IV. 348., 420. . . . Szépen jellemzi Orzechowski, a lengyel Demosthenes (*Joh. Daniel Janocki:* Nachricht von denen in der hochgräflich zaluskischen Bibliothek sich befindlichen raren polnischen Büchern. II. Theil. Breslau, 1749.)

János boroszlói püspök és Ákosházi Sárkány Ambrus pozsonyi főispán jelent meg.[1])

Nem egyszer találkozunk az udvarban Moldva és Havasalföld követeivel, megbizottaival.[2])

A diplomáczia e mozgalmas életében lássuk azokat a vezető férfiakat, a kiknek kezébe futott össze a sokszor kényes fonál. Keressük azokat a munkásokat, a kik a lebonyolításban segédkeztek. Ezek egyrészt egyháziak, másrészt világiak voltak. Mivel a tárgyalások nyelve, a portát nem számítva, latin volt, elsősorban az egyháziak jelesebbjei közül kerültek ki. Nemcsak latin tudásuknál, hanem általában alaposabb képzettségüknél fogva is ők voltak a legmegfelelőbbek. A mai fogalmak szerint kialakult diplomácziai testületről nem beszélhetünk. Voltak azonban egyesek, a kik, mondhatni, állandóan ilyen minőségben szerepeltek.

A diplomácziai hálózat egészét két részre oszthatjuk: nyugatira és keletire. Az előbbihez vehetjük a pápai, velenczei és bécsi összeköttetéseket, az utóbbihoz a törököt, a lengyelt, a moldvait és havasalföldit. Az első csoport államfőihez kevés kivétellel egyháziak jártak; az utóbbiakhoz, néhány esetet leszámítva, következetesen világiak mentek.

A *diplomaták* egész sora áll előttünk. Ott van a legelsők között a Mátyás iskolájából való morvaországi *Proszniczi Filipecz János.* Alacsony sorsból küzdötte fel magát. Mátyás halálakor váradi püspök és kanczellár. Egyike azoknak, a kiknek trónját köszönhette Ulászló. A nemzet nevében ő üdvözölte az új királyt Farkashidánál. Ő fogadta fel Ulászlónak a fekete sereget és tette lehetővé. hogy szembeszállt a többi trónkövetelővel. Ő békítette ki később öcscsével, Albert lengyel királylyal, a ki szintén pályázott a magyar trónra. Ezek a küzdelmek megingatták lelki egyensúlyát. Lemondott egyházi és világi méltóságairól és 1492 nyarán az általa alapított olmüczi ferenczesek zárdájába vonult. Sem királyának szavai, sem a főrendek rábeszélése nem tartották vissza. Tanácsát királya azután is mindig kikérte, szolgálatát később is állandóan

---

[1]) J. Chr. von *Engel:* Legatio a Sigismundo I. rege Poloniae ad Vladislaum . . . (*Schedius:* Zeitschrift von und für Ungarn. I. 163. s köv.) — Acta Tomiciana II. 1. s köv. — *Palacky:* Id. m. V. k. 2. rész 211.

[2]) *Engel:* 48., 74., 178. — Diarii: X. 849. — *Oláh M.:* Hungaria Bélnél 25.

felhasználta. Ő volt az a ferenczes barát, a ki 1506—7-ben titokban jött és ment a bécsi és budai udvar között és keresztülvitte és teljesítette Ulászló vágyainak vágyát: szerencsés házassági kapcsokkal kötötte össze a két urakodó családot. 1508-ban Thurzó Szaniszló boroszlói püspökkel Prágába küldte királya, hogy a csehországi zavarokat lecsillapítsa. Feladatát sikerrel oldotta meg. Szerény, nagytudású s igazi diplomata volt. 1509 júliusban halt meg. A morvaországi Magyar-Hradischon általa építtetett ferenczes kolostorában temették el. Egy évvel utóbb, midőn Ulászló Csehországból hazafelé tartott, útját Hradischnak vette. Sietve kereste föl egykori hívének, felejthetetlen tanácsosának, hű diplomatájának sírját s porladozó hamvainál buzgó imával rótta le a hála és szeretet adóját.[1])

Mátyás iskolájából került ki *Sánkfalvi Antal* is, a kánonjog doktora. Mátyás utolsó éveiben, mint pozsonyi prépost, több ízben járt az olaszországi udvaroknál. Ulászló tapasztalt diplomatát nyert benne. 1492 elején nyitrai püspök. Ugyanez év végén Rómába és Nápolyba küldte királya, hogy elintézze a reá nézve legégetőbb kérdést: a Beatrix-szel való házassági ügyet. Feladatához alapos ismeretekkel s a legnagyobb buzgósággal fogott. Jogi ismeretével tiszteletet vívott ki a curiánál is a magyar papság számára. Nem rajta mult, hogy eredménytelenül kellett hazatérnie. Talán épen ez lehetett az oka, hogy visszatérve a nyilvános szereplésnek búcsút mondott és az udvari életből kikapcsolta magát. Mint nyitrai püspök 1500 végén halt meg.[2])

Mellette sajátította el a diplomáczia mesterfogásait *Bácskai Miklós*. 1488-ban, mint egri főesperes kisebb diplomácziai szolgálatokat teljesített Mátyásnak. 1494—95-ben egri kanonok és unghi főesperes. Ebben a minőségben Sánkfalvi helyébe Rómába küldte királya, a Beatrix-szel való házassági ügyben. Megnyerő modorával csakhamar megkedveltette magát a pápai udvarban. VI. Sándor 1496 elején pápai káplánná nevezte ki. Ugyanekkor

[1]) *Bonfini:* 682., 686., 692., 699—701. — *Bunyitay V.:* Váradi püspökség tört. Id. m. I. 310. — *Palacky:* V. k. 2. rész 116—9., 153. — *Dubravius:* 200a.

[2]) Dl. 19.599. — *Fraknói V.:* Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szentszékkel.... II. 249.; T. Tár. 1904. 162. (*Dr. Czaich A. G.* czikke); — *Bonfini:* 753.

megengedte, hogy egyéb egyházi méltóságai mellett a mislyei prépostságot is bírhassa. 1498—99-ben Lengyelországban jár küldetésben. Fáradozásának jutalma a szerémi püspöki szék (1499.). Kevéssel utóbb, Sánkfalvi halála után (1501-ben) a nyitrai püspöki székre lépett elő. Telegdi Istvánnal és Cseh György kamarással 1502-ben szerencsés házassági kapcsokkal kötötte össze Anne de Foixot és Ulászlót. Bácskai kedves embere is lett az udvarnak és nagy tekintélynek örvendett a királyi pár előtt. Humanista műveltségénél fogva örömmel vegyült el az udvar tudósai között. 1502 vége felé gyengélkedni kezdett. Betegen hagyta oda püspöki székét és fölcserélte az erdélyivel. Új székhelyének nem sokáig örülhetett, mert az év vége felé betegsége sírba vitte (1504 okt.).[1]

Inkább humanista volt, mint diplomata *B. Thurzó Zsigmond.* Már találkoztunk vele a kir. kanczelláriában. A diplomaták szerényebbjei közé tartozott. Különösen a bécsi udvarral való tárgyalásokban fáradozott. 1507-ben a pápánál is járt küldetésben.[2]

Szintén a kanczelláriából került a diplomaták közé *Trogiri Beriszló Péter.* Találkoztunk már vele, mint kincstartóval és titkárral. De nemcsak e tisztségeiben vált ki, hanem a harcz mezején is. Dubiczai győzelmének (1513.) híre dicsőségét messze idegenbe elvitte. Rövid idő alatt félelme lett a töröknek. Ebben a sivár korban egyedül viselte szívén az alvégek védelmét és legtöbbször segítség nélkül vezette azok védelmét és küldetése is a török ellen való ügyben történt. 1502 végén mint háji prépost és kir. titkár a Szentszéknél járt, hogy a törökkel kötött békéhez a pápát megnyerje. 1504-ben Velenczében fáradozik. 1510-ben Miksa császárnál tárgyal Ákosházi Sárkány Ambrussal együtt a cambray-i liga ügyében. A következő év elején Lengyelországba megy, hogy a lengyeleknek és magyaroknak a török ellen való együttes támadását elhalasztassa. 1511-ben ismét a pápánál és császárnál jár. 1516 elején a pápától pénzzel, élelemmel, hadiszerrel támogatva, erős támadásra készül a félhold ellen. Terve azonban a király váratlan halála miatt — 1516 márczius 13. — dugába dőlt. Jelességét

[1]) *Fraknói V.:* Id. m. II. 225., 238.; T. Tár. 1904. 175. (*Dr. Czaich A. G.* czikke.) — Dl. 38.749. — *Katona:* XVIII. 180., 296. — *Pray:* Hierarchiae II. 389. — Diarii: VI. 81.

[2]) *Wenzel G.:* II. Ulászló házas élete, id. m. 835. — Diarii: VII. 120.; XI. 45. — L. a titkároknál.

megőrizték azok a sorok, a melyekkel 1517-ben a pápa tüntette ki; 1520-ban pedig V. Károly. Jaiczánál egy kisebb ütközetben esett el (1520.).[1]

Csulai Móre Fülöp az egyedüli a diplomaták között, a ki egyazon helyen, mondhatni állandóan képviselte az udvart. 1508-tól, kisebb megszakításokat nem számítva, 6 éven keresztül vezette Velenczével való ügyeinket. Ehhez ugyan nem kellett nagy tehetség, mert a legtöbbször csak a signoriától járó évi segélyért fordult meg Velenczében, vagy azért, hogy fölvegye a belőle kért előleget. Mégis gondoljuk végig, mennyi rábeszélést kívánt a köztársaság kalmárszelleme, mennyiszer kellett pénzt kérnie a szegényedő udvarnak. Feladatát korántsem mondhatjuk könnyűnek. A szemes és ügyes Móre korán megismerte a viszonyokat. Szellemüket egy-kettőre elsajátította és feladatát a legtöbbször sikerrel oldotta meg. Tevékenységére érdekes világot vetnek Massaro velenczei titkárnak 1513-ban a signoriához írott sorai.[2]

Az egyháziak közül megemlítjük még: Kálmáncsehi Domokost. Lelkes és avatott barátja volt a tudományoknak és művészeteknek. Székesfehérvári prépost; 1495-ben váradi püspök lett. Többször végzett kisebb-nagyobb diplomácziai megbizatást. 1499-ben Lengyelországban járt.[3] — Ifj. Vitéz János veszprémi püspököt; 1498-ban szintén Lengyelországba küldték.[4] — Brandis János boroszlói prépost 1495-ben a Beatrix-féle házassági ügyben Rómában tartózkodott.[5] — László, vasvári prépost, legelső hírvivő

---

[1]) Diarii: IV. 563., 655., 698. — Archivum Secretum Apost. Vaticanum Arma 39. No. 22. sz. okl. — Commemorabilia XIX. 48. Velenczei llt. — Továbbá Diarii: XI. 45., 300. — *Isthvánfi:* 55. — Acta Tomiciana I. 55. — Dl. 30.991., 22.764. — *Margalits:* Horvát tört. Repert. I. 109., 195., 654. s köv.

[2]) *1508: Diarii:* VII. 640., *1509:* U. o. VIII. 413.; *1510:* U. o. VIII. 521., X. 85.; *1512:* U. o. XIV. 638., XV. 184.; *1513:* U. o. XVI. 115., XVII. 319. . . . *1515:* U. o. XIX. 400., XX. 366. . . . *Massaro* jelentése. U. o. 35. k. 110.

[3]) *Fraknói V.:* Mátyás kir. magyar diplomatái. Századok 1898. 868. s köv. — *Bunyitay V.:* Váradi püspökség I. 332—43.

[4]) *Ábel J.:* Magyarországi humanisták, id. m. 102. — *Katona:* id. m. 18. köt. 162.

[5]) Tudománykedvelő ember. Rendkívül szerette Italia klasszikus földjét. Bolognában halt meg 1500-ban. (*Friedlaender* és *Malagola* id. m. 258.)

követ volt a Szentszéknél (1492.).[1]) Mindezeknek az összeköttetéseknek a szálai három egyházi kezébe futottak össze : Bakócz Tamás, főkanczelláréba, Szatmári György, kanczelláréba és Frangepán Gergely, veszprémi, majd kalocsai főpap és nagy befolyású tanácsos kezébe. Az irányítás és vezetés mellett olykor maguk is részt vettek küldetésekben.

A világiak közül kiválnak a *Czoborszentmihályi Czobor* testvérek : *Imre* és *Márton.* A portával, Havasalfölddel, Moldvával és néha Lengyelországgal való összeköttetéseinket eleinte ők vezették. Imre, az idősebbik, 1492-ben békekötés végett jár Konstantinápolyban. A szultán hosszasan magánál tartotta, hogy hazatérve, a magyar udvart ne tudósíthassa hadi készületeiről. 1495 áprilisában ismét a portához készül. Költségei fedezésére 1500 forintot kapott. A szultán ez időtájt nagyon szigorúan ellenőrizte a magyar követeket. Ez sehogy sem illett a magyar király nemzetközi tekintélyéhez. Ép ezért az 1496-ban a Stambulba menő követek azzal az utasítással keltek útra, hogy ez ellen tiltakozzanak. 1498-ban ismét Konstantinápolyban időzik Czobor. A király mind az ő, mind a kíséretében levő 9—10 nemesnek felfüggesztette perét távollétük idejére. A következő évben gazdag ajándékokkal tértek vissza. 1500-ban erdélyi sókamarássá nevezte ki Ulászló. Ez állásában többször megfordult Moldva-, Havasalföld és Lengyelországban. 1509-ben királyi familiaris. Jutalmul kapta Ulászlótól néhai Huszár János szebeni házát. Egyúttal fizetési kötelezettségek alól is fölmentette. A következő évben megigérte neki, hogy követi kiadásait megtéríti, halála esetén örököseinek fizeti ki. 1514-ben oppelni herczegi kapitány. 1519 körül halt meg.[2])

Öcscse *Márton* 1493-ban belgrádi bán. 1503 tavaszán Konstantinápolyba küldték. 1507-ben kir. kamarás és bodrogi főispán. 1513-ban Zoltai Jánossal ismét a szultán udvarában tárgyal.[3])

A Czoborok mellett 1494-ben még Móre Péter járt a portán.[4])

---

[1]) *Fraknói V.:* Magyarország egyházi és politikai összeköt., id. m. II. k. 248.

[2]) *Bonfini :* 722. ; *Engel :* 110., 112., 155. ; *Pray :* IV. 277. ; Dl. 20.645., 21.907., 22.084., 22.848. — *Dr. Iványi Béla* czikke T. Tár. 1906. évf. 162.

[3]) *Iványi :* U. o. — Diarii : IV. 472., 628., 733—4. ; V. 139—40. — *Katona :* XVIII. 57. — *Pray :* IV. 344. — *Dudás Gyula* czikke. Turul. 1894. évf. 23—25.

[4]) *Bonfini :* 741. — *Isthvánfi :* 42. — *Engel :* 86.

Mások is kivették részüket a szultánnal való békealkudozásokból : 1503-ban a nyelvekben jártas Bélai Barnabás és társa, Paksi Mihály ;[1]) 1508-ban Jurisics Horvát Máté ; 1512-ben Tomori Pál ;[2]) 1513 elején a franczia követségéből ismerős Petánczi Felix.[3])

A portán megfordult követségeink között egyike volt a legköltségesebbeknek az 1514-iki, a mely 104 ember-, két káplán-, egy titkár-, 120 ló és hat kocsiból állott.[4])

Sokszor szerepel *Telegdi István,* jó szónok és jeles hadvezér. Már találkoztunk vele, mint kincstartóval. 1502-ben Francziaországban járt Bácskai Miklós és Cseh Györgygyel az Anna és Ulászló közti házassági ügyben. 1503-ban Lengyelországba küldte királya Balassa Ferenczczel és Czobor Imrével, hogy testvére, Sándor király meg a moldvai vajda közti ellentéteket elsimítsa. 1507 januárjában Krakóban képviseli királyát Zsigmond koronázási ünnepségén. Innét Moldvába ment, hogy Bogdán vajdát a magyar korona iránti hűségben megszilárdítsa. 1514-ben síkra szállt a keresztes had kihirdetése ellen. A parasztlázadásban elfogták s embertelen módon kivégezték.[5])

Nevesebbek még : Ákosházi Sárkány Ambrus, pozsonyi főispán. 1508—10-ben Beriszló Péterrel a cambray-i ligát tárgyalta Bécsben, 1512-ben Szapolyai Borbála és Zsigmond menyegzőjekor Krakóban járt.[6]) — Korlátkövi Osvát. Korlátkő, Kékkő . . . ura. 1506- és 1509-ben Lengyelországban végzett megbizatásokat.[7]) — Ráskai Balázs ismerős várnagy és tárnokmester. 1500 körül Gábor boszniai püspökkel Krakkóba küldték.[8]) — Lónyai Albert, néhai Kinizsi Pál vitéz hadnagya, zenggi kapitány Csulai

[1]) *Isthvánfi :* 50.

[2]) *Katona :* Historia Coloc. I. 516.

[3]) Járt még Spanyolországban a rhodusi nagy mesternél. (Diarii : V. 1053. ; XI. 148. ; XV. 408., 462. ; XVI. 475.)

[4]) Diarii : XIX. 86.

[5]) *Katona :* XVIII. 343. ; Acta Tomiciana I. 14—15. ; *Isthvánfi :* 53., 63., 70.

[6]) Diarii : XI. 45., 148. — *Fraknói V. :* Cambrayi liga id. m. 719—20. — Acta Tomiciana II. 2., 17. — *Isthvánfi :* 60.

[7]) *Dr. Iványi* czikke Tört. Tár. 1906. évf. 164. — *Isthvánfi :* 52. — *Pray :* IV. 312., 335. — Dl. 36.351.

[8]) Dl. 32.538.

Móre Fülöp oldalán a velenczei ügyekben fáradozott.[1]) A fiatalabbak közül megemlítjük Nagylucsei Dóczi Ferenczet, a Jagellók kedveltjét. Bemutattuk őt már a kamarások sorában.

Ime az udvar diplomatái. Színe-java az egyházi és világi rendnek. Párosul bennük szellemi kiválóság és gazdagság. Európai nemzetközi érintkezésünk hol lassabban, hol gyorsabban zakatoló gépházának ők voltak munkásai.

Ulászló követségei közül a legnagyobbszerű az volt, a melyet menyasszonya fogadtatására és hazahozatalára 1502 nyarán Velenczébe küldött. 400 lovasból állott. Ujlaki Lőrincz herczeg, a dúsgazdag főúr vezette. A signoria a Hospitale di San Antonio nuovo-ban akarta elszállásolni. A követek azonban félreértvén a Hospitale szót — betegápoló helynek magyarázván — nem akarták elfogadni. Hangoztatták, hogy a magyar király nemzetközi tekintélye nagyobb, semhogy követeit egy betegápoló helyen szállásolják el. A részükre utalványozott pénzt is visszautasították. A köztársaság pénzére nincs szükségünk — mondták. Végre is nekik »oratori di tanto re« más helyet jelöltek ki, a mely »condecenti ale sue grandezze« lesz. Eleinte bőven volt pénzük. Sok mindenfélét összevásároltak. Büszkék is voltak! De nem sokáig. Augusztus 12-én már azzal a kéréssel fordultak a tanácshoz, hogy az évi segélyszámlájára »a conto di la paga« adjanak nekik 8000 ducatot. Kaptak. Kevéssel utóbb azután kellemetlen esemény érte Annát. A magyar követek ugyanis addig, a míg a Lajos-igérte 40.000 arany hozományt meg nem kapták, nem akartak útra kelni. E miatt ellentétbe kerültek a franczia urakkal. Az összekülönbözés után azoknak is, ezeknek is egy része idő előtt hazatért. Anna pedig 60—70 emberből álló kíséretével kénytelen-kelletlen mindazideig a szigetvárosban időzött — nagy bosszúságára a signoriának — míg az ellentétek elsimultak. Végre augusztus 21-én este Piero Lando kapitány kíséretében útra keltek és 23-án Zenggbe érkeztek.[2])

---

[1]) *1503:* T. Tár. XXII. 4.; *1504:* Diarii V. 977.; *1507:* Commemorabilia, velenczei llt. XIX. 104.; *1515:* Diarii XIX. 437., 440. — *Fraknói V.:* Lónyai Albert zenggi kapitány velenczei követségei. T. Tár. XXII. 1. s köv.

[2]) Diarii: IV. 283., 295., 301. — *Wenzel G.:* II. Ulászló házas élete id. m. 738. s köv.

VI.

ÜNNEPSÉGEK.

A megkötött udvari életet nem egyszer pompázó ünnepséggel tették változatossá. Fel-felzajlott ilyenkor az élet. Játszi jókedv, szilaj öröm, lelkesedés és a vígabb világ zajosabb hangja fogta el őket. Szabados vígságuk hazug fénye s oktalan pazarlása, rövid időre bár, boldog napokat varázsolt panaszos otthonukba. Lakomáikat, mulatságaikat lehetőleg ünnepnapra tették s rendesen istentisztelettel kezdték. 1500 husvétján vígságos pompával vonultak Boldogasszony templomába. Fényes öltözetű apródok nyitották meg a sort, élükön egy zászlósúrral, a ki a kardot vitte. Utánuk vonult a főpapság s a főúri világ. Ott lépdelt a király és öcscse Zsigmond is. Velük voltak a lengyel, a velenczei s a többi követek az udvari méltóságokkal. Mise után vígság folyt. Szomjú kupák és serlegek várták őket a palotában.[1])

A karácsonyt, husvétot, pünkösdöt mindig megülték.[2]) Eleven hitű királyuk e napok istentiszteletében, ha csak tehette, részt vett; majd megvendégelte világi és egyházi nagyjait és a kiválóbb budai meg pesti polgárokat. 1501 úrnapján nagy játékszínben gyönyörködtek: Mohammed vallásának jelképes pusztulásában.

---

[1]) Diarii: III. 288. — Néha szabad ég alatt rendezték az istentiszteletet, mint 1510. júliusában is, midőn Tatán tartózkodtak. Ennek az ünnepségnek a leírását L. Diarii: X. 702., 851. — *Fraknói V.*: Cambrayi liga id. m. Századok. 1882. 836.

[2]) Más ünnepeket is. 1494-ben gyertyaszentelő Boldogasszony napján 75 viaszgyertyát vettek, az istentiszteletben résztvevő főpapok, főurak és

Egy jóslat a próféta tanainak fennmaradását koporsójának épségben maradásához kötötte. Bemutatták sírja elpusztulását. Boldogasszony temploma előtt díszes mecsetet rögtönöztek s elhelyezték benne a próféta függő koporsóját a szultán, számos pasa és török őrizetében. Mikor a körmenet a királylyal együtt a mecsethez közeledett, egy hirtelen lecsapó hatalmas tűzsugár lángba borította őreivel együtt. Javarészük azonnal elpusztult; a mi megmaradt, azt a sokaság verte szét botokkal és kövekkel. Sokan fogukkal is tevékenykedtek dühükben. A tömeg hangulatát irányította a főtéren felállított szökőkút is, a melyből egész napon át bor folydogált. Csakúgy tódult köréje a csőcselék; ki bögrével, ki fazékkal, ki kalapjával férkőzött közelébe, a szerencsésebbek szürcsölgették is. A tolongásban azután repült ide is, oda is a sok tört pohár, bögre és fazék. A közéjök dobott kappanokra, ludakra és galambokra pezsdült még eleven sürgés mindenfelé.[1])

Érdekesek a keretei a családi élet örömeinek.

Örömlázas volt az egész udvar, mikor a királynénak 1500 július 23-án leánygyermeke született. Lelkesen készültek augusztus 15-iki keresztelőjére. Résztvettek benne a főpapok és főurak lehető teljes számban. A szertartást Bakócz prímás végezte: Annának keresztelte. Hedvig herczegasszony, Szapolyai István nádor özvegye és Kunigunda grófné, Péter bazini és sz.-györgyi gróf országbírónak és vajdának a felesége lettek keresztanyává; Isvalies Péter reginoi bíbornok, pápai követ, Badoer János dr. a velenczei köztársaság képviselője, Ujlaki Lőrincz herczeg és Szatmári György kanczellár pedig keresztapákká.

A szertartások végeztével visszatértek a palotába. Mindannyian lekötött figyelemmel nézegették az anyakirályné drágaköves nyoszolyáját, ennek nehéz bársonytól dagadó s vastagon lefolyó kárpitját. Egyesek 50.000 aranyra becsülték. Majd fényes lakoma következett. Az esztergomi érsek ezüstedényeket és egy keresztet ajándékozott a királynénak. Nem maradt mögötte a

---

udvariak számára. (*Engel:* 83.); virágvasárnapra virágokat vásároltak. Nagyhéten fekete posztóval vonták be a király szobáját és a templomot (U. o. 107—8.); úrnapi körmenetre a vár előtt sátort állítottak fel. (U. o. 118)

[1]) *Dainerius Tamás dr.*, ferrarai követ, nagyon élvezte ezt a nekirontást. Leírását L. Descrizione dell' Ungheria nei secoli XV et XVI. etc. id. m.

többi főpap és főúr sem. Szatmári kanczellár 100 arany értékű ajándékkal kedveskedett. Magam is — írja a velenczei követ — 50 ducát értékű csecsebecsét adtam e nem mindennapi alkalommal. Az általános örömből kivette a magáét a nép is. Az udvari szökőkútból egész napon át jóízű bor csörgedezett és élvezhette boldog-boldogtalan. A városra boruló sötét éj nagy sátrába mindenfelől felcsillámlott az örömtüzek fénye és csak akkor tűnt el és szűnt meg vele a morajos ágyúk tompító zúgása, mikor már megnyiladozott az egek kárpitja.[1])

Nem csekélyebb lelkesedéssel ülték meg a második gyermek keresztelőjét.[2]) A királyné óhajtása, hogy fia legyen, 1506. július 2-án beteljesült. Az általános öröm alig ismert határt. Nyomban értesítették a szomszédos fejedelmi udvarokat. Keresztelője 13-án ment végbe s a Budán időző főpapok és főurak valamennyien részt vettek benne. Kápráztató menetben vonultak s vitték aranyos mennyezet alatt a herczeget Boldogasszony-Fejéregyházába. A színarany keresztkút mellett most is Bakócz végezte a szertartást. A keresztapák között első volt a velenczei köztársaság: Franceso di Beneti követségi titkár személyében. A királyfit dicső emlékű Lajos királyunk nevére keresztelték. Az egyetemes öröm a keresztelő lakomában fejeződött be. Korai volt. Az anyát 26-án vasárnap, névünnepén áldozatul ragadta gyermekágyi láza. A király vígasztalhatlan bánatában búskomorrá lett. Erélytelenségét így érzéketlensége is súlyosbította. Elhanyagolta magát is, országát is s csupán a mult fájó emlékének élt. Az udvari ünnepségek zajosabb napjai elültek, pompájukat gyász váltotta fel, megürültek a termek. Ulászló szemefénye könnybe merült s napokig komoran üldögélt.

A főurak előtt nem volt ismeretlen, hogy beteges lelkű királyuk óhajának óhaja fia volt s hogy őt önmaga életében megkoronáztathassa. Fölkeresték tehát Bakóczczal élükön s szóvá tették, hogy ha örökös búslakodásának véget vet, önmagát és országát el nem hanyagolja, királyhoz méltó módon öltözködik, szakállát lenyiratja, fiát azonnal megkoronázzák. Ulászló tüstént megborotválkozott, illő ruhát öltött és kividámulva jött

---

[1]) L. Diarii: V. 72. és 73. — L. még a *Palacky*-közölte oklevelet V. köt. 2. rész 114.

[2]) Diarii: VI. 388. — *Isthvánfi*: 53.

vissza és kérte igéretük beváltását. A főurak így pajkoskodtak szelíd királyukkal.[1]) Igéretüket 1508 június 4-én váltották be.

Vicenzo Guidotto, velenczés követi titkár, részletesen megírja a székesfehérvári koronázás eseményeit.[2]) Az udvari főméltóságok, főpapok, főurak és nemesek egész tábora jelent meg ez ünnepségen. A szertartást Bakócz végezte. Mise elején a síró gyermeket szentelt olajjal fölkenték, majd egymás után a kezébe tették Szent István kardját, a jogart s az arany almát. A koronázási esküt atyja mondta el helyette. Erre a prímás kezébe véve a szent koronát, háromszor fennhangon kérdezte : Akarják-e, hogy Lajost királylyá koronázza. Akarjuk, felelték mindannyian. Ulászló ragyogó arczán forró könnycseppje lecsordult. Örömkönnyét sírta. Egyszerre csak a gyermek is rákezdte a sírást s éles hangjával belevágott az ősi templom mélységes csöndjébe. A prímás, mielőtt a koronát a gyermek fejére tette volna, újra megkérdezte : Akarják-e. Akarjuk, hangzott ismételten a dörgő válasz. A szertartások befejezésével a kis királyt Szent István palástjában, himbáló lágy hintóban a közeli Szent Pétertemplomba vitték. Az utczát mindenütt hímzett bíborszőnyegek puha bársonyos rétege takarta. Hét főúr ment elől Máriás zászlókkal. Útközben pénzt szórtak az örömlázas nép közé. A templomba érkezve a koronázószékbe ültették, Perényi Imre meg Szapolyai János a szent koronát feje fölött tartották. Majd a pár száz lépésre levő Szent Mártontemplomba vonultak és megismételték e hagyományos szertartást. Útközben a nádor a két templom közt dombolt koronázóhalomra léptetett s elvégezte a jelképes világtájvágásokat a gyermekkirály helyett. Végül visszatértek a palotába s a szerencsekívánatok után ünnepi lakomára fordultak. Az általános örömet játékokkal tetézték.[3])

Mindez ünnepségüket fényben, pompában fölülmulta a király menyasszonyának fogadtatása és a menyegző.[4]) Anna de

---

[1]) *Dubravius :* 119. — Diarii : VI. 449.

[2]) Diarii : VII. 560—62., eredetije a modenai llt.-ban.

[3]) Emlékére érmet vertek. Weszprémi : id. m. II. köt. 1. rész 208.

[4]) Részletes képét Anna fegyverhírnöke örökítette meg. Jelentését a párisi nemzeti könyvtárból *Marczali Henrik* tette közzé : Candalei Anna II. Ulászló neje, magyarországi útjának és a menyegzői ünnepségek leírása. M. T. Tár. XXIII. 1897. 97—113.

Foix 1502 augusztus 23-án érkezett Zenggbe. A kikötőt, a várost, az utczákat lombokkal, diadalívekkel díszíttette Lónyai Albert, a város kapitánya. Rajtuk e felírás aranybetűi csillogtak: »Expectata venis«. A révben várakozott reájuk Korvin János herczeg, bán, Frangepán Bernát gróffal 7—8000 főnyi kíséretben. Hódoló fogadtatásuk után paripákkal és ajándékokkal kedveskedett Lónyai az ifju herczegnőnek. Legközelebbi megállójuk Modrus volt, a hol Frangepán Bernát, a vidék ura, várta a herczegnő személyét. Innen Zágrábnak tartottak. Szerencsésen keltek át a török támadásoknak kitett vidékeken. A fáradt kis csapat Lukács püspök vendége lett. Jó elibük sietett díszes bandériumával. A külvárosban várta őket helyettese ünneplő papságával. A menyasszonyt a várpalotában szállásolta el s tiszteletére nagy vendégséget csapott. Lukács is, Korvin is rajta volt s kitett magáért, hogy úrnőjük a lehető legkellemesebben érezze magát. Az utat csakhamar kipihenték. Immár áthatotta őket a közeli magyar föld vendégszerető levegője. A Dráválnál Perényi Imre ment eléjük Csáki, Szentgyörgyi és más főúri hölgyek társaságában. Hódolatuk után Anna díszes hajóba szállt. Miután átkeltek, Perényi átnyujtotta ő felsége levelét s rendelkezésére bocsátotta a felség ajándékát, három gyönyörű hintót. Csakúgy ragyogtak! Főképen az, a melyik az Anna számára készült. Az eléjük fogott 8—8 különféle színű paripa szerszámainak futosó világát alig érte utól a szem s messze szórta róluk fényét a király s országának czímere. A hölgyek kocsiba szálltak, az urak lóra ültek s Székesfehérvárnak vették útjokat. Szeptember 27-én ide meg is érkeztek. A király fényes kísérettel várta őket félmérföldnyire a város előtt ütött lengő tarka sátortáborában. Vele volt az öcscse, Zsigmond herczeg, Isvalies reginói bíbornok, pápai legatus követ, V. Geréb Péter nádor, Bakócz Tamás prímás és főkanczellár, Salisbury angol követ, továbbá Albert és György bajor herczegeknek, a rajnai választónak, a velenczei köztársaságnak képviselői, valamint más államok megbizottai is és még számos főpap és főúr. Gyönyörű őszi idő volt. A sok czifra nagy, hegyes sátor izgatóan tarkállott a síkon szerteszét. A királyé messze kivált közülök tornyadzó alakjával, sötétszínű kelmeszövetével, bíborbársonyból és aranynyal átszőtt posztóból való kucsmájával, a melyet drága sallangok, fénylő gazdag

aranyrojtok, füzérek, boglárok ékesítettek. A távolba csillogott művészi kivitelű felírása : Anna. 8 öl széles, 60 hosszú, süppedő szőnyeg várta előtte a menyasszonyt. Egyszerre csak lázad a levegő a kürtök riogásától. Ulászló megjelen sátora nyitján. Violaszínben játszó selyem kalpag állt a fején, aranynyal átszőtt bíborbársony ruha büszkélkedett rajta. A szőnyeg közepére sem ért s szemtől-szembe volt vele választottja. Gazdagon aranyozott, czobolyprémes fehér atlaszruha omlott rajta végig. Franczia és bretagnei czímeres fegyverhírnökök jöttek előtte. Vele volt Ujlaki Lőrincz herczeg, Bácskai Miklós nyitrai, Lukács zágrábi püspök, számos főpap és főúr meg franczia kísérői. A herczegnő háromszor meghajlott. Bakócz üdvözölte királya és nemzete nevében. Anna megilletődve mondott köszönetet. Hatásos válaszát a prímás öcscse, Ferencz, győri püspök tolmácsolta. Most a városba indultak. Buzlai Mózes főudvarmester lovagolt a menet élén a tárogatósokkal. Utánuk büszkén emelődtek az égnek a fegyverhordók ingó lobogói és csillogó czímerei. Középen léptetett a király sárga lován, oldalán tartott menyasszonya. Követték őket Zsigmond herczeg, Bakócz Tamás, a guerchei herczeg és mások. Körülbelül 4000 lovas volt a menetben. Erre is, arra is szórták fényüket az ékes fegyverek, a czifra kardok, aranyos szegetű domborodott paizsok, rézveretes szárú dárdák, hímes övek, boglárok, a kagylók, gyöngyök, drágakövek, a fityegő bársony csótárok s az el-elhaló kürtök, kaczagó dobok és jajduló trombiták közt hallatták szavukat a lovak apró csengetyűi. A város előtt várta őket egyházi díszben a papság. A kapuknál fölhangzott az alkalmi hőstornák zaja. A lassú, kígyózó tömeg végre a székesegyházba ért és »Te deum« után szétoszlott. A felség lakására kísérte a királynét, maga pedig szállására tért a főurakkal.

Mire megnappalodott, 500 tagú bandérium elhozta a szent koronát Visegrádról. Az esküvő és koronázás 29-én ment végbe. A király czobolyprémes violaszínű szatin ruhában ment leendő hitveséért. Anna is ilyen színű ruhát öltött. Tömött sorokban vonultak az ősi koronázó egyházba. A menetet a nádor, a guerchei herczeg s a főméltóságok nyitották meg. Követték a különböző államok képviselői. A menyasszonyt Zsigmond herczeg vezette. A templomban, mely drágábbnál drágább szőnyegekkel

volt borítva s aranynyal átszőtt karmazsin bársonynyal volt takarva, egy 3 lépcsős emelvény díszelgett, két díszpaddal. A jobboldali a király és kísérete, a baloldali a királyné és környezete számára. Mise előtt a felség az oratoriumba vonult s fejére illesztette a koronát. Aztán az oltár elé ment. A jogart V. Geréb Péter, az apostoli kettős kereszttel díszített országalmát Ujlaki Lőrincz vitte előtte. Annát is az oltár elé vezette a guerchei herczeg. Az esketést Bakócz végezte 8 püspök segédletével. Utána visszatértek a padokba. Majd az ifju királyasszony újból az oltárhoz ment s a szokásos módon megkoronázták.[1]) A szertartások befejeztével mindnyájan díszes lakomára mentek. Egy hosszú asztal volt megterítve. Csak az egyik oldalán foglaltak helyet. Mindenki méltóságának megfelelő helyre ült. Középen a királyné, tőle jobbra a király, mellette öcscse Zsigmond, azután a nádor s a főúri világ. A királyné baloldalán ült a pápai bíbornok-legatus, mellette Bakócz. Utána a főpapok hosszú sora. Az asztal jobboldali végén foglalt helyet a guerchei herczeg és a velenczei követek, velük szemben az angol és német fejedelmek megbizottai. Ezeket oly figyelemben részesítették, mintha maguk a fejedelmi személyek lettek volna jelen. Mindnyájuk figyelmét felhívta egy kilencz lépcsőjű gyönyörű pohárszék s rajta a merő arany-ezüst poharak, csészék, tálak, tányérok, medenczék és majolika-edények özönfénye.[2]) A nagy ünnepséget különféle mulatságok rekesztették be.

Harmadnapra Budára mentek. A fehér lován léptető királynét mindenütt lelkesen fogadták. Október 23-án ágyúdörgés, harangok zúgása jelezte megérkezésüket. 12 napig vala lakozás. Résztvettek benne a nemesek, városok s különféle testületek képviselői is. Egyik ezüst edényeket s drága szövöttárukat, a

---

[1]) Kivételesen Bakócz végezte, mivel a veszprémi püspök, Frangepán Gergely »omnes ordines sacerdotales« még föl nem vette »ob temporis brevitatem et negotiorum pluralitatem« (Dl. 21.143).

[2]) A lőcsei összejövetelen is lehetett látni egy ehhez hasonlót. Tizenhét lépcsője volt. A tetején két egyforma, természetes nagyságú hattyú ült s közöttük üveglámpák csillogtak. Az alattuk levő lépcsősorokon drágaköves csészék, ivóedények, palaczkok, serlegek, poharak, nagy vizes kancsók díszelegtek. Az alsó részen levő aranyos edények, domborművű tárgyak inkább díszítésre valók voltak, mint használatra *(Bonfini :* 752—3.).

másik bársonykelméket s török szőnyegeket hozott ajándékul. Üres kézzel senki sem jött. A nagy ünneplésben részesedett a nép is. A szökőkutakból most is, mint nagyobb ünnepeken, bor patakzott.

Az ünnepségek keretében szokásos *mulatságok* és *szórakozások* közül leginkább a *lovagjáték*okat kedvelték.[1]) A vad fegyverek csattogását, a csatatéri halálfélelmet itt szokta meg a középkori ifjuság. E fényes ünnepi hadijátékokban, viadalokban hullott reá az első dicsőség. Itt mutatták be a vívásban való ügyességüket. Itt szerezte lovagi készültségének elismerő oklevelét. Ha az ünnepség napokon át tartott, akkor szinte mindennaposak voltak a vitézi tornák. Sisakosan, pánczélosan egymásnak futottak s kiki igyekezett ellenfelét kivetni a nyeregből. Egyiknek-másiknak a lova úgy nekibogárzott olykor, avagy megeresztve fékét oly hevesen csapott össze, hogy a ló is és a lovas is súlyosan megsebesült. Ilyen baleset zavarta meg a viadalok hangulatát a menyegzőkor.[2]) A felek oly erővel szegezték egymásnak rúdjok végeit, hogy az egyik vitéz emelőrúdja az ellenfélnek lábaszárán keresztülmenve, a lovat is átdöfte. Az 1516-iki bécsi congressus tornajátékain valóságos csatazaj hangzott föl. 32 vaspánczélos, sisakos vitéz rontott egymásnak; a trójai játékokat mutatták be.[3]) Nem volt ilyen nagyméretű, de nem kevésbé érdekes az a harczjáték, a melyet Pécsett rögtönöztek a palotások a török követ előtt 1494-ben.[4])

Egyik legkitünőbb bajmester Brandenburgi György gróf volt. Alkalmasint ő gyakorolta benne Lajos királyfit is. A lőcsei összejövetel lobogós, czímeres ifjai közül leginkább Bátori György és Perényi Gábor váltak ki.[5]) A nagyreményű ifjak dicsőségük első koronáját akkor érték el, a mikor lovagokká avatták őket. Lehetően ünnepi pompa közt hajtották végre. Élvezték ezt Somi Józsa és vitéz társai is 1494 márcziusában. Diadalmasan keltek ők át a befagyott Dunán és zsákmányul ejtették a szendrői

---

[1]) Torneamentum, hastiludium, giostra, tournois, tournier . . . néven említik forrásaink.

[2]) A franczia fegyverhírnök jelentése. T. Tár. XXIII. 104., 109.

[3]) *Cuspinian Bélnél:* 298—99.; Diarii: X. 482., 491.

[4]) *Engel:* 73.

[5]) *Bonfini:* 736.

basa két várát. Ulászló fényes ünnepség keretében ütötte lovagokká a leventéket. Józsa úr 138 frt értékű hermelinnel bélelt, aranynyal átszőtt bíbor ruhaszövetet kapott kitüntető ajándékul. Kinizsi Ozsvát pedig egy 21 frtos atlaszszövetet. Valamennyiök közül magára vonta a figyelmet egy horvát vitéz, a kinek bátorságát Ulászló corona muralis-szal, egy bíbor bársonyruhával s 200 aranynyal jutalmazta.[1]) Olykor egyszerű kardérintéssel végezte a király a lovaggáavatást, ünnepség és ajándékozás nélkül. Lajos koronázásakor több mint 60 vitézt részesített ilyes kitüntetésben.[2]) Szokása szerint — írja Vicenzo Guidotto — a hány letérdelt előtte, kardjával fejét megérintvén, lovaggá avatta jókedvében.

Nem hiányzott az udvari ünnepségek és mulatságok sorrendjéből *a zene és a táncz.* Az Anna menyegzőjén való hangversenyt méltónak tartotta feljegyezni a franczia fegyverhírnök. Hangos jókedvben ropták a különféle vendégek nemzeti tánczukat. Legszebben járták a lengyel daliák.[3]) A bécsi congressuson minden fejedelemnek 25 tánczost és 25 nézőt volt szabad bevinnie a táncztérembe. Alighogy reákezdték a császári zenészek, rögtön ott termettek a párok s a szemes ajtónállók minden ébersége ellenére zsúfolásig megtöltötték a termet. Egy alkalommal az ifjuvérű öreg császár is megforgatta Anna herczegnőt.[4])

Nem utolsó mulatság volt a *lóverseny* sem a sokféle szórakozás között. Főuraink közül többen tartottak versenyistállót. Kivált közülök a Szapolyai Györgyé. A bécsi congressus első díját ő nyerte el. A futtatás április 11-én kezdődött. Különféle díjai ki voltak téve közszemlére. Az első: egy aranyozott ezüst serleg volt. A második: egy ruhára való aranyos posztó. A harmadik: egy köntösre való szövet. 39 paripa versenyzett.[5])

Vajjon a II. Lajos idejében divatos czigányzene Ulászló idejében is játszott-e, a míg a verseny folyt, — nem tudjuk.[6])

---

[1]) *Bonfini:* 731—32.; *Isthvánfi:* 31.; *Engel:* 80., 81.

[2]) Diarii: VII. 560—62.

[3]) T. Tár. XXIII. 108.

[4]) *Cuspinian Bélnél:* 296. — Diarii: XX. 484.

[5]) *Cuspinian Bélnél:* 285. és 300.

[6]) *Br. Radvánszky Béla:* Foglalkozás, időtöltés, játék . . . Századok. 1887. 296—7.

Ifju szikra feszítette erüket a *farsangi* napokon.[1]) Különös jókedvvel ülték meg az utolsó napot. Álarczos mulatságokat rendeztek. Dáridós felvonulásaikban a klasszikus világ jelmezeibe bujtak. Kitombolva magukat, annál méltóbban hallgatták másnap a »memento mori« komor intéseit. Mátyás idejében egészen olaszos jellegűek ezek a mulatságok. Ulászló idejében stíljök inkább francziás, ízlésük inkább magyaros. Később germán hatás érezhető rajtuk. Mindez jórészt a nézők gyönyöreire szolgált.

Az egyéni szenvedély veszedelmesebb talaja volt a *kártyázás* és *sakkozás*. Ulászló szerette az ostáblás vitézjátékot. Az olmüczi találkozáskor mérkőzött benne Beatrix-szel és Mátyással.[2]) Ezenkívül szenvedélyesen szerette a kártyát is. Udvarában erősen el is harapózott.[3]) A bécsi összejövetelen is verték a lapokat. Lajos és Anna kerültek ki, mint nyertesek.[4])

A mint a viadalok voltak az ifjak kiképző iskolái, ugyanúgy a *vadászatok* voltak a gyakorló iskoláik. Legkedvesebb szórakozásuk egyúttal. Itt fejtőzött ki a jó vadász, a jó katona minden tulajdona, mint valami ütközetben. Erdeink gazdagsága nagyon jó talaja volt ilyes kedvteléseiknek. Nem egyszer körülnyomták a visegrádi hegyeket; megnézték innen is, onnan is, merre dűlnek a Bakony erdőségei, karajokba szelték s meghurkolták az isaszegi vidékeket. Tata, Gesztes, Csákvár vidékén meg-megharsant a hajtóseregek riadása s pusztító fegyvereik hangja sokszor felverte e tájak valamennyi vadját. Kisebb vadászatokra Csepel-szigetére jártak. Ez a királynéi javadalom bővelkedett őzben, szarvasban, de főképen nyúlban. A franczia fegyverhírnök három nyíllövésnyi területen 15—16 nyulat is felvert ügető lovával.[5]) Ulászló sokszor rabja volt a vadászatnak. Nem egyszer benne lelt vígasztalást.[6]) A vadásztársaság élelmezéséről a sáfár vagy helyettese gondoskodott. A tárnok kezelte a felség fegy-

---

[1]) *Engel:* 71., 83., 87. — Arch. Ért. 1877. 16—17. (*Fraknói* czikke): továbbá II. Lajos számadáskönyvei 90.

[2]) *Csánki,* id. m. Századok. 1883. 762.

[3]) Arch. Ért. XII. 343.

[4]) *Cuspinian Bélnél:* 298.

[5]) T. Tár. XXIII. 111.

[6]) *Bonfini:* 753.; *Isthvánfi:* 43., 58.; Diarii: V. 139. stb.; *Engel:* 77., 78., 111., 121., 125., 128., 164., 167., 170. . . .

vereit.[1]) A kir. vadászok ilyenkor tettek ki magukért.[2]) A kutyákra a peczérek ügyeltek fel. Falkáik a Csepel-szigeten tanyáztak. Rendesen selyemzsinóron vezették őket vadászatoknál.[3]) Az agarászat mellett igen gyakran előfordul a sólymászat is. A kitanított sólymok értékesek voltak. Gondozásukat és vezetésüket a sólymászokra bízták. Ulászlónak 3 sólymásza volt. Mellettük még két madarászt is tartottak. Az ügyes sólymokat jó néven fogadták, mint ajándékot. A signoria egy ízben három sólymot és két vadászkutyát küldött Ulászlónak. Később is kedveskedett velük. Az erdők halottjainak rendesen késő öreg éjig fenn ülték a torját.[4])

A király egyik-másik kedveltebb hívének családi ünnepségében is részt vett. Buzlai Mózes főudvarmestere menyegzőjét megtisztelte látogatásával.[5]) Máskor módot nyujtott hangosabb mulatságukra. Igy Drágffi Bertalan vajda lakomájára kirendelte zenészeit s az új párt 14 rőf aranynyal átszőtt bíborszövettel s hat köteg hermelin prémmel lepte meg.[6])

A csendesebb napok hangulatát derültebbé tette a csörgősapkás Barkó és a fontoskodó Miklós törpe.[7]) Játszottak és kötekedtek velük. Igy vidult gyakran az egyhangúbb élet s derült kaczajra az udvari személyzet.

Lakomák és ünnepségek alkalmával legnagyobb sürgés-forgás a *konyhá*ban volt. Valóságos kis királyság ez, a hol a sáfár az úr.[8]) Ő állott az élén a szakácsmestereknek, a szakácsoknak, a kuktáknak és szolgáknak, sőt azoknak a lovászoknak, kocsisoknak és szekereseknek is, a kik a tatai és komáromi uradalmakból szállították a termést a konyhára.[9]) A 90-es évek elején Békén Pál,

---

[1]) *Engel :* 115., 116., 170., 174.

[2]) Ezek a veszprémmegyei Szt.-Gál és Németiben laktak. 1495-ben 83 házhelyük volt adótól mentes. (U. o. 131., Dl. 22.038.)

[3]) II. Lajos korabeli számadások. 165. ; *Engel :* 70., 171.

[4]) *Engel :* 51., 53., 59., 69., 83. 169. . . . Diarii : VI. 357., X. 188.

[5]) Diarii : XIV. 37.

[6]) *Engel :* 63., 102.

[7]) U. o. 55., 71., 75., 122.

[8]) Többféle konyha volt. (*Engel :* 86., 89., 124.)

[9]) Egyszer köteleket vásárolnak (*Engel :* 121.) ; másszor kocsikra való gyékényeket (U. o. : 89.) ; 6 konyhakocsis volt (U. o. 89., 177). A lóvasalásért 2, 2½ frtot fizettek (U. o. 113., 169.).

néhai való jó Mátyás sáfára gondozta a konyhát.[1]) Utána Korlátkövi Ozsvátnak a kezébe került a felügyelet.[2]) Ő volt a tatai és komáromi kir. birtokok tiszttartója is. Helyettese Morócz volt.[3]) Oldalukon a számadáskönyvek megemlékeznek a német Frigyesről, a ki a lengyel követeket két ízben tisztességesen ellátta.[4]) Ulászló uralkodásának utolsó évében Barácsi Mátyás deák sáfárkodott.[5])

A sáfárok kapták kezükhöz a konyha részére megállapított összeget. Ők fizették a konyha személyzetét, gondoskodtak az élelmi czikkek beszerzéséről s mindenféle konyhai szükségletről. Korlátkövi edényeket készíttet, javításokat végeztet. Felhévizen vasrostélyt rendelt János mesternél.[6]) A budai rézműveseknek meghagyta, hogy új üstöket csináljanak, a régieket foldozzák meg. Egy ízben 2 frt 25 dénáron kanalakat és nagy kést vásároltat. Máskor 5 kanálért és 2 vágókésért 1 frtot fizettek.[7])

A konyhai kiadást eleinte hetenkint határozták meg. A számadáskönyvek tételei leginkább 100 frtos heti összegek.[8]) Ha a lovászokat és kocsisokat is innen élelmezték, akkor 12 frttal többet adtak ki.[9]) A felség távollétekor csak 37—70 frtnyi összeget utalt a kincstár.[10]) A királyt kísérő személyeket a velök fölmenő konyhamester vagy helyettese látta el. Az élelmezés fölmerülő szükségletét Budáról pótolták. Különösen a fűszereket és csemegeféléket.[11]) A század elején 20 arany ment naponként az asztali szükségletre a kenyéren és boron kívül.[12]) Költekezésnek ez nem mondható. Uralkodása vége felé alkalomról-alkal-

---

1) *1492 :* Dl. 25.366. ; Apponyi Okl.-tár I. 373—8. ; Dl. : 27.077., 1493-ban condam-nak említik.

2) *1492 :* Dl. 32.510. ; *1495 :* Békássy cs. llt. és a N. Múz. törzs. 1495. IX. 23. sz. okl. ; *1499 :* Békássy cs. llt. ; *1503 :* U. o.

3) 1494—95-ben. *Engel :* 107., 169.

4) *Engel :* 111., 116.

5) 1511 : *Ortvay :* Pozsony város tört. II. k. 3. rész. 70.

6) *Engel :* 70., 170.

7) U. o. 114., 170.

8) U. o. 87., 89., 108., 109., 111., 112. . . .

9) U. o. 114., 116., 117., 118., 120. . . .

10) U. o. 121., 122., 166., 172., 173.

11) U. o. 60., 97., 100., 110., 114. . . .

12) Diarii : IV. 861.

lomra szabták meg a konyhapénzt. Sokszor kongtak az üres edények! A budai mészárosoktól — mondja Heltai — rovásra hordottanak húst mindennap az ő konyhájára.[1]) Megtörtént az is, hogy nem volt mit ennie.[2]) Ily módon megcsappant a szakácsok száma is. Ezeknek nagyobb része, tizenkettő, magyar volt. Látszik a nevükön: Gede Mihály, Gondos János, Győrfi János, Gergely Ferencz, Ilyés János, Kovácsi Gergely, Pálfi László, Seregély Ferencz, Zalai Benedek, Szabó Mihály, Tóth Márton, Valkai Mihály.[3])

1494-ben a lőcsei találkozásra hat magyar szakácsmestert vittek magukkal. Utóbb még négygyel egészítették ki számukat.[4]) Jórészt a somogymegyei Nagyszakácsiból, Vidből és Szakácskölkedből kerültek ki.[5]) Az idevaló lakosság, mint királyi cselédnép, így adózott. Voltak a szakácsok között még csehek és németek.[6]) Illetményüket nem kapták pontosan, mint más udvari alkalmazottak sem. Közülük hatan az 1494. évre járó fizetésüket 1495-ben kapták meg.[7]) Munkájukban a 90-es évek táján 16 szolga segédkezett.[8]) Ezek őrizték az edényeket. Hordták a vizet, tisztogattak, gondoskodtak kenyérről: felvágták és szétosztották. Szeldelték a húst és az ételt hordták.[9])

Kedveltebb ételekről bizonyosat nem tudunk. A felség barátja volt a jó magyar konyhának s kedvelte a zsíros és fűszeres fogásokat. Meglehetős sáfrányt fogyasztottak. Korlátkövi egy ízben 50 frtnyi sáfrányt vásárolt. Egy hónap sem telt el s már újra 60 frtért kellett venni a futaki vásáron.[10]) Étkezésüket jellemezte bő húsfogyasztásuk. Volt elég szarvasmarha, sertés és juh.[11]) Első ételül rendesen sültet ettek. Duskáltak a vadakban.

---

[1]) *Heltai:* id. m. 605.
[2]) Diarii: XXIII. 350.
[3]) *Engel:* 168.; Dl. 20.361., 21.077.
[4]) *Engel:* 64., 84., 110.
[5]) 1494-ben 186 telek után nem fizettek adót (*Engel:* 28.); 1495-ben 112 telkük volt fölmentve alóla (U. o. 144.); L. az 1500. évi XXI. t.-cz.
[6]) *Engel:* 88., 108., 176.
[7]) U. o. 168.
[8]) U. o. 124., 180.
[9]) U. o. 176., 180.
[10]) U. o. 176—7.
[11]) Egy ízben 578 drb. ökröt vettek Miksa császártól, darabonként 4 frtért. (*Engel:* 153.) — L. még *Oláh:* Hungaria. 31.

Különösen járta a szarvas, az őz és vaddisznó.[1]) Gyakori volt a főzelék. A szárnyasok közül, a baromfit nem számítva, leginkább a fáczánt becsülték. Kaptak még a foglyon, erdei tyúkon és húros madáron.[2])

Gondot fordítottak a halakra is. A 90-es években a tatai halastónál állandóan három halász dolgozott a konyha számára. Munkájuk könnyítésére vettek nekik 10 frtért egy taligát.[3]) A halak között kivált a pisztráng volt keresett. Elannyira, hogy 1493-ban drága pénzen sem lehetett Budán kapni.[4]) Anna királyné igen kedvelte az osztrigát.[5]) A sajtok közül a parmezánt fogyasztották.[6]) A kenyeret királyi pékek szállították. Ismerjük közülök János mestert.[7]) Magyar módra kovászszal dolgoztak. E mellett mindinkább kezdett meghonosodni a Beatrix-behozta olaszos zsemlyesütés. Kiváló mestere volt Zsemlyesütő Gáspár budai polgár.[8]) György mester süteményei is közkedveltségnek örvendtek.[9]) A czukrászatot a budai patikusok látták el. Ők csinálták a czukros süteményeket, czukorkákat, a fűszeres italokat, valamint az illatszereket s különféle kenőcsöket is. A budai Engerhard volt az udvari czukrász. Tőle szerezték be az édességeket.[10]) Ulászló nagy kedvelője volt ezeknek, ép így a csemegéknek. A gránátalmák és narancsok nem hiányoztak asztaláról. Ebédre és vacsorára rendesen felszolgálták.[11]) A fűszeres és zsíros magyar konyha ugyancsak megkívánta a dús lakomák lelkét, a bort. Ebben az időben nevesek voltak: a szerémi, somogyi, baranyai . . . . termés.[12]) Főuraink duskáltak a jobbnál-jobb fajborok-

---

[1]) Somi J. temesi ispán 100 drb. szarvast küldött egy ízben ajándékba Ulászlónak. (*Engel:* 176.)

[2]) Hipp. Codexek. Századok. 1872. 361.

[3]) Pro emendis Talyga ad piscinam etc. 10 frt. (*Engel:* 153. és 130.)

[4]) Dl. 19.965.

[5]) *Wenzel:* II. Ulászló házas élete, Századok. 1877. 833.

[6]) M. N. Múz. Codex Lat. Med. Aev. 321. 163. o.

[7]) M. T. Tár. XII. 143.

[8]) Dl. 22.131.

[9]) Dl. 22.279.

[10]) *Engel:* 96—97.; Hipp. Codexek. Századok. 1872. 363.

[11]) *Engel:* 100., 110., 111., 112., 113., 114. . . . Czitromot is sokat fogyasztottak, fügét is. A futaki vásáron 13½ mm. fügéért 20 frtot fizettek (*Engel:* 177.)

[12]) *Oláh:* Hung. Bélnél 33.; — *Bonfini:* 718.; *Isthvánfi:* 38.

ban. Corvin, Bátori és Szapolyai napokon át iddogálták a hegy levét — írják a velenczei követek. Annál szegényesebb volt a kir. udvar, a mely bérbe vette majd a szerémi, majd a budai és veszprémi bortizedet. Amazért 2500 frtot fizetett évenkint Ernuszt Zsigmond pécsi püspök, kir. kincstartónak; ezekért 1000 frtot ifj. Vitéz János veszprémi főpapnak a 90-es évek közepén.[1]) Ulászló a szerémi fehért kedvelte. 1502-ben esküvőjére 100 hordóval kér belőle V. Geréb Péter kalocsai érsektől.[2]) Akár Budán időzött, akár Isaszegen, Csepelen vagy a pilisi erdőben vadászott avagy az ország más részeiben tartózkodott, a bor azért nem hiányozhatott. Ha nem volt, kölcsönkértek.[3]) A pesti polgárok és mások is ajándékozgattak a királynak, ép így a külföldi követeknek is. Az árát beszámították évi adójukba.[4]) Igen szerette a király az aszúszőlőből készített fűszeres csemegebort, a malvasiait. Kisebb-nagyobb mennyiségben vettek asztalára, hol a rinoliból, hol a pinoliból.[5]) Rendesen olasz borászokkal készíttette. A borospinczékre a kulcsárok ügyeltek fel. Nekik is a sáfár parancsolt. Közülük ismerjük Farkast és Barnabást,[6]) meg Nagybessenyei Istvánt, a ki 1514-ben czímert kapott jutalmul.[7])

---

[1]) *Engel:* 13., 151.

[2]) N. Múz. törzs. 1502. V. 31. sz. okl.

[3]) *Dubrarvius:* 203a.

[4]) *Engel:* 125. stb.

[5]) Egy tunella 52 pint 13 frt. (U. o. 46., 172.) Pintje általában 25—32 dénárba került; 16 pint malvasiaiért 5 frtot fizettek. (U. o. 116.)

[6]) U. o. 83., 176. . . .

[7]) *Décsényi* czikke Turul. 1891. 63.

VII.

RUHÁZAT.

Jellemzi az udvar életét személyzetének ruházkodása. Bizonykodik ízlésükről, stíljükről. Igazi tükörképe a megváltozott korszellemnek.

A viseletnek jellemző vonása az egész vonalon uralkodó mértéktelen pompa s határtalan fényűzés. Igy volt ez Európaszerte mindenütt :[1]) különösen ünnepi alkalmakkor. A velenczei hölgyek Anna királyné fogadtatására oly nagy fényt fejtettek ki, hogy a signoria férjeik kiadására való tekintettel határozatban utasította őket régi ruháik viseletére.[2]) Bakócznak Rómába való bevonulása elannyira kápráztatott, hogy az olaszok is megbámulták,[3]) pedig az ilyes nem volt szokatlan előttük. Igy érthető az, hogy Miksa császárnak bécsi congressusi díszruháját egy millió aranyra becsülték.[4]) Főpap és főúr között nem volt különbség ezen a téren. Egyik igyekezett fölülmulni a másikat. Fényes megjelenésükkel versenyre keltek a királyi tekintély emelésében. A koronázáson szokásuk szerint aranyosezüstös díszruhában jelentek meg. Kidiszítették drágakövekkel, gyöngyökkel s fölékesítették arany lánczokkal és boglárokkal. Sőt fölbokrétázottak, kerecsesek, kócsagosak is díszelegtek. Valóban a scythák kincseit láthatta az ember e bármely nemzet-

---

[1]) *Nemes M.—Nagy G. :* A magyar viseletek története. Bpest, 1900. — *Dr. Szendrei János :* A magyar viselet történeti fejlődése. Bpest, 1905. — *M. A. Racinet :* Le Costume Historique. IV. Paris, 1888.

[2]) *Óváry L. :* A Magy. Tud. Akad. tört. Bizottságának okl. Másolatai id. m. 222.

[3]) *Fraknói V. :* E. Bakócz Tamás id. m. 118.

[4]) *Cuspinian Bélnél :* 297.

hez méltó látványon.[1]) Szapolyai, a nádor, a lőcsei összejövetelen naponként 3000 aranyat érő öltözetben pompázott. Ugyanitt a főpapok közül Bakócz vonta magára a figyelmet : kitünő vértes lovasság kísérte, előtte díszes egyenruhás apródok haladtak.[2]) Ujlak elestekor (1494) Lőrincz herczegnek 300 darab értékesebbnél értékesebb ruháját zsákmányon prédálták el.[3]) A végrendelkező G. Buzlai Mózes, a főudvarmester, 1500 frtos ruhatárt hagyományozott.[4]) Valóban az idegent nem egyszer elvakította az udvari ünnepségek fénye és pompája, mint a franczia fegyverhírnököt is. Ezért írta bámulatában : que je viez jamais !

Leginkább az aranyvirágos brokát, aranynyal átszőtt damasztselyem és bíborbársony ruhákat kedvelték. Legdrágábbak voltak a csillagokkal díszített, czirádákkal ékeskedő, aranynyal átvont bársony- és selyemruhák. Mellettük kedvelték az aranyvirágos, nehézselyemből készült kamukákat és csemeleteket.[5]) A király ruhái javarészt atlaszból, damasztból, szaténből, csemeletből, skarlátból, habos selyemből, bársonyból és aranynyal átszőtt szatén-, damaszt és bíborbársonyból készültek. Midőn a lőcsei összejövetelre készült, alkincstartója 98 rőf atlaszt küldött Budára Mendel zsidó útján felséges személyének öltözetére. Nemsokára 3 ruhára való 39 rőf aranynyal átszőtt damasztot vettek ugyanerre a czélra. A reá való hölgymenyét prém Elek budai arany-

[1]) Mondja *Bonfini :* 694.

[2]) U. o. 736—7.

[3]) U. o. 745.

[4]) Dl. 22.294.

[5]) A különböző bársony, selyem, posztó s kelme-féle árak a következők. Az atlasz rőfje 1·40 és 1·50 frt; a szürke atlaszé 1·40. A zöldszínű atlaszé 1·32. A zöldszínű olasz posztóé 1·25. Az aranynyal átszőtt bíboré 6. A zöldes bíboré 3. Egy drb. sötétkék vagy meggyszínű csemelet 9—10 frtba került. A vörös 12-be. 1 drb. granátposztó 2 frt. A barnaszínű granáté 2·40. Az aranynyal átszőtt damaszté 3—5 frt. Az aranynyal kevéssé átszőtt fehér damaszté 3. Egy drb. habos selyemért 20 frtot fizettek. Az aranynyal átszőtt selyembársony rőfjéért 16-ot. A szürke bársonyéért 3-at. A skarlát rőfje 3—4 frt. 1 drb. boroszlói szövet 4, 1 drb. veronai (pernisi) 24—26, 1 drb. nürnbergi 6—7, 1 drb. iglói 9—10, 1 drb. csenger 6, 1 drb. trotnár 6½, 1 drb. hosszu-kaznoffer 12, 1 rókasuba 8, egy nyestbőrsuba 19, egy nyestbőrsuba bársonynyal 25 frt. Egy bíbor bársonysuba hölgymenyétprémmel 102, aranyozott török bársonysuba 32—36, egy köteg hölgymenyétprém 4 frtot, 1 rőf tafota 80 dénárt ért. (A számadáskönyvek alapján.)

szövőtől került 124 frtért. Ugyanekkor Szabó Benedektől aranynyal átszőtt bíbort is vásároltak a felség számára.[1]) Husvét után 320 frtért 20 rőföt megint vesznek belőle.[2]) Csemeletruhái inkább napi használatra valók voltak, úgyszintén a skarlátból készültek. Inkább hideg időben hordta őket. Sötétes színben játszottak.[3]) Prémes, rojtos, petymegbőrös vadászruháit Antal budai szűcsmester szállította.[4]) Általában szeretett csinosan járni.[5]) Midőn Székesfehérvárt menyasszonyát fogadta, aranynyal átszőtt karmazsin bársonyruha büszkélkedett rajta. Fejét violaszínben játszó selyemkalpag fedte. Esküvője napján czobolyprémes violaszínű szatén ruhában jelent meg. Hasonló színű volt sapkája is.[6])

A ruhákat átszőtték aranynyal s ezüsttel és drágakövekkel megrakott aranylánczokkal s nemes kövekkel ékeskedő boglárokkal is díszítették. A sok arany- és ezüstláncz, csat, boglár, drágakő fényes látvány lehetett. Mindezt a síma drága prémek színpompája tarkázta. Különösen a nyuszt-, czoboly-, hölgymenyét- és petymegszőrmék divatoztak. Fejedelmiek voltak a velük körített, aranynyal átszőtt, bíborból valók.[7]) Egyszerűen festettek a rókamálosak, de úriasan. A velenczei követségben megfordult magyar urak rendesen violaszínű atlasz, fekete bársony vagy skarlát ruhában jelentek meg.[8])

Divatjuk változását más-más hatás irányította. Törökre és moscovitára mutat a bécsi congressus egyes főurainak piros török viselete.[9]) Az olasz hatás is éreztette erejét. Anna a franczia ízlést vezette be. Meghonosodott a bécsi udvar körében is. A feje-

---

[1]) *Engel:* 80., 81., 82.

[2]) U. o. 46.

[3]) U. o. 82., 100.

[4]) U. o. 115.

[5]) Míg nőtlen volt. Házas élete idején egyrészt mozgalmasabb élete, másrészt a csínt szerető királyné nem engedte, hogy elhanyagolja magát. Anna királyné halála után minden megváltozott. (*Dubravius:* 199, Acta Tom. III. 298.)

[6]) T. Tár. XXIII. 102.

[7]) A kiválóbbakat ilyenekkel tüntették ki. Pl. Drágfit, Somi Józsát, Benes urat és másokat. (*Engel:* 46., 78., 102., 103.)

[8]) Diarii: VI. 351., XIX. 439. . . .

[9]) *Cuspinian Bélnél:* 292.

delmi congressuson Miksa öltözete franczia szabású. Igy öltözik Lajos királyfi is. A császár szerette volna, ha mindannyian egyformán jelentek volna meg. De hiába küldötte szöveteit. Ulászló kövérsége miatt nem követhette őket. A császár-gazda ruhája gazdagon szegélyezve volt hermelinnel. Fején fekete bársony sapka állt. Lemosolygott róla az Anna herczegnő ajándékozta virágkoszorú.[1])

A hölgyek leginkább a selymet kedvelték; főképen változó színpompájukért. Midőn Anna királyné Székesfehérvárra bevonult, aranynyal átszőtt és czobolyprémmel szegélyezett fehér szaténruhát viselt.[2]) Hasonló öltözetben jelent meg leánya, Anna, és pompás nyakékekkel, násfákkal volt ékesítve a bécsi összejövetelen.[3]) Ulászló egy ízben 15 rőf aranynyal kevésbé átszőtt fehér damasztot küldött ajándékba Kanizsai György feleségének.[4]) Az ilyen ruhák azután csakúgy csillogtak a rajta levő majczos övektől, szebbnél-szebb gyöngyöktől s drága kövektől.

A kalapokat hímzésekkel és nemes kövekkel szerették ékesíteni. Díszítették aztán bársonynyal, violaselyemmel és bíborral. A pápai követ a tatai tanácskozásokon (1510 júl.) violaszínű gyöngyökkel kirakott, remekbe készült kalapot ajándékozott Ulászlónak.[5]) Lajos királyfi a bécsi találkozáson sötét bársonyföveggel jelent meg.[6]) A drágaköveken kívül más díszítéssel is éltek. Miksa fövegére Anna herczegnő virágkoszorút illesztett.[7]) Beatrix Ulászló esztergomi látogatásakor pompás fejdíszét illesztette vendége fövegére.

A nők kalapja nem ritkán nagy összegekbe került. A Fuggerek 3500 arany fejében csináltattak egy ízben Anna királynénak.[8]) A főkötőket általában drágakövekkel díszítették. A személyzet legnagyobb része a kincstárból kapta ruhailletményét.[9])

---

[1]) Diarii: XX. 490.
[2]) T. Tár. XXIII. 102.
[3]) *Cuspinian Bélnél:* U. o.
[4]) *Engel:* 82.
[5]) Diarii: X. 851.
[6]) *Cuspinian Bélnél:* 290.
[7]) U. o.
[8]) *Dobel Fr.* id. m. 37—39.
[9]) Mikor Lőcsére mentek (1494.), 580 frt árú ruhát osztottak ki közöt-

Némelyikük egyenruhafélét viselt. Az udvariság bizonyos kivételeket állapított meg. Az apródok divatos velenczei leffentyűs föveget viseltek; lovagláshoz egyforma lovaglóköntösöket kaptak.[1]) A királyi vadászok sólyát hordtak.[2]) A rojtos férfiruha viselete csak a nagyobb méltóságoknak volt megengedve és a főuraknak.[3])

A czipők között még mindig a hegyesorrú divatozott.

Legkedvesebb ajándéktárgy volt ez időben: a ruha. Vele bárkit meg lehetett lepni. Nem kellett félni, hogy megsértődik általa. A királytól az egyszerű polgárig mindenki szívesen adott és kapott ruhát és szöveteket. Anna királynét megérkezésekor arany és ezüst csészéken kívül karmazsin bársonynyal, szaténnel, török szőnyegekkel és más szövetfélékkel ajándékozták meg az erdélyi városok polgárai és más nemesek. Nagy néven vett kelmék voltak azok, a melyeket a signoria Anna herczegnő születésekor küldött.[4]) A congressuson igen értékes kelmékkel ajándékozta meg Miksa fejedelmi vendégeit. Anna herczegnőt 600 öl bársonynyal lepte meg. Zsigmond lengyel király drága prémekkel viszonozta a császár figyelmét.[5]) A távozó velenczei követek és más követek is rendesen ruhát kaptak ajándékba.

Az udvar több helyről szerezte be ruhaszükségletét. Eleinte a firenzei piacz termékei vezettek. Nagymennyiségű ruhaszövetet és selymet rendelt innen Mátyás is. Különösen uralkodása utolsó évében. Nagy részük még 1493—95-ben sem volt kifizetve.[6]) Az érdekelt czégek majd Corvin Jánost, az apai örökség tulajdonosát, majd az új királyt zaklatták számlájukkal. Ulászló egyszer Marchepin Felixtől, máskor Battistától és Rasontól, továbbá más firenzei kereskedőtől rendelte kelméit. Utóbb a velenczei piacz kiszorította a firenzeit. Az évi segélypénz fejében értékes szállítmányokat küldözgetett. Ha a signoria nem akart

---

tük. Nem említjük a főuraknak adományozott szöveteket. A szövetek nyirásáért 26 frtot fizettek. (*Engel:* 123—4.)

[1]) *Engel:* 114—172.

[2]) *Nemes—Nagy* id. m. 131.

[3]) T. Tár. 1899. 379.

[4]) Diarii: V. 588.

[5]) *Cuspinian Bélnél:* 294—97.

[6]) L. *Fraknói* czikkét Arch. Ért. 1887. 414.

fizetni, akkor szöveteket, selymeket és egyéb pipereczikket kértek tőle. Ezt aztán mindig kész örömmel teljesítette. Leginkább találkozott kalmárszellemével. A különféle olasz gyártmányok között első helyre jutott aztán a veronai (pernisi). A nevezett piaczokon kívül szerepet játszottak még az augsburgi, nürnbergi, boroszlói, iglói piaczok és mások. Mellettük természetesen a budai is. Élénk összeköttetésben volt ugyanis az udvar Szabó Imrével és Benedekkel, Posztómetsző Fülöppel, Arnolddal, Hallerrel és más budai kereskedőkkel.[1]) Vásznat Váczi Miklós özvegyétől meg Margit asszonytól is hozattak.[2]) A földolgozásra való szöveteket a posztónyírókkal készíttették elő. Miután megnyirták, az udvari szabók földolgozták. Prémezni az udvari szűcsmester prémezte.[3])

---

[1]) Mint Jungher Péter, Harber Mátyás, Boltos Benedek . . . L. *Engel :* 43., 44., 72., 78., 80., 81., 82., 97., 115. 172. . . .
[2]) *Engel :* 90.
[3]) *Engel :* 51., 84., 113., 120., 166., 175., 176., 180. . . .

VIII.

ISTÁLLÓ.

A középkori fejedelmi udvarok egyik dísze és nevezetessége istállóik lóállománya volt. Vele igen szerettek eldicsekedni az uralkodók vendégeik s az idegen követek előtt. A magyarság, mint kiváltképen lovasnép, mindig nagy örömét találta a szép paripákban. Voltak is a királyi istállókban nagy számmal hátas-, kocsi- és igáslovak. S bár vételükre jelentős összegeket áldoztak, királyi méntelepeknek is kellett lenni, a honnan az esetleges hiányokat pótolhatták. Róluk azonban emlékeink nem hagytak hátra kimerítő tudomást.[1])

Az istállók élén a zászlósurak közé tartozó főlovászmester állott.[2]) Ily módon kettős méltóságot viselt, mint a kir. tanács tagja s mint udvari főtisztviselő. Méltósága inkább czím volt; a valóságos felügyeletet és joghatóságot ugyanis helyettese, az allovászmester gyakorolta.[3]) Csak fontos ünnepségek alkalmával domborodott ki a főlovászmester szerepe.

Az istálló személyzete 50—60 emberből állott. A lovak körül a szolgálatot a lovászok és kocsisok végezték; az alacsonyabb munkát pedig néhány legény. Gazdálkodásukra világot vet az a körülmény, hogy bár az uralkodó a koronajavak s a megürült, de nyomban el nem adományozott birtokok révén jelentékeny uradalmak birtokosának vallhatta magát, a lóállomány ellátására szükséges takarmányt és zabot a hűtlen sáfárkodás miatt nem

[1]) *Oláh:* Hung. 23., 34.

[2]) L. a személyzetet.

[3]) Allovászmesterek: *1495—1510:* Dolhai Péter (*Engel:* 65., 115.); *1494—95:* Waytko (U. o. 154.); *1510-től:* Szerdahelyi Imreti Mihály (Dl. 22.217., 22.264., 22.392., gróf Bethlen cs. llt. N. Múz. . . .).

saját birtokairól szerezték be, hanem készpénzért voltak kénytelenek vásárolni.[1])

A személyzet illetménye nem járt ki pontosan, mint más udvari alkalmazottaké sem. Igy megtörtént, hogy a lovászok és kocsisok 3 évig sem jutottak pénzbeli illetményükhöz. Végre hosszas várakozás után gyakori sürgetésükre Dombai alkincstartó 1494 márczius 6-án 100 frtot adott Kuti Andrásnak, hogy az illetőket kielégítse. Szomorú, de való, hogy az amúgy sem busásan fizetett szolgahad még méltányos fizetésének egy részéről is lemondott egyezségileg, csakhogy béréből valamit megkaphasson.[2])

Élelmezésükre hetenkint 6—12 frtot fordított az udvar.[3]) Itt is örökös hátralékban voltak velük szemben. Gyakran több hétre utólag kapták meg a konyhapénzt. Mikor 1494-ben Ulászló Pécsről Budára visszatért, lovászai és kocsisai saját zsebükre éltek. Nem sokáig bírták. Nagy rimánkodásukra László mesterrel abban állapodtak meg, hogy költségeik utóbb való megtérítése fejében 88 frttal megelégesznek. De a kincstár csak 70 frtot adott nekik.[4])

Ruházatukat szintén az udvartól kapták. Mikor a király 1495 novemberében Bácson időzik, a vele levő 35 kocsisnak és lovásznak 11 frtért sarukat vettek.[5]) Szabójuk Pál mester volt, a kincstartó embere. Kívüle a pécsi szabók is dolgoztak rájuk, de a náluk rendelt nadrágokat és ujjas mellényeket nem akarták hitelbe kiadni. Végtére szégyenszemre úgy kellett kiváltania Pál mesternek.[6])

A lóállomány javarészét magyar, erdélyi és székely lovak tették. Ezenkívül vétel, csere és ajándék útján Európa minden tájáról lehetett itt lófajokat találni. Keresett portékák voltak a

[1]) A szénát időnként vették, a hogy pénzük futotta. András budai provisor egy ízben 226 frt árú zabot szerzett be. 20 fertály frt.-jával. (*Engel:* 43.) Máskülönben 27—53 frt közt váltakozott a zabvétel. (U. o. 86., 88., 89., 118., 120., 122. 166.) Rendesen Horvát Mártonra bízták. (U. o. 118., 120.) Az aljazásra való szalmát szükség szerint 2—2 frtért az allovászmester szerezte be. (U. o. 88., 112., 119.)

[2]) *Engel:* 88.

[3]) U. o. és 111., 112., 113.

[4]) U. o. 170., 171.

[5]) U. o. 177.

[6]) U. o.

török, helyesebben arabbal vérrokon szíriai lovak. Dicsérték hosszú nyakát, örökké nyughatatlan, tajtékos száját s vékony inait. A király valóságos hajtóvadászatot tartott az országban levő ilyes lovakra.[1]) Lekötelezte s hálájára számíthatott, a ki török lovak ajándékozásával kedveskedett neki. Kinizsi egyszer négy darabot küldött udvarába.[2]) Hasonló módon jártak kedvébe Drágfi Bertalan vajda, ifj. Vitéz János, Veszprém püspöke, Kanizsai László bán és mások.[3]) Az ilyen fajta lovakkal szemben csak a jó poroszkák vehették föl a versenyt. Ezeket is kedvelték és értékelték.[4])

De nemcsak a király kapott ajándékba lovakat, hanem ő is adott viszont egyeseknek. Mikor Somi Józsát temesi ispánná tette, 100 frtos paripával lepte meg Bácson.[5]) A lőcsei összejövetel alkalmával testvérének, Albert lengyel királynak tíz szép példányt küldött.[6]) Más alkalommal pedig Péterfi udvarnokától vásárolt 50 frtos poroszkával kedveskedett.[7]) Általában a lóajándékozás szerte dívott.[8]) S mivel akkoriban a hölgyek is keményen megülték a lovat, különösen vadászatokon, bevonulásoknál, ép ezért őket is gyakorta megajándékozták paripákkal. Anna királyné Zenggbe érkezve lovakat kapott Lónyai Albert városi kapitánytól; Zágrábban Lukács püspök és Corvin János herczeg hasonlóképen paripákkal lepték meg. A Drávánál pedig Perényi Imre ajándékozta meg királya nevében 3 remekbe készült s dúsan aranyozott hintóval az ifju királyasszonyt.[9])

---

[1]) U. o. 79.

[2]) U. o. 87.

[3]) *Engel:* 65., 74., 87., 112., 116., 118. A lovászfiuk ilyenkor váltság fejében »pro redemptione freni« 1—2 frtot kaptak borravalóul.

[4]) Egy jó poroszkát 50 frtért vett Ulászló. (*Engel:* 168.) Egy török lóért 46 frtot fizettek egy ízben. A kocsiba való lovak átlagos ára 12 frt volt. (U. o. 43.); a futároké s hírvivőké 5—6 frt. (U. o. 66., 85., 78. . .) 300 drb. equs equacialis-ért 600 frtot szánt az udvar. (U. o. 117.)

[5]) U. o. 164.

[6]) *Bonfini:* 562.

[7]) *Engel:* 168.

[8]) Leginkább az idegen követekkel szemben. Isvalies Péter reginoi bíbornok, pápai legatus 1503 őszén a búcsúkihallgatás alkalmával egyebek közt 2 török lovat is kapott. (Diarii: V. 135.)

[9]) M. T. Tár. XXIII. 97—113.

Miután a királyt hajlott kora s betegeskedése megrokkantotta, ha ki kellett mozdulni, többnyire kocsin tette meg az utat.

A lovak fölszerelése nagy értéket képviselt. Különösen az egyházi és világi főurak, meg az udvarhoz tartozó főtisztviselők s a kamarások, sőt apródok lovai is pazarul voltak fölszerszámozva. Vas és aczél helyett színarany és ezüst ragyogott rajtuk. A zablát, homlokelőt, üstöknyomót, kengyelvasat és a szíjazat csatjait nemes fémből készítették. Azonkívül gazdagon fölékesítették drágakövekkel s gyöngyökkel.[1]) A lovak nyakán ott ragyogott a fityegő ezüst láncza, lemeze. A nyereg alatt levő majczos lótakarók szinte a földet söpörték. A hám belsejét finom posztóval takarták részint, hogy ne dörzsölje szügyöket, részint fényűzésből. Egyiknek-másiknak szügyéről ügyesen kifésült víziló-farok csüngött alá.[2]) A magyar scofiumos, ezüstös, bogláros szerszámok mellett divatoztak az arany s lenge selyemből szövött törökös díszítések is.

Az udvari felszerelés értékes volt, de nem káprázatos. A király lovának takaróit színes posztóból csinálták. Fekete vászonnal bélelték ki. Pál mester egy ízben két rőf gránátposztót dolgozott föl nyeregtakarókra. Selyemmel s fekete vászonnal bélelte ki őket. Vörös lópokróczait Bernát olasz paszomántos díszítgette selyemrojtokkal.[3]) Ünnepségeken az udvar is elöljárt a pompában. A király menyasszonya lovait országai czímerével ékesítette. A székesfehérvári bevonuláson vagy 400 lovat öltöztettek fel aranyozott szerszámokkal s díszítettek bársony csótárral, láttak el ezüst s arany csengetyűkkel, kagylókkal és drágagyöngyökkel.[4])

A kocsik díszítése nem maradt el mögöttük. Kényelem tekintetében jobbak a régibb divatúaknál. Berendezésükben sok a kívánni való még. Kosaruk hintótartóvasakon függ s a himbálózása csökkenti a rázkódás s döczögés okozta lökéseket.[5]) Külsejük dúsan aranyozott; képekkel díszített.[6]) Egyike-másika valódi

---

[1]) M. T. Tár. XXIII. 97—113. — *Isthvánfi :* 6. — L. Bakócz római bevonulását. (*Fraknói V. :* E. Bakócz T. élete, id. m. 118—9.)

[2]) *Isthvánfi :* 6.

[3]) *Engel :* 80., 86., 90., 108., 120.

[4]) M. T. Tár. U. o.

[5]) *Csánki D. :* Mátyás udvara, id. m. 664.

[6]) *Engel :* 173.

műremek, mint a melyiket Anna királyasszony kapott Ulászlótól ajándékba, vagy az a másik, a melyen a Perényi, Csáki és Szentgyörgyi hölgyek mentek a fejedelmi ara elé.[1]) Belsejüket értékes scofiumos takarókkal s szőnyegekkel borították. Pompás volt az a kocsi is, a melyben Anna herczegnő, Ulászló leánya vonult be a fejedelmi összejövetel alkalmával a császárvárosba.[2]) Eléjük rendesen nyolcz, hat vagy négy, még pedig egy, máskor különböző színű paripát fogtak. Igazi fejedelmi látvány volt, mikor egy-egy díszes menetben száz meg száz ilyen fényes fogat vonult el s húzódott a porral a csatlósok és fullajtárok hada.[3])

A felszerelések javarészét budai mesterek készítették a lovászmesterek megbízása folytán. A javításokat is náluk eszközölték. A nyergeket mind a király, mind az istállószemélyzet részére a budai gyártók állították elő.[4]) A kötőfékeket, kantárokat, gyeplőket, hámokat, farmatringot, hátrakötőt vagy talán inkább haslókötőt s kengyeleket szintén a budai szíjgyártók csinálták.[5]) Az istrángoknak a kötélgyártók, a sarkantyúknak a sarkantyúsok voltak a mesterei.[6]) A kocsikat nagyobbrészt szintén helybeli iparosok gyártották és javították.[7]) Ha vasalni kellett avagy valamit toldani, foldani; ha a faalkotmány sérült meg, ugyancsak a budai kocsigyártók munkájába vágott. A vasmunkákra egy ízben két budai kovács 32 mázsa vasat, munkadíj fejében pedig 15

---

[1]) M. T. Tár. XXIII. 100.

[2]) Ulászló ugyanekkor a Miksa-ajándékozta bársonyfedelű kolyában vitette magát. *(Cuspinian Bélnél:* 288., 290., 291. — Diarii: XX. 488—490.)

[3]) Kétfogatú kocsit nem igen használtak. A bécsi congressuson a legtöbb elé négy ló volt fogva ; voltak ezután 6 és 8 fogatos kocsik is. Az Anna herczegnőjét 8 pej gördítette. (U. o.)

[4]) János czéhmester *(Engel:* 83., 88., 171.) — 1510: Michael Nyereggyárthó de Buda. (Dl. 22.090.)

[5]) Ferencz és Imre czéhmesterek. Két »Kalynart« 3 frtban könyveltek el számukra ; két pár »farmethring«-et pedig 2½ frtban. *(Engel:* 174.) Egy ízben bíborposztóból állítják elő. (U. o. 80.) ; máskor 100 rőf kötelet vesznek istrángra ; 550 rőföt gyeplőkre (»Gywplw«) és 20 drb hathlakothew-t (haslókötő ?). (U. o. 101.)

[6]) U. o. 83., 87.

[7]) Szekérgyárthó György és Váczi Péter czéhmesterek (U. o. 171.) ; továbbá István és Péter mesterek. (U. o. 54., 104.) Új kocsikat vasal egy ízben Urbán és István. (U. o. 171.)

frtot kapott.[1]) A kocsikat Miklós mester festette, bélelni pedig György mester bélelte.[2]) Erre a czélra György szabónak egy ízben 6 vég nürnbergi bíborposztót és 25 új boroszlói szövetet adtak. Az előbbivel a király, az utóbbival az udvarnokok kocsiját vonta be.[3]) A Korlátkövi sáfár rendelkezése alatt álló igás szekereket kasokkal látták el és cseh posztóval vonták be. Fedelük gyékényből volt. Tengelyüket, perselyüket és a juhát szükség szerint zsiradékokkal kenegették.[4])

---

[1]) U. o. — 25 mázsa vas 26½ frtba került. (U. o. 83.)

[2]) *Engel :* 173.

[3]) 1 drb takaró 7 frt. (U. o. 84.); L. továbbá 68. és 94.

[4]) U. o. 89., 176.

Ilyen volt Ulászló udvara. Egyszer derült, másszor borult. Máról holnapra való, süppedő. Ide jutottak Mátyás alkotásai! Odalett a könyvtár, eltávoztak a humanisták ..... Ha olykor kivillant is egy-egy fénysugár, észrevehető volt rajta az erőltetettség; visszatükröződött róla a bágyadtság. Csak az adósság nőtt, a mely Ulászló halálakor 400.000 aranyra rúgott.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

A fontosabb helyek vastagon vannak nyomtatva.

HELYNEVEK.

20410

